

FİNANSAL İSTİKRAR RAPORU

2023-I

18 Mayıs 2023

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

İdare Merkezi

Hacı Bayram Mah., İstiklal Cad. No:10 06050 Ulus Altındağ Ankara, Türkiye

Tel: (+90 312) 507 50 00

Faks: (+90 312) 507 56 40

Ana Sayfa: <http://www.tcmb.gov.tr>

E-mail: bankacilik@tcmb.gov.tr

ISSN 1305-8576 (Çevrimiçi)

Kamuoyunu bilgilendirme amaçlı olarak hazırlanan bu rapor esas olarak Mart 2023 verilerine dayanarak hazırlanmakla beraber, raporun yayımlandığı tarihe kadar yaşanan gelişme ve değerlendirmeleri de içermekte olup, tüm içeriği ile TCMB Genel Ağ Sisteminde yer almaktadır. Bu raporda yer alan bilgi ve verilere dayanarak verilecek kararların sonuçlarından TCMB sorumlu tutulamaz.

Önsöz

Liralaşma Stratejimiz çerçevesinde 2022 yılı başından itibaren attığımız tüm adımlar kalıcı fiyat istikrarını finansal istikrarla bir arada sağlayacak bir perspektifle oluşturulmaktadır. Bu kapsamda, finansal sistemde Türk lirasının payını kalıcı şekilde arttırmaya ve yurt içinde tüm yatırım ve ticaret işlemlerinin Türk lirası etrafında şekillenmesini temin etmeye yönelik politikalar uygulanmaktadır. Nitekim attığımız adımlar sonuçlarını vermeye başlamıştır.

Bilançolarda yaşanan liralaşma ile reel sektör firmalarının yabancı para pozisyon dengesi iyileşirken, hanehalkının finansal varlık kompozisyonunda Türk lirasının payı önemli ölçüde artmaktadır. Bu sayede firmaların ve hanehalkının finansal dayanıklılık göstergeleri güçlü kalmaya devam etmektedir. Hayata geçirilen hedefli kredi politikaları ile kredi kompozisyonu hedeflenen yönde değişmiş ve net ihracatçı firmalar ile KOBİ'lerin toplam kredilerdeki payı artmıştır. TL kredi faizlerinin para politikası faizlerine yakınsaması sağlanarak firmaların finansmana erişimi desteklenmiş ve firmaların finansman maliyeti kanalıyla parasal aktarımın etkinliği güçlendirilmiştir.

Bankacılık sektörünün aktif kalitesindeki iyileşme tüm kredi türlerinde ve kredi riski göstergelerinde gözlenmektedir. Sektörün mevduat ağırlıklı fonlama kompozisyonunun yanı sıra güçlü likidite tamponları da olası likidite şoklarına karşı dayanıklılığını desteklemektedir. Bankalar yasal sınırların üzerindeki sermaye yeterlilik oranlarını korumaktadır.

TCMB, fiyat istikrarının kalıcı ve sürdürülebilir bir şekilde kurumsallaşması için Liralaşma Stratejisi'ni tüm unsurlarıyla uygulamaya devam edecektir. Politika faizi, hedefli kredi ve likidite politikaları ile üretim ve cari fazla kapasitesindeki gelişim süreci desteklenecektir. Arz kapasitesini artıracak finansal koşullar ile cari denge kalıcı fiyat istikrarıyla uyumlu bir yapıya kavuşturulacaktır. Liralaşma adımları ve çeşitlendirilmiş rezerv yönetimi ile de finansal istikrarın Türk lirası odaklı olarak tesis edilmesine katkı sağlamaya devam edilecektir.

Liralaşma Stratejisinin ekonomimizin dayanıklılığını artırarak finansal istikrara sağladığı katkı Asrın Felaketi olan 6 Şubat tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerin yaralarının hızla sarıldığı süreçte daha da belirgin hale gelmiştir. Bu vesileyle deprem felaketinde hayatını kaybeden vatandaşlarımızı tekrar rahmetle anıyor; deprem sonrası milletçe gösterdiğimiz yardımlaşma ve dayanışma ruhunun artarak devam etmesini temenni ediyorum.

Finansal istikrara ilişkin güncel durum ve görünümle birlikte yurt içi ve yurt dışı makroekonomik gelişmelere yer verdiğimiz Finansal İstikrar Raporumuzun 36'ncı sayısının tüm okuyucular için faydalı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Şahap KAVCIOĞLU

Başkan

İçindekiler

I. Genel Değerlendirme	1
II. Makroekonomik Görünüm	2
II.1 Uluslararası Gelişmeler	2
II.1.1 Kutu: Bankacılık Sektöründe Son Dönemde Yaşanan Küresel Gelişmeler	6
II.2 Yurt İçi Temel Makroekonomik Gelişmeler	10
III. Finans Dışı Kesim	13
III.1 Hanehalkı Gelişmeleri	13
III.2 Reel Sektör Gelişmeleri	22
III.2.1 Kutu: Salgın Sonrası Dönemde Reel Sektör Firmalarının Finansal Göstergeleri	31
IV. Finansal Kesim	35
IV.1 Kredi Gelişmeleri ve Kredi Riski	35
IV.1.1 Kutu: Deprem Bölgesindeki Kredi Gelişmeleri	46
IV.2 Likidite Riski	51
IV.2.1 Kutu: Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu.....	57
IV.3 Faiz ve Kur Riski	60
IV.4 Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği	65
Kısaltma Listesi	70

I. Genel Değerlendirme

Türkiye’de emsal ülkelere göre oldukça düşük olan hanehalkı borçluluğundaki gerileme eğilimi devam etmektedir. Hanehalkı finansal borçlarının büyük çoğunluğunun, gelir oynaklığı düşük ücretli kesime ait olması, bankacılık sistemi üzerinde hanehalkı kaynaklı kredi riskini azaltan bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Hanehalkının finansal varlık kompozisyonunda TL cinsi varlıkların ve mevduat dışı finansal araçların ağırlığı artmaya devam ederken, mevduat liralasma oranı artış eğilimindedir. Bankaların mevduatta liralasma hedefini gerçekleştirme yönündeki artan motivasyonları bu eğilimin devam edebileceğine işaret etmektedir. Hanehalkı kesimi hisse senedi, yatırım fonu ve emeklilik sistemi gibi mevduat dışı finansal varlıklara yatırımlarını artırarak tasarruflarını çeşitlendirmektedir.

Reel sektörün finansal borç/finansal varlık oranı son 10 yılın en düşük seviyesine gerilerken, firmaların likidite, kârlılık ve borç ödeme göstergelerindeki olumlu seyir devam etmektedir. Sektörün yükümlülükleri içerisindeki TL payı artarken, firmalar ağırlıklı olarak TL cinsinden borçlanmaktadır. Firmaların varlık kompozisyonunda da TL cinsi varlıkların payı artmakta ve toplam ve kısa vadeli YP pozisyonundaki iyileşme eğilimi korunmaktadır.

YP kredi kullanan firmaların sayısındaki azalma eğilimi sürerken, firmaların YP borçluluğunu ihracat gelirleri ile karşılama oranları artmaktadır. Firmaların YP riskini azaltan bu faktörler reel sektörün kur riskini de sınırlamaktadır. Bu dönemde ayrıca hedefli kredi politikalarının etkisiyle TL kredi kullanımında net ihracatçı firmaların ve KOBİ’lerin payının artış eğiliminde olduğu izlenmektedir. Firma bilançoları ise güçlü likit varlıkları ile olası şoklara karşı dayanıklılığını korumaktadır. BİST’e kote firmaların kârlılık göstergeleri tarihsel ortalamalarının üzerinde seyrederken finansman maliyetlerindeki gerileme ile birlikte, firmaların borç ödeme gücüne yönelik göstergeler belirgin şekilde iyileşmiştir.

Potansiyel büyüme ve cari dengenin sürdürülebilir seviyelerde kalıcı olarak desteklemesi amacıyla hayata geçirilen hedefli kredi politikası sonucunda, kredi kompozisyonunda hedeflenen yönde değişim gerçekleşmektedir. KOBİ, esnaf, tarım, ihracat ve yatırım gibi hedefli kredilerin TL ticari kredilerdeki payı artmaya devam etmektedir. Bu gelişme, büyüme kompozisyonunda sürdürülebilir bileşenlerin payının artmasına ve yapısal cari açığın düşmesine azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Kredilerin yatırım, ihracat ve potansiyel büyümeyi destekleyecek şekilde iktisadi faaliyetle buluşması büyük önem arz etmekte olup, alınan tedbirlerin etkileri yakından takip edilmektedir. İhtiyaç kredilerinin, faiz oranlarına göre menkul kıymet tesisi uygulamasına dâhil edilmesi sonrasında ihtiyaç kredisi büyümesinin yavaşlamaya başladığı görülmektedir. Parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini desteklemek amacıyla atılan adımlar sonucunda TL ticari kredi faiz oranları belirgin biçimde politika faizine yakınsamıştır.

Bankacılık sektörünün aktif kalitesi göstergeleri iyileşmeye devam etmektedir. TGA bakiyesinin yatay seyretmesinin yanı sıra TL kredi büyümesinin etkisiyle TGA oranı gerilemeye devam etmekte, söz konusu iyileşme tüm kredi alt türlerinde ve sektörlerde görülmektedir. TGA oranının yanı sıra yakın izlemedeki kredi oranı ve yapılandırılan kredi oranı da mevcut Rapor döneminde gerilemiştir. Yakın izlemedeki kredilerin önemli bir kısmı gecikmesi olmayan kredilerden oluşmaktadır. Bankaların salgın döneminde ihtiyatlılık gereği artırmaya başladıkları kredi karşılık oranları yükselmeye devam etmektedir.

Bankacılık sektörü güçlü YP likidite tamponlarına sahiptir. Bankaların fonlama kompozisyonunda dış borçların payı tarihi düşük seviyelere gerilerken mevduatın ağırlığı artmaya devam etmektedir. Mevduat ağırlıklı fonlama yapısının yanı sıra bilançolarda TL’nin payının artması sektörün likidite görünümünü desteklemektedir. Nitekim likidite karşılama oranı gibi kısa vadeli likidite göstergeleri ile istikrarlı fonlama göstergesi olan kredi/mevduat oranındaki olumlu görünüm korunmaktadır.

Bankalar dayanıklı bilanço yapısını sürdürmektedir. Bankaların bilançolarında sabit faizli kredi payı azalırken sabit faizli uzun vadeli menkul kıymetlere yönelim devam etmiştir. Diğer yandan bankaların TL aktif pasif vade farkı önceki Rapor dönemine göre önemli bir değişim göstermemiştir. Mudilerin TL mevduat yöneliminin güçlenmesi ile bankaların bilanço içi açık pozisyonlarında azalış devam etmektedir. Bankalar yasal oranların oldukça altında YP pozisyonlarını korumaktadır.

Bankacılık sektörü kârlılığı sermayeyi desteklemeye devam etmektedir. 2022 yılı genelinde TÜFE’ye endeksli menkul kıymet getirileri ile ılımlı düzeylerde seyreden fonlama maliyetleri net faiz marjı kanalından sektör kârlılığını desteklemiştir. Son dönemde TL mevduat faizlerinin yükselişe geçmesi ile net faiz marjı yataylaşmıştır. Bununla birlikte, bankalar sermaye pozisyonlarını güçlendirmiş, yasal sınırların üzerindeki sermaye oranlarını korumuştur. Yasal oranların üzerinde tutulan fazla sermaye ve ayrılan serbest karşılıklar bankacılık sektörünün olası risklere karşı güçlü bir konumda olmasını sağlamaktadır.

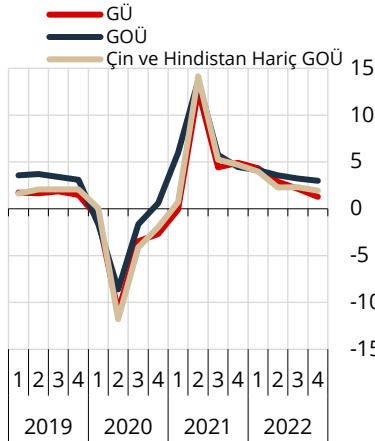
II. Makroekonomik Görünüm

II.1 Uluslararası Gelişmeler

Gelişmiş ülke merkez bankalarının para politikası adımları ile ABD ve Avrupa'da yaşanan bankacılık iflasları sonrası ortaya çıkan belirsizlik ortamı, küresel likidite ve ekonomik faaliyet üzerine etki eden temel unsurlar olmuştur.

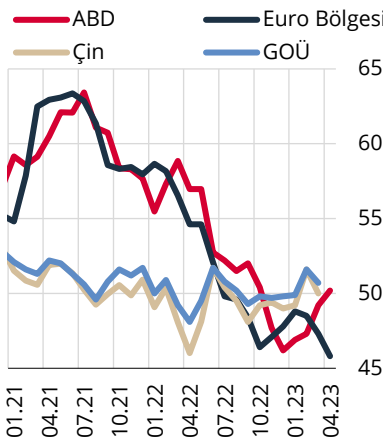
Salgın kısıtlarının kaldırılmasıyla beraber hızlı bir büyüme kaydeden gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki (GÜ ve GOÜ) ekonomik büyüme ivme kaybetmiştir (Grafik II.1.1). Gelişmiş ülkelerde uygulanan para politikaları da finansal koşulları sıkılaştırarak ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilerde bulunmuştur. Bankacılık sektöründe yaşanan iflas olayları, küresel likiditeyi olumsuz etkilerken, gelişmiş ülke merkez bankalarının sorunlu bankalara likidite desteği sağlamaları ve faiz artırımında sona yaklaşıldığı yönündeki sözlü yönlendirmeleri küresel piyasalarda yaşanması muhtemel kalıcı finansman sorunlarını azaltan unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Büyümeye ilişkin öncü göstergeler, imalat sanayi PMI değerlerinin ABD ve GOÜ'lerde büyümeye işaret eden 50 referans değerinin üzerine çıktığını ve bahsi geçen ülkelerde iktisadi faaliyette toparlanmanın başladığını göstermektedir. Diğer yandan Euro Bölgesi imalat sanayi PMI değerleri, toparlanmanın henüz başlamadığına işaret etmektedir (Grafik II.1.2). Küresel arz koşullarındaki iyileşme ve enerji arzına ilişkin risklerin azalmasının küresel iktisadi faaliyette canlanmayı desteklemesi beklenmektedir. Önümüzdeki 3 yıllık dönemde ise, dünya ekonomisinin Hindistan ve Çin ekonomilerinin öncülüğünde büyüme kaydetmesi beklenmektedir (Grafik II.1.3).

Grafik II.1.1: Ülkelerin Büyüme Oranları (%)

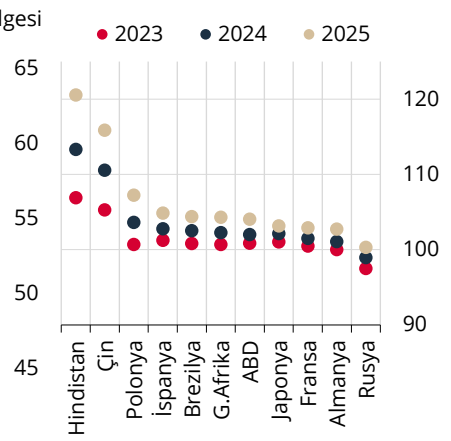
Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 2022 Ç4

Grafik II.1.2: İmalat Sanayi PMI (Endeks)

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 04.23

Grafik II.1.3: Reel GSYİH Gerçekleşmeleri ve Tahminleri (Yıllık, 2022=100)

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 2023Ç1

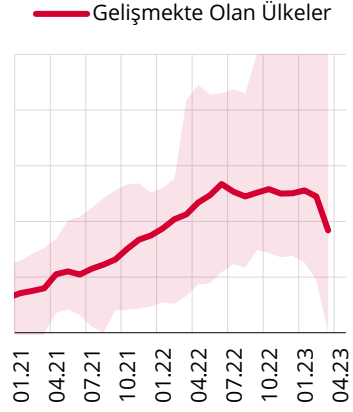
Dipnot: GÜ'ler arasında ABD, Euro Bölgesi, Japonya, İngiltere, Kanada, G. Kore, İsviçre, İsveç, Norveç, Danimarka ve İsrail yer alırken, GOÜ'ler arasında Çin, Brezilya, Hindistan, Meksika, Rusya, Türkiye, Polonya, Endonezya, G. Afrika, Arjantin, Tayland, Malezya, Çekya, Kolombiya, Macaristan, Romanya, Filipinler, Ukrayna, Şili, Peru ve Fas bulunmaktadır. Grafik II.1.3'te, Hindistan mali yılı diğer ülke mali yıllarından farklı döneme sahip olduğundan, Bloomberg verisinde Dünya Bankası yöntemi esas alınmıştır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde geçtiğimiz yıl sonundan bu yana yatay seyreden enflasyon oranları nisan ayı itibarıyla düşüş gösterirken halen yüksek seviyelerini korumaktadır.

Salgın döneminde ertelenen talebin devreye girmesi ve tedarik zincirindeki aksamalar nedeniyle küresel enflasyon yükselmiştir. Küresel enflasyon oranları, enerji fiyatlarındaki düşüşle beraber 2022 yılı son çeyreğinden itibaren kısmen gerilemekle birlikte halen yüksek seviyesini korumaktadır (Grafik II.1.4, Grafik II.1.5). Geçtiğimiz dönemde salgının ve Rusya-Ukrayna çatışmasının üretim ve tedarik zincirleri üzerindeki etkisi ile ivme kazanan emtia fiyatları, Çin ekonomisi başta olmak üzere küresel ekonomik faaliyetin zayıflaması ve resesyon beklentisi ile bir miktar gerilemiştir (Grafik II.1.6). Sıkılaşan küresel finansal koşullar altında zayıflayan talebin de emtia fiyatlarındaki gerilemede etkili olduğu değerlendirilmektedir. Diğer yandan, bankacılık sektöründe yaşanan iflaslarla önemli gerileme kaydeden Brent petrol fiyatının, takip eden dönemde toparlanma kaydettiği görülmektedir. Ek olarak, petrol ihraç eden ülkeler tarafından

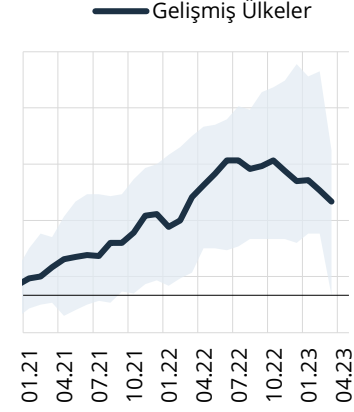
üretimin mayıs ayından itibaren kısıtlanacağına dair açıklamaların da etkisiyle nisan ayı başında petrol fiyatında önemli artış yaşanmış, ancak bu artışı ay sonuna doğru bir miktar geri çekilme izlemiştir.

Grafik II.1.4: Küresel Enflasyon - Gelişmekte Olan Ülkeler (%)

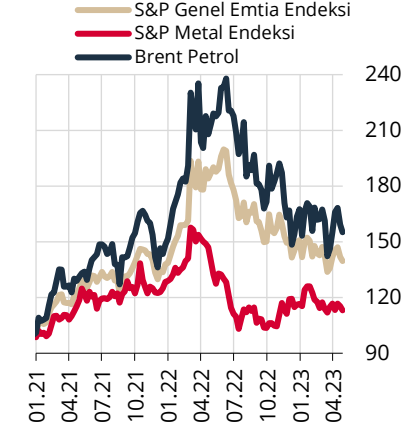
Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 04.23

Grafik II.1.5: Küresel Enflasyon - Gelişmiş Ülkeler (%)

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 04.23

Grafik II.1.6: Emtia Endeksleri (Endeks, 25.12.2020=100)

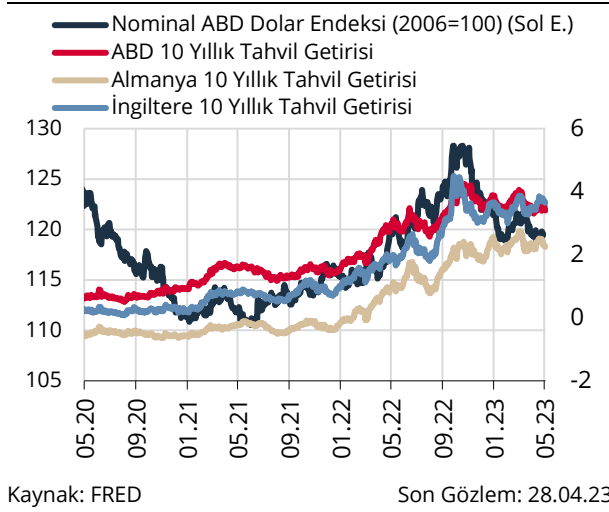
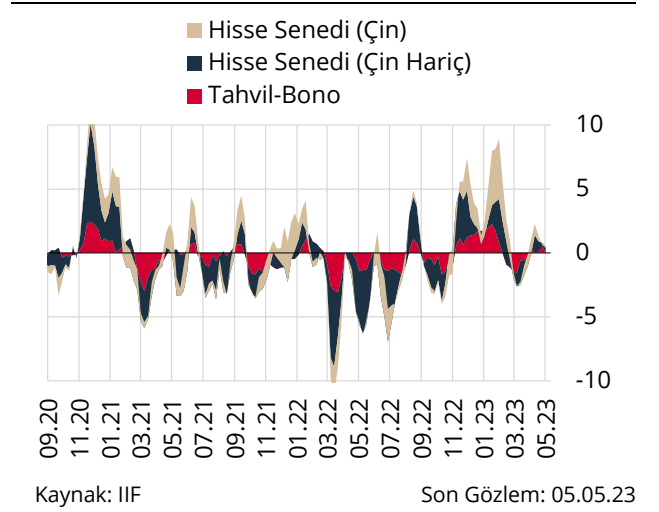

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 28.04.23

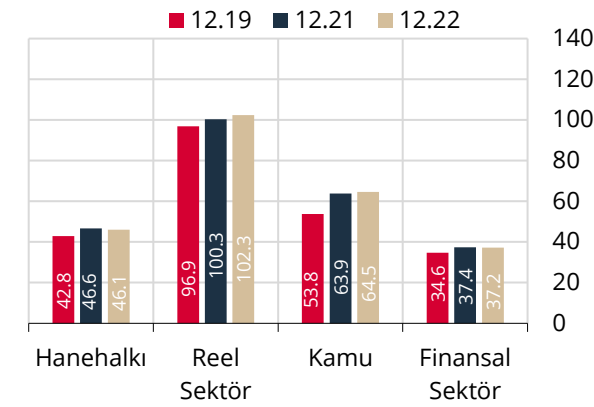
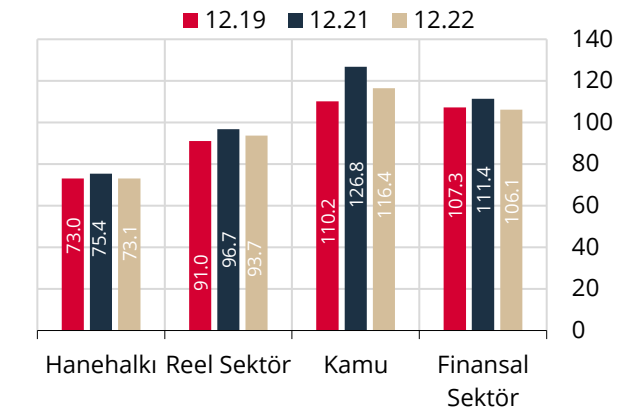
Dipnot: Enflasyon oranları, ilgili ülkelerdeki TÜFE yıllık değişimini ifade etmektedir. Grafik II.1.4 ve Grafik II.1.5'te yer alan sürekli çizgi ilgili ülke grupları arasındaki medyan değeri göstermektedir. GOÜ'ler arasında Brezilya, Meksika, Rusya, Polonya, Endonezya, G. Afrika, Tayland, Çekya, Kolombiya, Macaristan, Romanya ve Filipinler yer almaktadır. GÜ'ler arasında ABD, Euro Bölgesi, Japonya, İngiltere, Kanada, G. Kore, İsviçre, İsveç, Norveç ve İsrail yer almaktadır. Taralı alanlar, ilgili ülke gruplarında gözlenen en yüksek ve en düşük değerleri belirtmektedir.

Gelişmiş ülkelerin uzun vadeli tahvil getirilerindeki artış eğilimi yerini yatay seyre bırakmış, ABD dolar endeksinde önceki dönemlerde gözlenen artış da terse dönmüştür.

GÜ merkez bankalarının politika adımları sonrasında bu ülkelerin tahvil faizlerindeki yaşanan yükseliş eğilimi bu dönemde yataya dönmüş, ABD dolar endeksi ise 2001 yılından bu yana en yüksek değerini almasının ardından gerilemeye başlamıştır (Grafik II.1.7). Küresel finansal koşullardaki sıkılaştırmanın yavaşlayacağına yönelik beklentilere bağlı olarak GOÜ'lere yılın ilk çeyreğinde hem hisse senedi hem de tahvil ve bono cinsinden portföy girişleri yaşanmıştır (Grafik II.1.8). Söz konusu ülkelere yönelen portföy akımları, geçtiğimiz yıllarda gözlenen mevsimsel özelliğini devam ettirmiş ve mart ayı itibarıyla GOÜ'lerden portföy çıkışları yaşanmıştır. Ancak, nisan ayı başı itibarıyla GOÜ'lerde hem tahvil hem de hisse senedi cinsinden portföy girişleri yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemde, Çin'e yönelik hisse senedi cinsi portföy girişlerinin devam ettiği dikkat çekmektedir.

Grafik II.1.7: ABD Dolar Endeksi ve Gelişmiş Ülkelerde 10 Yıllık Hazine Tahvil Getirileri (Endeks, %)**Grafik II.1.8: GOÜ'lere Yönelen Haftalık Fon Akımları (4 Haftalık Birikimli, Milyar ABD Doları)****Gelişmekte olan ülkelerde borçluluk oranlarında önemli bir değişiklik olmazken, gelişmiş ülke borçluluk oranlarında azalma görülmektedir.**

GÜ'lerde özellikle kamu kesiminin artan finansal borçluluk oranının geçtiğimiz yıl itibarıyla önemli gerileme gösterdiği izlenmiştir. Diğer yandan, GOÜ'ler ve GÜ'lerde finansal borçluluk oranlarında gözlenen kompozisyonel farklılığın bu dönemde de korunduğu görülmektedir. Buna göre, 2021 yılına kıyasla GOÜ'lerde reel sektör firmalarının finansal piyasalardan ve kuruluşlardan borçlanan temel aktör olarak öne çıkmaya devam ettiği, özellikle finansal kesimin borçluluk oranının ise GÜ'lere kıyasla oldukça düşük olduğu gözlenmektedir. Diğer yandan, GÜ'lerde ise kamu kesiminin ve finans sektörünün en borçlu sektörler olduğu dikkat çekmektedir (Grafik II.1.9 ve Grafik II.1.10).

Grafik II.1.9: GOÜ'lerde Finansal Borçluluk Seviyesi (Borç/GSYİH, %)**Grafik II.1.10: GÜ'lerde Finansal Borçluluk Seviyesi (Borç/GSYİH, %)**

Kaynak: IIF

Son Gözlem: 2022 Ç4

Kaynak: IIF

Son Gözlem: 2022 Ç4

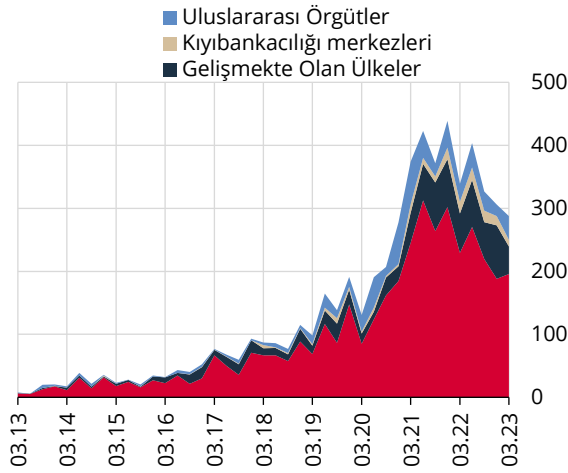
Dipnot: Ortalama hesaplamalarında ülkelerin GSYİH ağırlıkları esas alınmıştır. Üçüncü ve dördüncü çeyrek verileri IIF tahminleridir.

2023 yılında çevresel, sosyal ve yönetim temalı borçlanma faaliyetlerinde son döneme göre gerileme görülmektedir. Bu gelişmede, ABD ve Avrupa'da yaşanan banka iflaslarının ardından kredi koşullarında yaşanan sıkılaştırmanın da etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Sürdürülebilir finansman faaliyetleri, salgının başlangıcı ile küresel finansal gündeme yerleşen iklim değişikliğinin bir yansıması olarak hızlanmıştır. Pandemi sonrası dönemde gelişmiş ülkelerin öncülüğünde hızla artış gösteren sürdürülebilirlik temalı tahvil ihraçları ve banka kredileri önemli büyüme kaydetmiştir (Grafik II.1.11). Ancak, sıkılaştırıcı para politikası uygulamaları sonucu artan finansman maliyetleri nedeniyle

ve Rusya-Ukrayna çatışmasının Avrupa için yarattığı enerji sorunlarının da etkisiyle, sürdürülebilirlik temalı borçlanma faaliyetleri geçtiğimiz yılın ikinci yarısından itibaren ivme kaybetmiştir. ABD ve Avrupa'da yaşanan banka iflasları sonucu kredi koşullarında yaşanan sıkılaştırmanın da bu gelişmede etkili olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim, 2023 yılı ilk çeyrek itibarıyla hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilirlik temalı borçlanmanın büyük oranda tahvil ihraçlarıyla karşılandığı, buna karşın ilgili tematik banka kredilerinin ise önemli ölçüde azaldığı dikkat çekmektedir (Grafik II.1.12). 2023 yılı ilk çeyrek itibarıyla, sürdürülebilirlik temalı tahvil ve kredi miktarı yaklaşık 5,1 trilyon ABD dolarına yükselmiş bulunmakta olup, bu oran küresel bazda toplam finansmanın yaklaşık yüzde 5,5'ine denk gelmektedir.

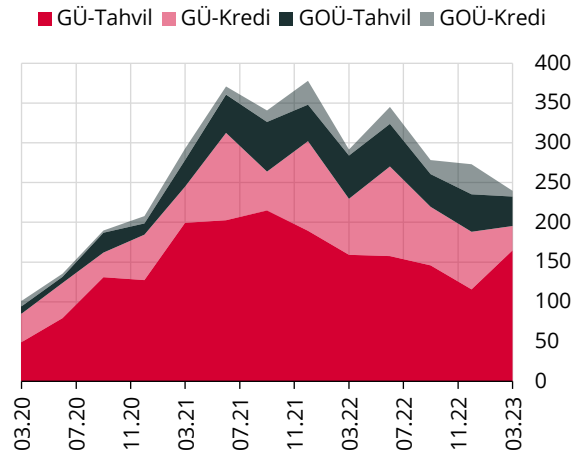
Grafik II.1.11: Çevresel, Sosyal ve Yönetişim Temalı Borçlanma (Milyar ABD Doları)

Kaynak: IIF

Son Gözlem: 2023 Ç1

Grafik II.1.12: Çevresel, Sosyal ve Yönetişim Temalı Tahvil İhraçları ve Banka Kredileri (Milyar ABD Doları)

Kaynak: IIF

Son Gözlem: 2023 Ç1

Notlar: Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ), Gelişmiş Ülkeler (GÜ), Kıyı bankacılığı merkezleri, sırasıyla 141, 35 ve 24 farklı ülkenin toplamından oluşmaktadır. Ülke listeleri hakkında detaylı bilgiye IIF kurumsal web sitesinde yer alan sürdürülebilir borç ekranı başlığından ulaşılabilir. Çevresel, Sosyal ve Yönetişim temalı borçlanma hem tahvil hem de banka kredisi olarak sağlanabilmekte olup, Grafik II.1.14 bu kırılımı GÜ ve GOÜ'ler için detaylı olarak incelemektedir.

Kutu II.1.I: Bankacılık Sektöründe Son Dönemde Yaşanan Küresel Gelişmeler

ABD'de Kaliforniya ve New York merkezli, mudileri genel olarak büyük teknoloji firmaları olan iki bankanın iflas açıklamaları; sonrasında İsviçre'nin en büyük ikinci bankası konumunda olan küresel sistemik öneme sahip bir bankanın devri ve ardından yine ABD'de Kaliforniya merkezli bir başka bankanın iflası, küresel finansal sistemin şoklara dayanıklılığına ve bu gelişmelerin sistemik risk oluşturma potansiyeline ilişkin endişeleri ön plana çıkarmıştır.

ABD'deki girişim sermayesi ile desteklenen teknoloji ve bilim şirketlerinin yarısına yakınına ve 2500'ün üzerinde girişim sermayesi şirketine hizmet veren Silicon Valley Bridge Bank (SVB), 10 Mart 2023 tarihinde iflas ettiğini açıklamıştır. SVB'nin sigortalı mevduat hesabına sahip mudilerinin aynı hafta içinde, sigortasız mevduat hesabına sahip mudilerinin ise bir sonraki hafta hesaplarına erişebilecekleri açıklanmış, ancak bu açıklama piyasayı sakinleştirmeye yeterli olmamıştır. Orta ölçekli benzer bazı bankalardan mevduat çıkışı yaşanmış ve ABD merkezli bir diğer banka daha, Signature Bank, 12 Mart 2023 tarihinde iflas ettiğini açıklamıştır.

Küresel Finansal Kriz'den bu yana ABD'de iflas eden en büyük banka olan SVB'nin iflası sonrasında ABD Hazine Bakanlığı, Fed ve Federal Mevduat Sigorta Kurumu (FDIC) tarafından mevduat sahiplerini koruyacak adımlar atılmıştır.¹ Fed, 12 Mart 2023 tarihinde, koşulları sağlayabilen mevduat kuruluşlarına ilave fonlama sağlayan yeni bir program (Bank Term Funding Program) başlatmış olup bu program bankalara teminatlarının nominal değeri üzerinden borç vermekte ve bankaları mevduat çıkışlarına karşı daha dirençli hâle getirmeyi hedeflemektedir. FDIC, Mevduat Sigortası Fonunu (DIF) yalnızca sigortalı mevduat hesapları için değil, bahsi geçen iki bankanın sigortasız mevduatını da kapsayacak şekilde sistemik risk istisnası yaparak mudilerin zararını karşılamış olup sonrasında bu iki banka da farklı bankalar tarafından satın alınmıştır.²

Mart ayında SVB ve Signature Bank'ın iflas sürecinde bölgesel bankaların mudilerinin yaşadığı endişeler nedeniyle bir diğer bankanın, First Republic Bank, hisseleri değer kaybetmeye başlamıştır. First Republic Bank'ın 24 Nisan 2023 tarihinde yayımladığı 2023 yılı ilk çeyrek finansal raporunda 2023 yılı ilk çeyreğinde bir önceki çeyreğe kıyasla yüzde 41 oranında bir mevduat çıkışı gözlenmektedir.³ Banka, nitelikli müşterilere ucuz ipotek senedi (mortgage) sağlamış olup, yükselen faiz oranları, bankayı ipotek portföyü üzerinde büyük kayıplarla karşı karşıya bırakmıştır. 1 Mayıs 2023 tarihinde bankanın iflas ettiği ve varlıklarının büyük bölümünün ABD'nin varlık büyüklüğü açısından en büyük bankası olan JP Morgan Chase'e satıldığı duyurulmuştur. First Republic Bank, 2008 yılında Washington Mutual Inc.'in yaşadığı iflasın ardından, ABD'de batan en büyük ikinci banka olmuştur. ABD'de yaşanan banka iflasları, banka varlık büyüklüğü açısından Küresel Finansal Kriz'e yaklaşmıştır (Grafik II.1.I.1). Yetkili otoritelerin aldıkları tedbirlere rağmen bankaların CDS spredlerinde artışlar ve piyasa değerlerinde düşüşler gözlenmiştir (Grafik II.1.I.2).

ABD'deki banka iflasları ve mevduat çıkışlarında, uzun süre düşük faiz ortamında iş yapan bankaların risk yönetimi açısından faiz artışlarının getirebileceği riskleri yeterince ele almadığı, uzun vadeli menkul kıymetlere yatırım yaparak ilave risk aldığı gözlenmiştir. Bu kapsamda, SVB bilançosu incelendiğinde, varlık ve yükümlülükler tarafındaki bazı özellikler dikkat çekmektedir. Yükümlülük tarafının mevduat ağırlıklı olup, banka müşterileri açısından girişim sermayesi firmalarından oluşan sektörel bir yoğunlaşmanın mevcut olduğu görülmektedir. Varlık tarafı ise menkul kıymet ağırlıklı olup, faizlerin düşük seyrettiği dönemde müşteri mevduatı kullanılarak alınmış, yatırımlar çeşitlendirilmemiş ve zarar karşılama kapasitesini aşan risklere maruz kalmıştır.

¹ <https://www.fdic.gov/news/press-releases/2023/pr23029.html>

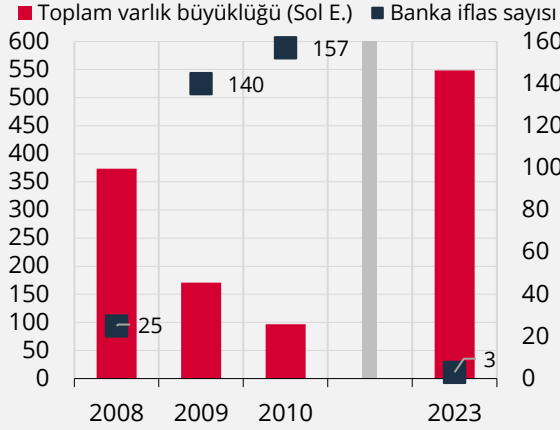
² <https://www.fdic.gov/news/press-releases/2023/pr23022.html>

<https://www.fdic.gov/news/press-releases/2023/pr23026.html>

³ <https://ir.firstrepublic.com/static-files/013f57fb-b980-4353-bbb3-0e7a3b27f20a>

Yükselen faiz oranları ile fonlama ihtiyacı artan ticari müşteriler, likidite ihtiyacını karşılamak için mevduat çekişine başlamış, müşterilerinin giderek artan bu taleplerini karşılamak için SVB, vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler de dâhil olmak üzere varlıklarını satmak durumunda kalmış ve zarar etmiştir.

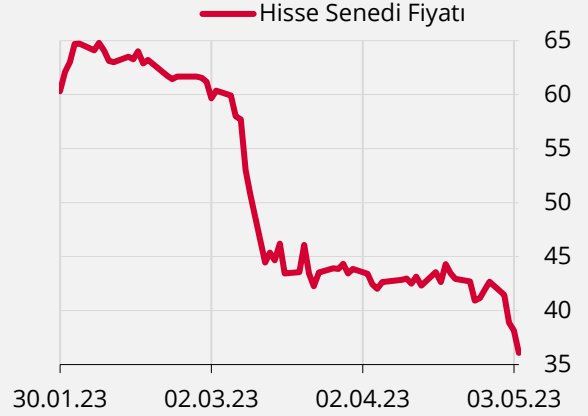
Grafik II.1.1.1: ABD'de Varlık Büyüklüğü Açısından Banka İflasları (Milyar ABD doları, Yıllık)

Kaynak: FDIC

Son Gözlem: 04.23

Grafik II.1.1.2: ABD'de Bölgesel Bankaların Piyasa Değerleri (ABD doları)

Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 05.05.23

Dipnot: SPDR S&P Bölgesel Bankacılık Borsa Yatırım Fonunun hisseleri baz alınmıştır.

28 Nisan 2023 tarihinde Fed, SVB'nin iflası ile düzenleme ve denetim koşullarına ilişkin; FDIC Signature Bank'in iflasına ilişkin yayımladığı raporlarda banka iflaslarının temel nedeninin yanlış yönetim olduğunu ifade etmiştir.⁴ Diğer yandan, ABD'de 24 Mayıs 2018 tarihinde onaylanan Ekonomik Büyüme, Düzenleyici Yardım ve Tüketiciyi Koruma Yasası kapsamında Fed, bankaların likidite, sermaye gibi yasal düzenleme ve raporlama yükümlülüklerini bankaların varlık büyüklüklerine göre farklılaştırmıştır. Bu çerçevede, iflas eden üç banka, düzenleme ve raporlama yükümlülüklerinin daha büyük bankalara kıyasla daha az sıkı olduğu gruplarda yer almıştır. Fed ve FDIC, raporlarında bu duruma değinmiş olup, otoritelerin riskleri belirleme ve bu risklere müdahale etme hızlarının yeterli olmadığını, düzenleme ve denetleme hususlarının iyileştirmeye açık olduğunu belirtmiştir.

ABD'de mart ayında yaşanan banka iflasları sonrasında, İsviçre merkezli küresel sistemik öneme sahip olan Credit Suisse'in CDS'inde yaklaşık bin baz puanlık artış görülmüş ve bankanın hisseleri UBS'e devredilmiştir. İsviçre Finansal Piyasa Denetim Otoritesi (FINMA), 19 Mart 2023 tarihli duyurusuyla bu hisse devrine onay vermiştir.⁵ Ayrıca, nominal değeri 16 milyar İsviçre frangı tutarında olan ana sermaye cinsinden borçlanma aracı (AT1) zarara konu edilerek bahsi geçen bankanın çekirdek sermayesinde artış sağlanmıştır. Uluslararası piyasalarda alacaklı hiyerarşisine uyulmadığı sebebi ile eleştirilen ve finansal piyasalarda endişe yaratan AT1'lerin zarara konu edilmesi hususunda FINMA bir duyuru yayımlayarak alınan aksiyonların geçerli tahvil izahnameleri ve İsviçre Federal Konseyi Acil Durum Yönetmeliğine dayandığını, yatırımcıların hiyerarşisinin değiştirilmediğini, otoritelerin bu hususta bir değişikliğe gitmediğini vurgulamıştır.⁶ Avrupa Birliği (AB) düzenleme otoriteleri de tahvil piyasalarındaki endişeleri yatıştırmak amacıyla ortak bir açıklama yaparak, AB'de Finansal İstikrar Kurulu (FSB) çözümleme çerçevesine uygun bir alacaklı hiyerarşisi bulunduğunu, bu çerçevede ana sermaye cinsinden borçlanma araçları öncesinde hissedarların sermayesinin zarara konu edildiğini belirtmiştir.⁷

⁴ <https://www.federalreserve.gov/publications/files/svb-review-20230428.pdf>

<https://www.fdic.gov/news/press-releases/2023/pr23033.html>

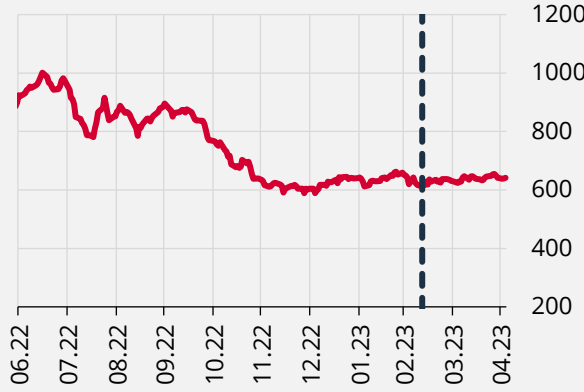
⁵ <https://www.finma.ch/en/news/2023/03/20230319-mm-cs-ubs/>

⁶ <https://www.finma.ch/en/news/2023/03/20230323-mm-at1-kapitalinstrumente/>

⁷ <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2023/html/ssm.pr230320-9f0ae34dc5.en.html>

ABD ve İsviçre bankacılık sektörlerinde yaşanan gelişmelerin yarattığı belirsizlik ortamının ülkemiz bankacılık sektörüne olumsuz bir etkisi olmamıştır. Bankaların 5 yıllık CDS spredleri yatay bir gelişim sergilemiştir (Grafik II.1.1.3). Ayrıca, bankaların aktif bir risk yönetimi anlayışını benimsemelerinin yanı sıra, riskler karşısında gerekli likidite ve sermaye tamponlarına sahip olması, sistemik ölçekte sorun yaşanması ihtimalini azaltmaktadır. Ülkemizde bankaların stres zamanları için yeterli zarar karşılama kapasitesine sahip olduğu değerlendirilmektedir. Ülkemizde faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankaları 2016 yılından beri likidite karşılama oranına tabidir. Bankaların toplam ve YP likidite karşılama oranlarının standart rasyoların üzerinde seyretmekte ve bilançolarında YP likit aktif payı 2020 ortalarından itibaren yukarı yönlü hareket etmektedir (Grafik II.1.1.4).

Grafik II.1.1.3: Seçilmiş Bankaların 5 Yıllık CDS Primi* (Ortalama)

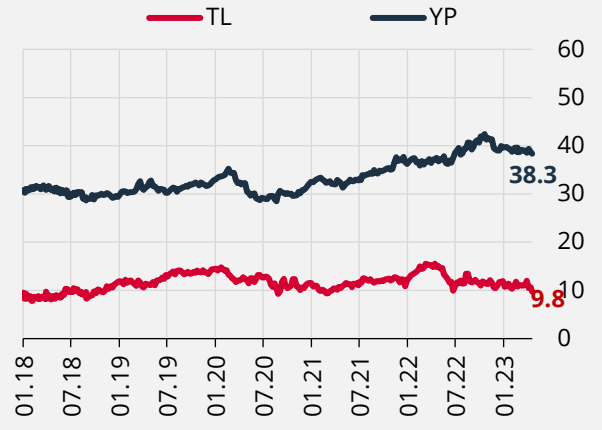

Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 03.05.23

Dipnot: Kesikli çizgi SVB'nin Federal Mevduat Sigorta Kurumu (FDIC)'na devrildiği tarihi belirtmektedir.

Grafik II.1.1.4: Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı (%)

Kaynak: TCMB, BDDK

Son Gözlem: 20.04.23

Dipnot: Likit aktifler, nakit değerler, TCMB, ZK, yurtdışı bankalar (Serbest), serbest DBS ve diğer Likit aktiflerin toplamıdır.

Uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler, Küresel Finansal Kriz sonrası reform çalışmalarının önemli parçaları olan Basel III standartları ile çerçevesi belirlenen finansal kuruluşların sağlamlığı ve “batmasına izin verilemeyecek kadar büyük” sorununa yönelik konular ile yayılma etkisi ve sistemik risk kavramlarının gündeme gelmesine yol açmıştır. Sistemik risk, reel ekonomi için ciddi olumsuz sonuçları olan, finansal hizmetlerin sağlanmasını yaygın olarak sekteye uğratan risk olarak tanımlanmakta olup, makroihtiyati politika çerçevesinin temel elementlerinden biridir.⁸ Sistemik öneme sahip finansal kuruluşlar ise, zayıflıkları veya düzensiz iflasları, büyüklükleri, karmaşıklıkları ve bağlantılılıkları nedeniyle finansal sistemde ve ekonomik faaliyette önemli bozulma yaratabilecek kuruluşlardır. Bankacılık sektörü açısından bakıldığında, sistemik öneme sahip bankaların devlet müdahaleleri ile kurtarılmasının ne kadar yüksek maliyetli olduğu, bu bankaların devlet tarafından kurtarılacağı beklentisinin, bankaları daha fazla risk almaya yönlendirdiği, fonlama avantajı ile bankalara örtülü destek sağladığı ve ahlaki çöküntü riski yarattığı Küresel Finansal Kriz’de açıkça görülmüştür.

Bu kapsamda Finansal İstikrar Kurulu (FSB), Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS) tarafından belirlenen metodoloji çerçevesinde ve BCBS ile ulusal otoritelerle istişare ederek her yıl küresel sistemik öneme sahip bankaları açıklamakta ve bu bankalar diğer bankalardan farklı düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Söz konusu bankaların iflas olasılıklarının azaltılması için zarar karşılama kapasitelerinin artırılması ve ilave yükümlülükler getirilmesi, daha sıkı denetime tabi tutulmaları, iflasları halinde oluşacak etkilerin azaltılması amacıyla küresel ölçekte çözümlenme çerçevelerinin oluşturulması, sınır ötesi iş birliği anlaşmaları bu düzenlemelerden bazılarıdır. Ayrıca, Basel III çerçevesi ile ilave sermaye ve kaldıraç yükümlülükleri getirilmiştir.

⁸ https://www.fsb.org/2011/10/r_111027b/

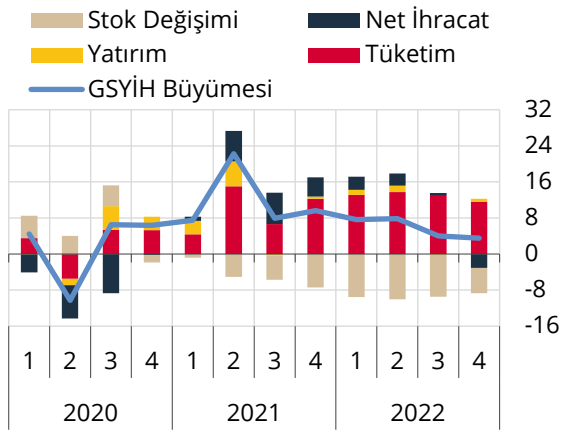
Bankacılık sektöründe son dönemde yaşanan gelişmeler, Küresel Finansal Kriz sonrası hazırlanan G20 finansal reformlarını bir ölçüde sınıma imkânı sunmuştur. Bu gelişmelerin etkilerinin doğru bir şekilde değerlendirilmesi önemlidir. Küresel finansal sistem, son üç yıldır önemli şoklara maruz kalmaktadır. Dışsal birer şok olarak yaşanan pandemi ile Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma, küresel ekonomi üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Bu iki dışsal şoktan farklı olarak, bankacılık sektöründe son dönemde yaşanan uluslararası gelişmeler finansal sistem ekseninde olup, küresel ekonomiye etkisi sınırlı olmuştur. Öte yandan, söz konusu gelişmeler, etkili banka kurumsal yönetişimi, bankacılıkta risk yönetimi, teknolojik gelişmelerin iflasların hızına etkileri, banka-banka dışı finansal kuruluş bağlantılılığı, bankacılık düzenlemeleri ve çözümlene çerçevesinin küresel bankacılık sisteminin şoklara dayanıklılığı açısından önemini bir kez daha vurgulamıştır. Küresel Finansal Kriz sonrası reformlar, küresel finansal sistemin şoklara dayanıklılığını artırmış olsa da finansal koşullarda sıkılaştırma ve likidite zorlukları karşısında daha zayıf iş modellerine sahip ve yeterli risk yönetimi yapamayan bankaların iflas edebileceği görülmüştür. Bu kapsamda, uluslararası finansal kuruluşlar ve standart belirleyici kuruluşlar, reformlardan elde edilen kazanımları korumak amacıyla finansal istikrara yönelik önemli kırılmalıklara neden olan hususları düzenleme ve denetim otoriteleriyle birlikte yakından takip etmekte ve yaşanan gelişmelerden öğrenilen dersler ile olası tedbirler üzerinde çalışmaktadır.

II.2 Yurt İçi Temel Makroekonomik Gelişmeler

İktisadi faaliyet 2022 yılı son çeyreğinde dış talepteki zayıflamaya bağlı olarak yıllık bazda sınırlı ivme kaybederken, iç talep canlılığını korumuştur.

GSYİH 2022 yılının son çeyreğinde yıllık olarak yüzde 3,5, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre çeyreklik bazda yüzde 0,9 büyümüştür. Bu dönemde büyümenin harcama yönünden temel belirleyicisi özel tüketim öncülüğünde nihai yurt içi talep olmuş, makine-teçhizat kaynaklı yatırımların büyümeye pozitif yönde katkısı devam etmiştir (Grafik II.2.1). 2022 yılı genelinde yıllık büyüme ise yüzde 5,6 oranında gerçekleşmiştir. Depremin etkisiyle şubat ayında daralan sanayi üretim endeksi, ocak ve mart aylarındaki güçlü seyirle çeyreklik bazda bir miktar büyüme kaydetmiştir. Nisan ayına ilişkin öncü göstergeler sanayi ve hizmet sektörlerinde üretim artışına işaret etmektedir (Grafik II.2.2).

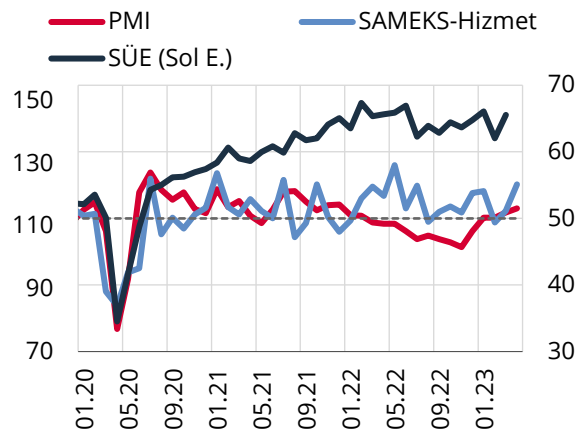
Grafik II.2.1: GSYİH Büyümesi ve Harcama Yönünden Yıllık Büyüme Katkıları (% Puan)

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 2022 Ç4

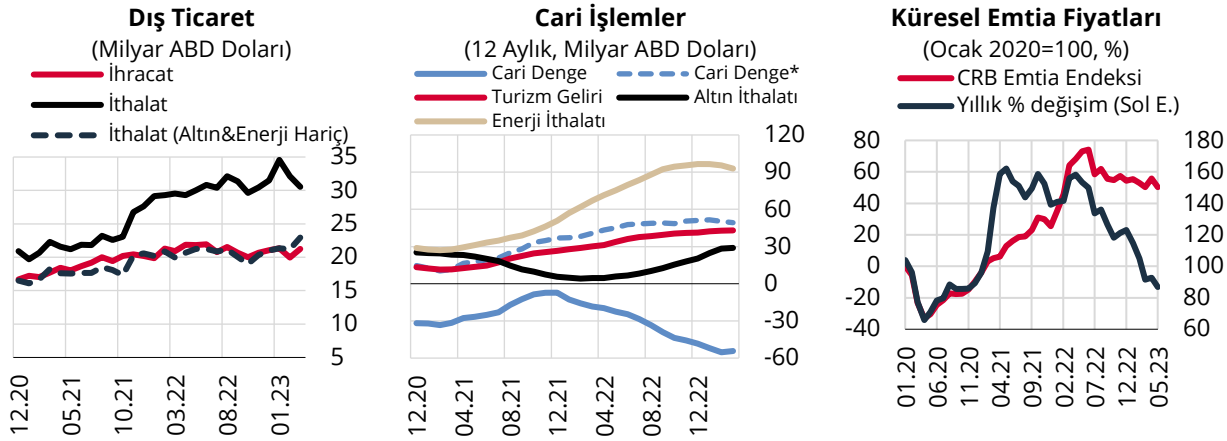
Grafik II.2.2: İktisadi Faaliyete İlişkin Seçilmiş Öncü Göstergeler (Endeks)

Kaynak: TÜİK, İSO, MÜSİAD Son Gözlem: 04.23 (SÜE 03.23)
Dipnot: Sanayi Üretim Endeksi (SÜE, 2015=100) ve Hizmet Sektörü Satınalma Müdürleri Endeksi (SAMEKS-Hizmet) mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmıştır. Kesikli çizgi, İmalat Sanayi Satınalma Yöneticileri Endeksi (PMI) ve SAMEKS için önceki aya göre durağan durumu gösterir.

İhracat afet kaynaklı etkilere rağmen artış eğilimi sergilerken altın ithalatındaki hızlanma ve tüketim malları ithalatındaki artış sonucunda dış ticaret açığı yükselmiş, hizmet gelirlerindeki güçlü seyir cari işlemler dengesini desteklemeye devam etmektedir.

Turizmde süregelen güçlü katkıyla birlikte hizmet gelirlerinde devam eden artış eğilimi cari işlemler dengesini desteklemeyi sürdürmektedir. Altın ve enerji hariç tutulduğunda ithalat, ihracat ile benzer bir eğilim sergilemektedir. Cari işlemler açığı 2023 yılı mart ayı itibarıyla yıllık bazda 54,2 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşirken, enerji ve altın hariç cari işlemler aynı dönemde 49,3 milyar ABD doları fazla vererek olumlu gelişimini sürdürmüştür (Grafik II.2.3).

Grafik II.2.3: Cari İşlemler Hesabı Gelişmeleri

Kaynak: TCMB, TÜİK, Ticaret Bakanlığı, Refinitiv

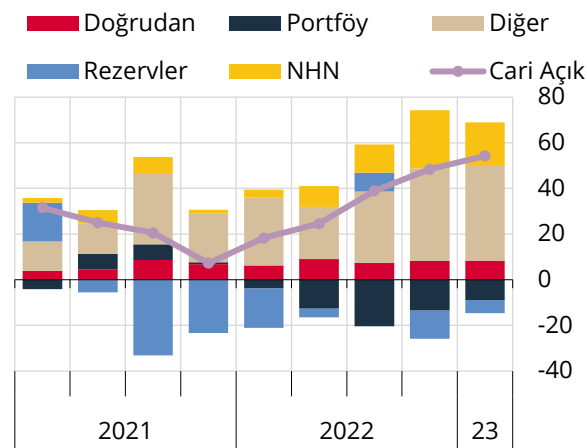
Son Gözlem: 03.23 (Emtia fiyatları 10.05.2023)

Dipnot: Dış ticaret tutarları için genel ticaret sistemi tanımlı ve mevsim/takvim etkisinden arındırılmış aylık ihracat (fob) ve ithalat (cif) verileri kullanılmıştır. (*) işareti, enerji ve altın hariç cari işlemler dengesini göstermektedir.

Emtia Endeksi (Refinitiv/CoreCommodity CRB Index), ham petrol, altın, bakır, canlı hayvan, şeker gibi 19 adet emtia vadeli (futures) fiyatlarının aritmetik ortalamasını yansıtmaktadır.

Cari işlemler açığı ağırlıklı olarak yurt dışı yerleşiklerin yurt içi bankalardaki mevduatı ile kısmen krediler ve doğrudan yatırımlar yoluyla finanse edilmiştir.

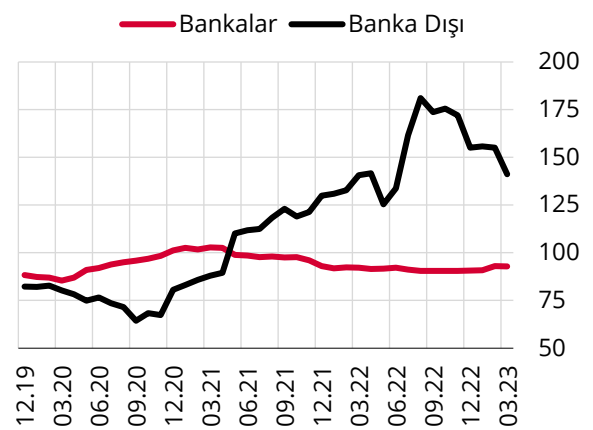
Cari işlemler açığı kaynaklı finansman ihtiyacı 2022 yılı son çeyreğinde ağırlıklı olarak diğer yatırımlar altında izlenen bankaların yurt dışı yerleşikler mevduatı ve doğrudan yatırımlarla karşılanırken 2023 yılının ilk çeyreğinde cari açık finansmanında rezervlerin katkısı artmıştır (Grafik II.2.4). Bankalar yurt dışı kredilerde son yıllardaki net ödeyici konumlarını 2023 yılı mart ayı itibarıyla koruyarak borçluluğu azaltmaya devam etmiştir. Öte yandan banka dışı özel sektör dış borçlarını son aylardaki bir miktar gerilemeye rağmen yüksek oranda yenileyerek cari açığın finansmanına katkısını sürdürmektedir (Grafik II.2.5).

Grafik II.2.4: Cari Açığın Finansmanı (12 Aylık Birikimli, Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Portföy yatırımları ile doğrudan ve diğer yatırımlar, net giriş şeklindedir. Rezervde (-) işaret, artışı gösterir.

Grafik II.2.5: Dış Borç Çevirme Oranı (12 aylık, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Dış borç çevirme oranları, 12 aylık pencerede kısa ve uzun vadeli toplam dış borçlar üzerinden hesaplanmıştır.

Kamu maliyesindeki güçlü görünüm vergi gelirlerinin desteğiyle sürmektedir.

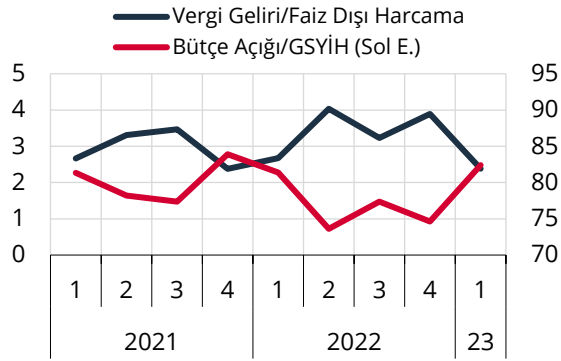
2022 yılı üçüncü çeyreğinde düşüş yaşayan vergi gelirlerinin faiz dışı harcamaları karşılama oranı, yılın son çeyreğinde artışa geçmiş, 2023 yılı ilk çeyreğinde afetin de etkisiyle harcamalarda gözlenen artışla birlikte bir miktar gerilemiştir. Yılın ilk çeyreğinde bütçe gelirlerindeki dönemsel artış oranı ise geçici kurumlar vergisi tahsilatının mayıs ayına kaydırılarak şubat ayında yapılmamış olmasının yansımalarıyla daha düşük

kalmıştır. Böylece 2022 yılı sonunda yüzde 0,9 olan bütçe açığının milli gelire oranı, mart ayı itibarıyla yüzde 2,5'e yükselmiştir (Grafik II.2.6).

Liralaşma Stratejisi kapsamında uygulanan politika bileşiminin olumlu etkileriyle birlikte enflasyon seviyesinde ve eğiliminde iyileşme görülmeye başlanmıştır.

Tüketici fiyatları enflasyonu 2022 yılı sonundaki yüzde 64,3 düzeyinden nisan ayında yüzde 43,7'ye gerilemiştir. Yıllık enflasyon enerjide daha belirgin olmak üzere tüm gruplarda önceki yıla göre düşüş kaydetmiştir. Bununla birlikte, gıda ve alkolsüz içecekler ile kısmen hizmetler grubunda yıllık fiyat artışı nispeten yüksek seyretmektedir. Üretici fiyatları nisan ayında enerji fiyatlarındaki düşüşün desteğiyle yıllık bazda gerileme eğilimini sürdürmüştür. Bu görünüm altında çekirdek TÜFE endekslerinde yıllık değişim oranları hem B hem de C göstergesinde gerilemiştir (Grafik II.2.7).

Grafik II.2.6: Merkezi Yönetim Bütçe Göstergeleri (12 Ay Birikimli, %)

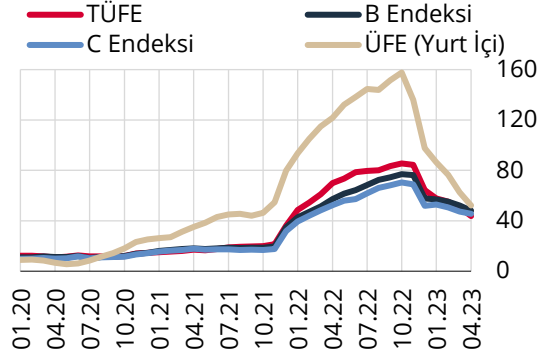

Kaynak: TCMB, HMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: 2023 yılı 1. çeyrek GSYİH tahmin değeridir.

Grafik II.2.7: Enflasyon Gelişmeleri (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TCMB, TÜİK

Son Gözlem: 04.23

Dipnot: TÜFE'den işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın kalemlerinin çıkarılmasıyla B endeksi, buna ek olarak gıda ve alkolsüz içeceklerin çıkarılmasıyla C endeksi elde edilmektedir.

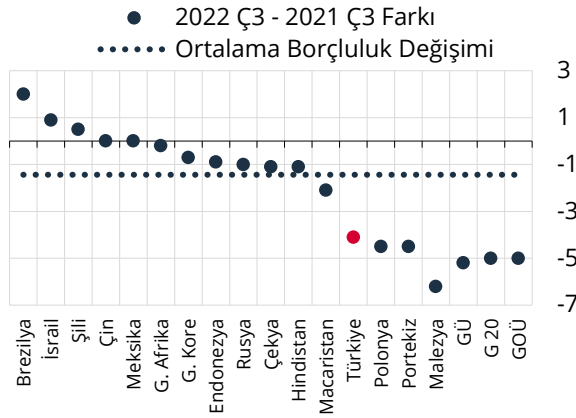
III. Finans Dışı Kesim

III.1 Hanehalkı Gelişmeleri

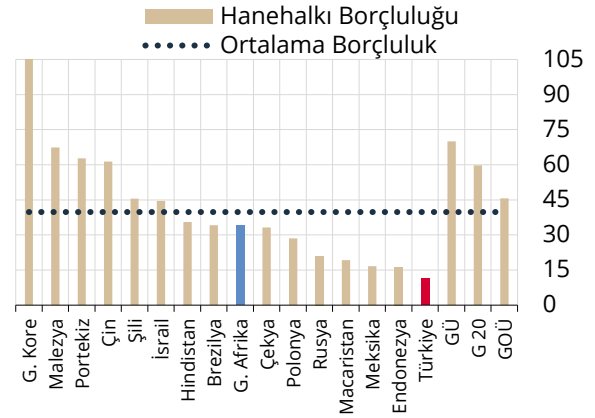
Türkiye’de hanehalkı borçluluğu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ortalamasının altındaki seyri sürdürmektedir.

Hanehalkının borçluluğundaki azalma eğilimi korunmaktadır. Türkiye’de 2021 yılı sonrasında hanehalkı borç tutarı artmasına rağmen canlı iktisadi faaliyetle birlikte GSYİH’de daha yüksek artış olmuş ve borç/GSYİH oranı belirgin gerileme kaydetmiştir. Bireysel kredilere yönelik uygulamaya alınan makroihtiyati tedbirler borçluluğun gerilemesinde etkili olmuştur (Grafik III.1.1). 2022 yılı eylül ayı itibarıyla Türkiye’de hanehalkı finansal borç / GSYİH oranı yüzde 11,3 iken, bu oran emsal ülkelerde ortalama yüzde 40’tır (Grafik III.1.2). Bireysel borçluluğun diğer ülkelere kıyasla oldukça düşük olması, hanehalkı borcu kaynaklı risklerin yönetilebilir olduğunu göstermektedir.

Grafik III.1.1: Hanehalkı Borçluluğundaki Değişim (% Puan)

Grafik III.1.2: Hanehalkı Borçluluğu (Borç/GSYİH, %)

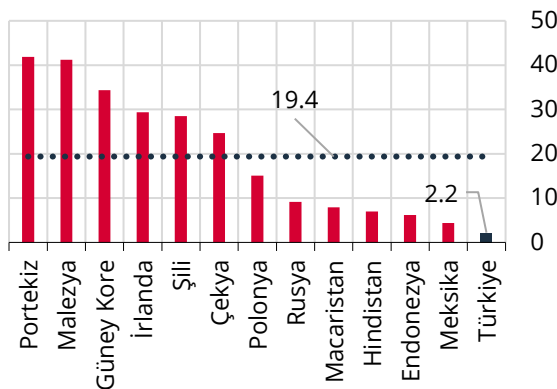

Kaynak: BIS

Son Gözlem: 2022 Ç3

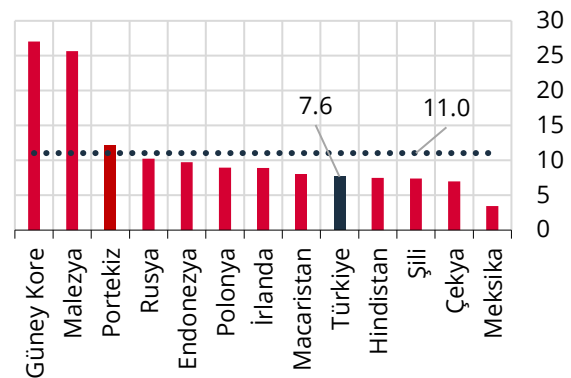
Dipnot: Hanehalkı borçluluğu (hanehalkı ve hanehalkına hizmet eden kâr amacı olmayan kuruluşların borçlanma senetleri ve kredilerinin toplamı) / GSYİH oranı olarak hesaplanmaktadır. Fark değerleri borçluluk oranının bir yıllık değişimini ifade etmektedir. Mavi ile boyalı olan ülke örneklemede medyan borçluluğa sahiptir. Yatay çizgiler seçili ülkelerin ortalama değerleridir.

Grafik III.1.3: Konut Kredilerinin GSYİH'ye Oranı (% Oran)

Kaynak: IMF, Global Economy

Grafik III.1.4: Konut Hariç Bireysel Kredilerin GSYİH'ye Oranı (% Oran)

Son Gözlem: 12.22

Dipnot: Oran, 2022 yılı güncel toplam konut kredisi ve konut hariç bireysel kredi bakiyesinin 2022 yıl sonu (gerçekleşme ya da projeksiyon) GSYİH'ye bölünmesiyle hesaplanmıştır. Yatay çizgiler seçili ülkelerin ortalama değerleridir. Konut hariç bireysel kredi bakiyesi; konut kredisi hariç hanehalkına kullanılan diğer tüm kredi türlerini (BKK, taşıt kredileri, öğrenci kredileri gibi) içermektedir.

Borçluğa alt kırılımda bakıldığında, konut kredilerinin GSYİH'ye oranının diğer ülkeler ortalamasının oldukça altında yer aldığı, konut hariç bireysel kredilerin GSYİH'ye oranının da emsal ülke ortalamalarının altında seyrettiği görülmektedir. Türkiye'de konut kredilerinde vade imkânının daha sınırlı olması ve konut alımlarının büyük ölçüde ipoteksiz yollarla yapılmasının, söz konusu oranın diğer ülke ortalamalarının altında kalmasına neden olduğu değerlendirilmektedir (Grafik III.1.3). Türkiye'de kredi kartlarının alışverişlerde yaygın bir ödeme aracı olarak kullanılmasının konut hariç bireysel kredilerin GSYİH'ye oranının bir miktar daha yüksek kalmasında etkili olduğu değerlendirilmektedir (Grafik III.1.4).

Tablo III.1.1: Hanehalkı Finansal Yükümlülükleri

	03.22		09.22		03.23		6 Aylık Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	
Toplam Yükümlülükler	1154,5	13,8	1440,5	11,5	1987,9	12,1	90,4
Konut Kredisi	355,0	4,2	404,2	3,2	447,4	2,7	22,5
Taşıt Kredisi	25,4	0,3	41,9	0,3	74,4	0,5	215,1
İhtiyaç Kredisi	500,5	6,0	602,9	4,8	844,2	5,1	96,0
Bireysel Kredi Kartları	240,7	2,9	355,4	2,8	585,4	3,6	171,3
VYŞ Alacakları	32,9	0,4	36,0	0,3	36,6	0,2	3,2

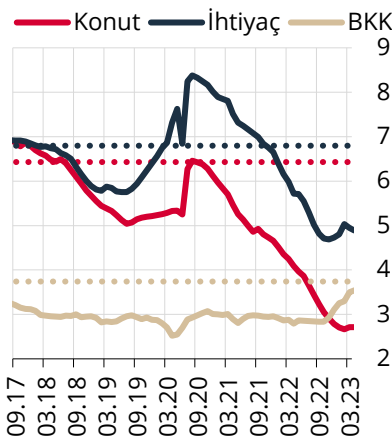
Kaynak: TCMB, BDDK, TOKİ

Dipnot: Yükümlülükler TGA'ları da içermektedir. 2023 yılı 1. çeyrek GSYİH tahmin değerleridir.

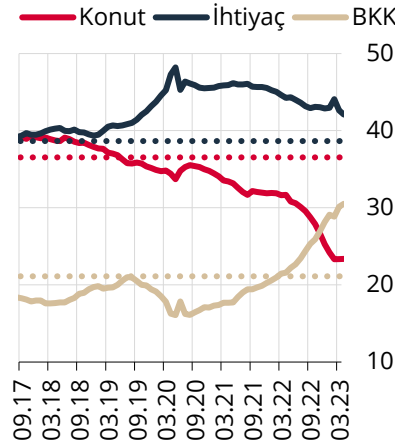
Hanehalkı finansal borcu içerisinde bir önceki Rapor dönemine göre en hızlı artışın taşıt kredisi ve bireysel kredi kartlarında gerçekleştiği görülmektedir (Tablo III.1.1).

Tüketici mal ve hizmet fiyatlarında yaşanan artışlar ve çalışan ücretlerinde yapılan güncellemeler BKK'daki hızlı artışta etkili olurken, öne çekilen talep ve yıl sonu kampanyaları da taşıt kredilerinin GSYİH'deki payını artıran diğer faktörler olmuştur. Konut ve ihtiyaç kredilerine yönelik 2022 yılı haziran ayında devreye alınan makroihtiyati tedbirlerin etkisiyle bu kredilerin GSYİH'ye oranı gerileme eğilimindedir.

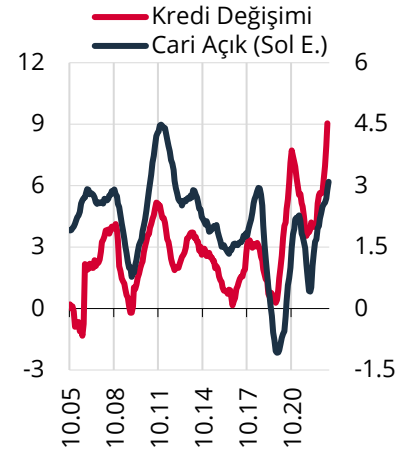
Grafik III.1.5: Hanehalkı Finansal Borçlarının GSYİH'ye Oranı (%)

Grafik III.1.6: Hanehalkı Finansal Borçlarının Dağılımı (%)

Grafik III.1.7: Bireysel Kredi ile Cari Açık İlişkisi (GSYİH %'si)

Kaynak: TCMB, BDDK, TÜİK, Yazar hesaplaması

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Yükümlülükler TGA'ları da içermektedir. 2023 yılı 1. çeyrek GSYİH tahmin değerleridir. Kesikli çizgiler ilgili serilerin 2012-2019 yılları ortalama değerleridir. Kredi değişimi konut ve taşıt hariç tüketici kredisi yıllık bakiye farklarının yıllık GSYİH'ye oranını ifade etmekte olup, bireysel kredi kartlarının kredilendirilen kısmı hesaplama dâhil edilmiştir.

Hanehalkı finansal yükümlülükleri içerisinde ihtiyaç kredileri en yüksek paya sahipken, bireysel kredi kartlarının payı salgın sonrası dönemde önemli ölçüde artmıştır.

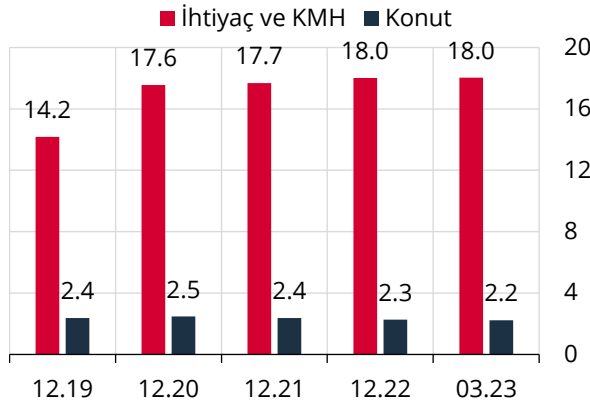
Salgın dönemindeki kampanyalı kredi kullanımlarını takip eden dönemde, ihtiyaç ve konut kredilerindeki artışın iktisadi faaliyetlerdeki artışın gerisinde kaldığı ve bu kredi türlerinin GSYİH'deki paylarının azaldığı gözlenmektedir (Grafik III.1.5). Hanehalkı yükümlülük dağılımının tarihsel gelişiminde ihtiyaç ve konut

kredilerinin 2018 yılına kadar en yüksek paya sahip olduğu ve birbirine yakın seyrettiği gözlenmektedir (Grafik III.1.6). Konut kredilerinin bireysel kredilerdeki payı 2018 yılından bu yana gerilemektedir. Buna karşılık ihtiyaç kredilerinin aldığı pay salgının başlangıcında tarihsel yüksek seviyesine ulaşırken, takip eden dönemde sınırlı bir şekilde gerilemiştir. Salgınla beraber dijital alışveriş platformlarının ve temassız ödemenin yaygınlaşmasına ilave olarak son dönemde ücret ve limit güncellemelerinin belirleyici etkisiyle BKK bakiyesinin toplam yükümlülüklerdeki payı önemli ölçüde artmıştır. Konut kredilerinin 2012-2019 döneminde ortalama yüzde 38 olan bireysel kredilerdeki payı yüzde 24'e gerilerken, aynı döneme kıyasla ihtiyaç kredisi payı 4 puan, BKK payı ise 9 puan artarak sırasıyla yüzde 44 ve yüzde 31'e ulaşmıştır. Öte yandan, bireysel kredilerin, hanehalkı mal ve hizmet talebine etkisi nedeniyle, cari dengeyle yakın bir ilişkisi bulunmaktadır (Grafik III.1.7). Bu kapsamda, ihtiyaç kredisi ve BKK kullanımlarının cari denge üzerindeki etkisi yakından takip edilmektedir.

Tüketici kredisi borcu olan kişi sayısı yatay seyrederken, bireysel kredi kullanımında sabit gelirlielerin payı artmaktadır.

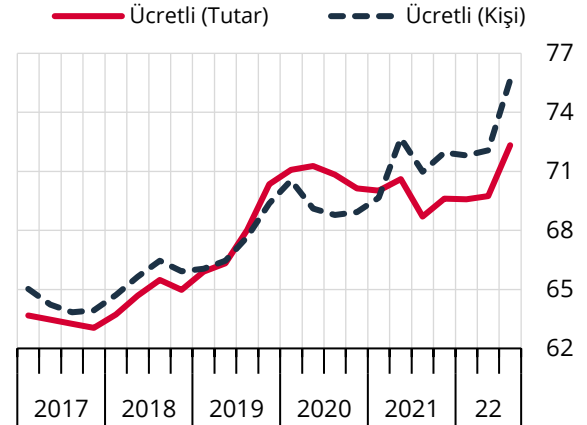
Konut ve ihtiyaç kredisi (KMH dâhil) borcu bulunan kişi sayısı, 2022 yılı sonuna göre yatay seyretmiştir (Grafik III.1.8). Bu gelişmede, ihtiyaç kredilerinde kredi tutarına göre değişen vade kısıtı uygulaması ile faiz oranlarının gelişiminin belirleyici olduğu düşünülmektedir. Konut kredilerinde devreye alınan programların mart ayından itibaren kredi kullandırılmalarına yansımaları ile birlikte konut kredi bakiyesinin ve sistemdeki borçlu kişi sayısının artabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca 2023 yılı şubat ayında kredi-değer oranlarında kullanılan tutar dilimlerinin güncellenmesinin de kredi gelişmeleri ve borcu bulunan kişi sayısı üzerinde etkilerinin gözlenebileceği beklenmektedir. Tüketici kredisi kullanımlarında ücretli çalışanların payı artmaya devam etmektedir (Grafik III.1.9). Bu gelişmede, çalışan ücretlerinde yapılan güncellemeler ve bankaların bu kesime yönelmesinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Bu oran, tarihsel olarak en yüksek seviyeye ulaşırken, tüketici kredisi kullananların çoğunluğunun, gelir oynaklığı düşük ücretli kesimden oluşması, bankacılık sistemi üzerinde hanehalkı kaynaklı kredi riskini azaltan bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Grafik III.1.8: Tüketici Kredisi Olan Kişi Sayısı
(Milyon Kişi)

Kaynak: Risk Merkezi, TCMB Son Gözlem: 03.23
Dipnot: Bankacılık sektöründe ihtiyaç ve konut kredisi borcu bulunan tekil kişi sayısı raporlanmaktadır. İhtiyaç kredilerinde kredili mevduat hesapları (KMH) dâhildir. Sıfır bakiyesi bulunan KMH hariç tutulmuştur.

Grafik III.1.9: Tüketici Kredisi Kullananların Gelir Profili (% Pay)

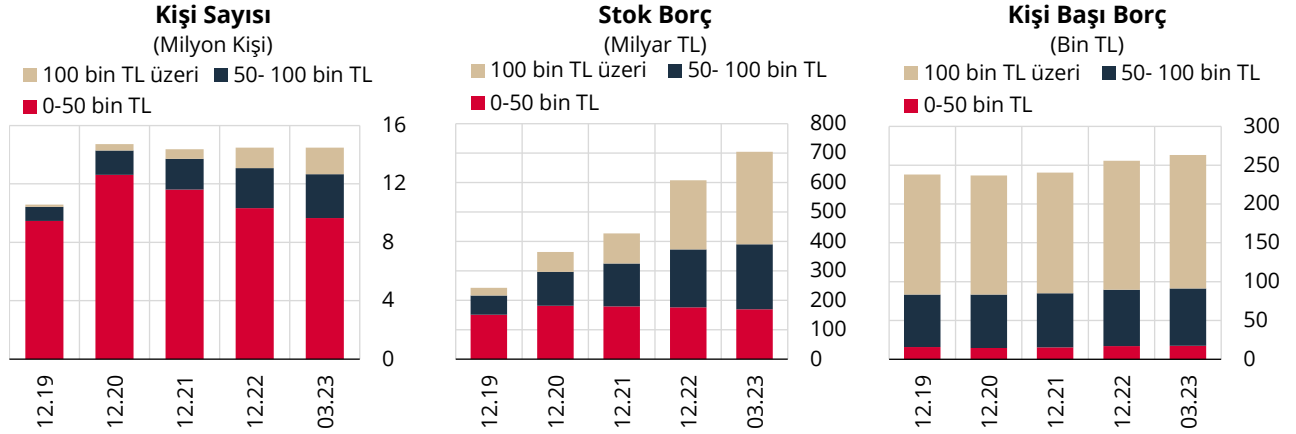
Kaynak: TBB Son Gözlem: 2022 Ç3
Dipnot: Kredi kullananlar, ücretli çalışanlar ve diğerleri olarak ayrılmış olup, ücretlilerin toplamdaki payı gösterilmektedir. Ücretli tutar-kişi payları çeyreklik akım gelişmelerdir. Tüketici kredisi, BKK hariç bireysel kredi toplamıdır. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) üyesi olan 32 bankanın verisi kullanılmıştır.

2022 yılının genelinde ve 2023 yılının ilk çeyreğinde ihtiyaç kredisi bakiyesi artarken borçlu sayısı yatay kalmıştır. Bu dönemde kişi başı borçluluk sınırlı miktarda yükseliş kaydetmiştir.

2022 yılında ihtiyaç kredisi bakiyesi, 2021 yılına göre artış göstermiş ancak bu artış enflasyon oranının altında kalmıştır (Grafik III.1.10). Diğer taraftan, ihtiyaç kredisi borcu bulunan toplam kişi sayısı yatay seyrederken tutar kırılımlarına göre farklılıklar dikkat çekmektedir. 50 bin TL üzerinde ihtiyaç kredisi borcu bulunan kişi sayısında artış, 50 bin altı sayısında ise azalış olduğu görülmektedir. İhtiyaç kredisi bakiyesinde

de benzer bir eğilim gözlenmiştir. Kişi başı borç 50 bin TL ve üzeri kredilerde görülen belirgin artış kaynaklı yükselişine devam etmiştir. 2023 yılı ilk çeyreği değerlendirildiğinde, ihtiyaç kredisinde gözlenen artışın sürükleyicisi 100 bin TL üzeri kredi borcu bulunan kesim olmuştur. Bir diğer önemli gelişme de mart ayında 70 bin TL üzeri tutardaki ihtiyaç kredilerinin, faiz oranına dayalı menkul kıymet tesisi yükümlülüğü uygulamasına dâhil edilmesidir. Söz konusu düzenlemenin yüksek montanlı kullandırmaları sınırlayabileceği değerlendirilmektedir.

Grafik III.1.10: İhtiyaç Kredisi Tutar Kırılımında Kişi Sayısı ve Stok Borç Dağılımı ile Kişi Başı Borç

Kaynak: Risk Merkezi, TCMB

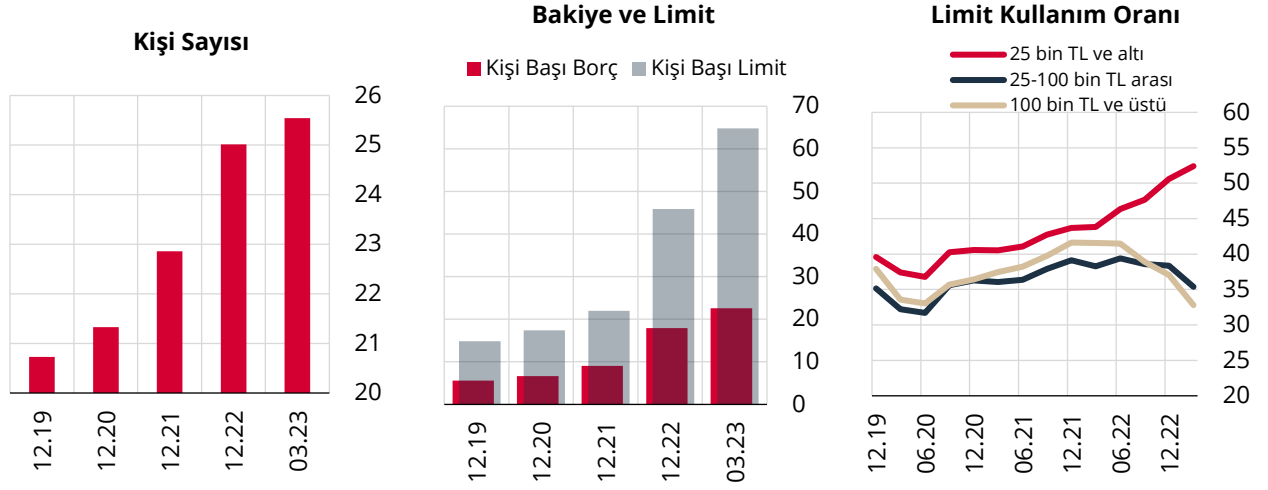
Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Tutar kırılımları, birey bazında tüm bankalardaki stok ihtiyaç kredisi borç tutarlarını göstermektedir. Kişi sayısı ilgili kırılımda yer alan toplam kişi sayısıdır. KMH ve TGA'daki ihtiyaç kredileri hariçtir.

Bireysel kredi kartı kişi başı borcu artarken, limit kullanım oranlarında limit güncellemelerinin etkisi ile genel olarak bir azalış görülmektedir.

2023 yılı ilk üç ayında hem kredi kartını aktif kullanan kişi sayısında hem de kişi başı kredi kartı borcunda yükseliş eğilimi görülmüştür (Grafik III.1.11). Enflasyon gelişmeleri, faiz oranları ve bireylerin harcama motivasyonlarının bu eğilimi desteklediği değerlendirilmektedir. Diğer yandan, asgari ve diğer ücret artışlarına paralel olarak bireylerin kredi kartı limitlerinde güncelleme yapıldığı gözlenmiştir. Bu çerçevede, kişi başı limit 2022 yılında ve 2023 yılının ilk çeyreğinde belirgin bir yükseliş kaydetmiştir. Limit kullanım oranı 25 bin TL ve altı kredi kartlarında 2023 yılı mart ayında yüzde 52,4 seviyesine ulaşarak önceki Rapor dönemine göre artarken, 25 bin TL üstü limitli kartlarda -özellikle 100 bin TL ve üstü- ise önemli ölçüde gerilemiştir. Bu eğilim 2022 yılı haziran ayında başlamış ve mevcut dönemde de devam etmiştir.

Grafik III.1.11: Aktif Olarak BKK Kullanan Kişi Sayısı, Müşteri Başına Limit ve Bakiye, Limit Kullanım Oranı (Milyon Kişi, Bin TL, %)

Kaynak: Risk Merkezi, TCMB

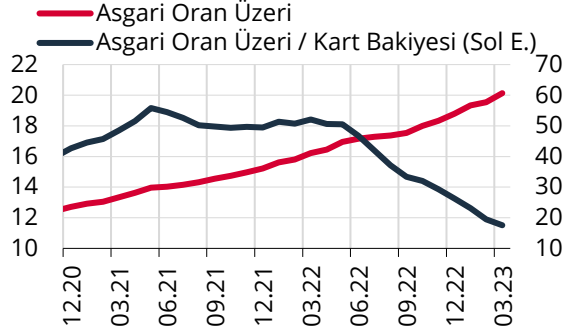
Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Kredi kartı bakiyesi sıfır olan kişiler hariç tutulmuştur.

Bireylerin, kredi kartı borçlarını zamanında ödeme eğilimi iyileşmektedir.

Son Rapor döneminde BKK bakiye artışı bireysel kredi artışının sürükleyicisi olmaya devam ederken, aynı dönemde bireysel kartlarda ödenmeyen borç oranları gerilemektedir. Asgari ödeme oranı ve üzerinde ödeme yapılan kartlarda gecikmeye bırakılan borçların toplam kart bakiyesine oranı yüzde 11,5'e, asgari ödeme oranının altında ödeme yapılan kartlarda gecikmeye bırakılan borçların oranı ise yüzde 6,5'e kadar gerilemiştir (Grafik III.1.12 ve Grafik III.1.13). Bu gelişmeler bireysel kredi borçluluğundaki olumlu görünümü desteklemektedir.

Grafik III.1.12: Bireysel Kartlarda Gecikmeye Bırakılan Borç (Milyar TL, %, 3 Aylık HO)

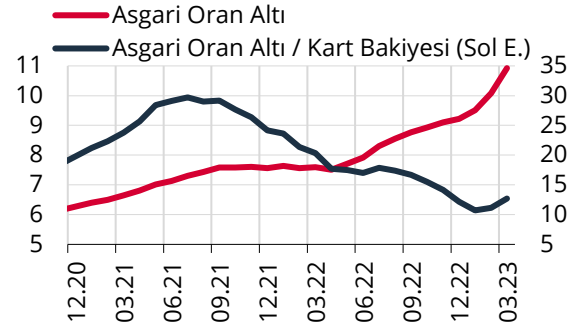

Kaynak: BDDK

Son Gözlem: 03.23

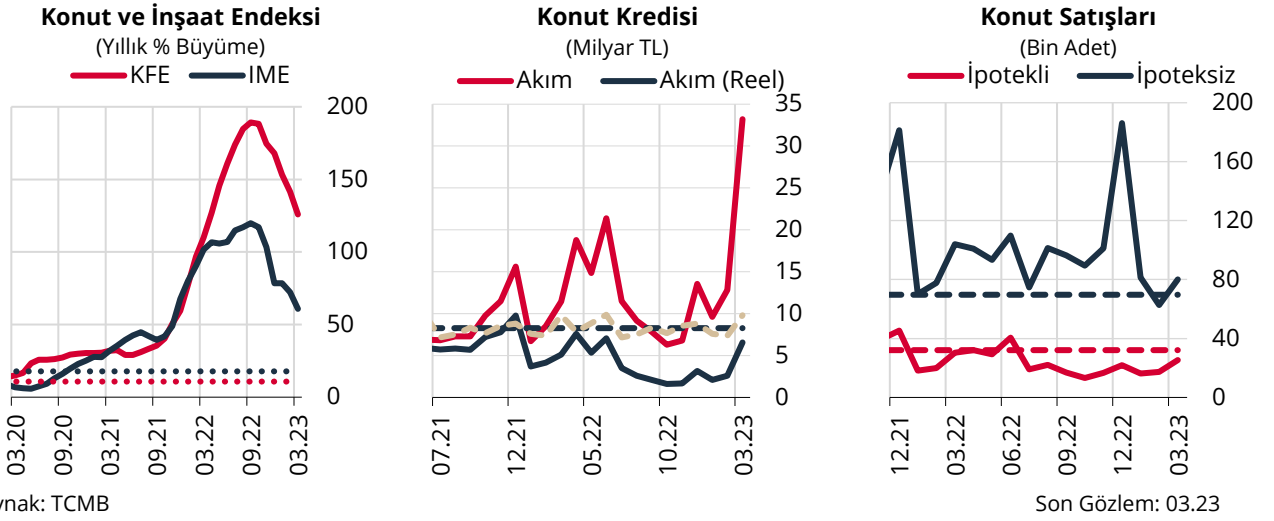
Dipnot: "Asgari Oran Üzeri", asgari ödeme oranı ve üzerinde ödemesi yapılan BKK'larda ödenmeyen toplam borcu; "Asgari Oran Altı", asgari ödeme oranı altında ödemesi yapılan BKK'larda ödenmeyen toplam borcu ifade etmektedir.

Grafik III.1.13: Bireysel Kartlarda Gecikmeye Bırakılan Borç (Milyar TL, %, 3 Aylık HO)

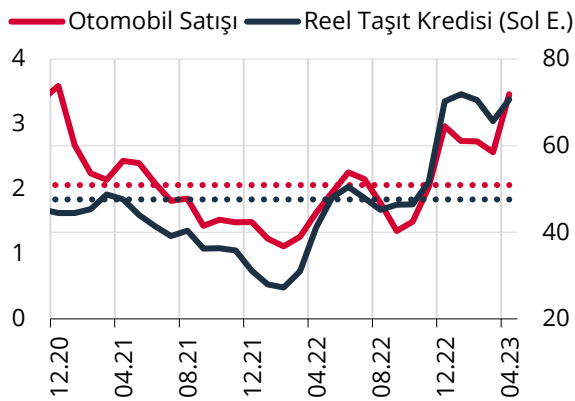

Konut kredisi kullanımları tarihsel ortalamasının altında seyir izlerken, konut satışları ağırlıklı olarak ipoteksiz satışlar olarak gerçekleşmektedir.

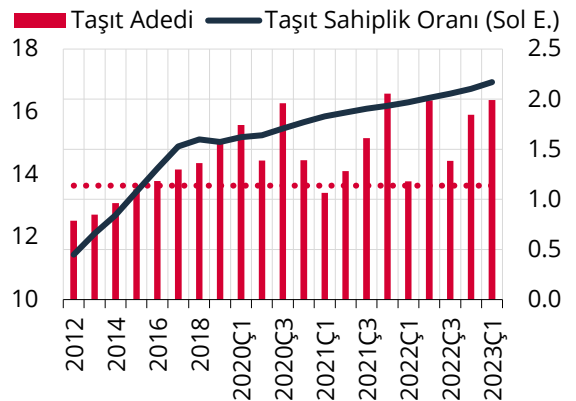
2022 yılında ayırmaya başlayan konut fiyatları ve inşaat maliyetleri, 2022 yılı son çeyreği itibarıyla konut fiyatlarındaki artışın ivme kaybetmesiyle birbirine yakınsamaya başlamıştır. Konut fiyatlarının gelmiş olduğu mevcut seviye, kamu bankalarının uzun vadeli ve düşük maliyetli kredi kullandırmalarında görülen azalma ve 2022 yılı haziran ayında uygulamaya konulan makroihtiyati önlemlerin etkisiyle konut kredisi kullanımları oldukça yavaş seyrederken, mart ayında kampanyalı kredi kullandırmalarının etkisiyle bir miktar hareketlenmiştir. Buna bağlı olarak ipotekli konut satışları, mart ayındaki kredi kullanımlarıyla beraber bir miktar artmasına karşın, 2022 yılı ikinci yarısından bu yana dönemsel ortalamasının altında zayıf bir görünüm sergilemektedir (Grafik III.1.14).

Grafik III.1.14: Konut Kredisi, Satışı ve Fiyat Gelişmeleri**2021 yılında zayıf bir görünüme sahip olan taşıt kredisi kullanımları ve otomobil satışları 2022 yılı son çeyreğinden itibaren hareketlenmiştir.**

Taşıt kredisi kullanımları ve birinci el otomobil satışları tarihsel ortalamasının oldukça üzerinde seyretmektedir (Grafik III.1.15). Salgının tedarik zincirleri üzerindeki olumsuz etkisinin ve küresel çip sorununun büyük ölçüde giderilmesinin bu gelişmede etkili olduğu değerlendirilmektedir. Öte yandan, birinci el otomobillere olan yüksek talep, canlı seyreden kredi kullanımı ve satışlar üzerinde belirleyici olan bir diğer unsur olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, 2023 yılı itibarıyla yerli otomobil üretiminin başlamasının önümüzdeki yıllarda birinci el otomobil satışlarına ilave canlılık kazandırabileceği değerlendirilmektedir. Devri yapılan taşıt adetleri, ikinci el taşıt piyasasının dönemsel ortalamaya kıyasla hareketli olduğunu işaret etmektedir (Grafik III.1.16).

Grafik III.1.15: Taşıt Kredisi ve Birinci El Otomobil Satışları (Bin Adet, Milyar TL, 3 Aylık HO)

Dipnot: Banka ve finansman şirketleri aylık akım taşıt kredileri ile birinci el otomobil satışları kullanılmıştır. Reelleştirme TÜFE'deki taşıt fiyatlarına yönelik alt endeksle yapılmıştır. Kesikli çizgiler 2012-2019 yılları ortalama reel taşıt kredisi kullandırmını ve otomobil satışlarını göstermektedir.

Grafik III.1.16: Devri Yapılan Taşıt Adeti ve Taşıt Sahiplik Oranı (Milyon Adet, %)

Dipnot: Devri yapılan taşıt, noterler aracılığı ile bir veya daha fazla el değiştiren araçları ifade etmektedir. Devri yapılan otomobil adetlerinin çeyreklik toplamları gösterilmiştir. Kesikli çizgiler 2012-2019 yılları arası çeyreklik dönemlerde ortalama devri yapılan 1,1 milyonluk taşıt sayısını göstermektedir. Taşıt sahiplik oranı, trafiğe kayıtlı otomobil sayısının nüfusa oranıdır.

Hanehalkının finansal varlık kompozisyonunda TL cinsi varlıkların ve mevduat dışı finansal araçların ağırlığı artmaya devam etmektedir.

Hanehalkı finansal varlıklarındaki artışta TL cinsi varlıkların büyümesi belirleyici olmuştur. Buna bağlı olarak, hanehalkı finansal varlıkları içerisinde TL varlıkların payı artmaya devam etmektedir (Tablo III.1.2). Bu dönemde, TL tasarruf mevduat bakiyesinin, hisse senedi ve fon yatırımlarının GSYİH'ye oranının arttığı görülmektedir. Bankaların mevduatta liralasma hedefini gerçekleştirme motivasyonları, cazip TL mevduat getirileri ve KKM ürünlerine yönelik talep TL tasarruf mevduatının artmasında ve YP tasarruf mevduatının azalmasında önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

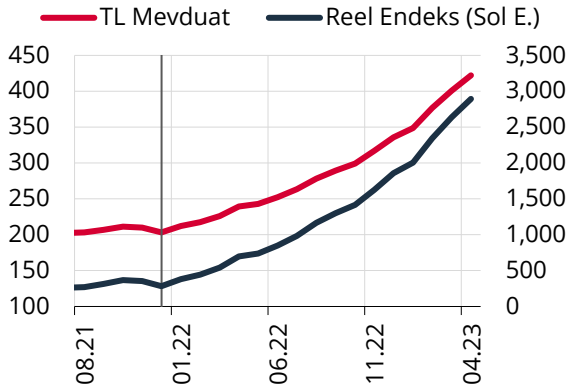
Tablo III.1.2: Hanehalkı Finansal Varlıkları

	03.22		09.22		03.23		6 Aylık Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	
Toplam Varlıklar	4.332,3	51,8	5.635,9	45,0	7.134,2	43,3	60,2
TL Tasarruf Mevduatı	1.248,6	14,9	1.894,9	15,1	3.010,0	18,3	152,3
YP Tasarruf Mevduatı	1.615,9	19,3	1.889,6	15,1	1.554,0	9,4	-32,4
- (Milyar ABD doları)	110,3		102,1		81,1		
Kıymetli Maden Deposu	441,2	5,3	475,1	3,8	572,2	3,5	45,1
- (Milyar ABD doları)	30,1		25,7		29,9		
Tahvil ve Bonolar	107,3	1,3	151,5	1,2	189,9	1,2	57,2
Yatırım Fonları	479,6	5,7	602,4	4,8	886,8	5,4	116,7
Emeklilik Yat. Fon.	250,6	3,0	308,6	2,5	401,7	2,4	69,5
Diğer Yat. Fon.	229,0	2,7	293,8	2,3	485,0	2,9	172,6
Hisse Senedi	344,3	4,1	537,4	4,3	857,7	5,2	154,7
Repo	7,0	0,1	9,1	0,1	11,8	0,1	70,6
Dolaşımdaki Para	88,4	1,1	76,0	0,6	51,8	0,3	-53,5

Kaynak: TCMB, MKK, EGM

Dipnot: Ay sonu kuru kullanılmıştır. Emeklilik yatırım fonları katılımcıların BES ve Otomatik Katılım Sistemi'ndeki devlet katkısı hariç toplam fonlarını ifade etmektedir. Mevduat verisi, yurt içinde yerleşik gerçek kişilerin mevduatıdır. 2023 yılı 1. çeyrek GSYİH verisi tahmini değerdir.

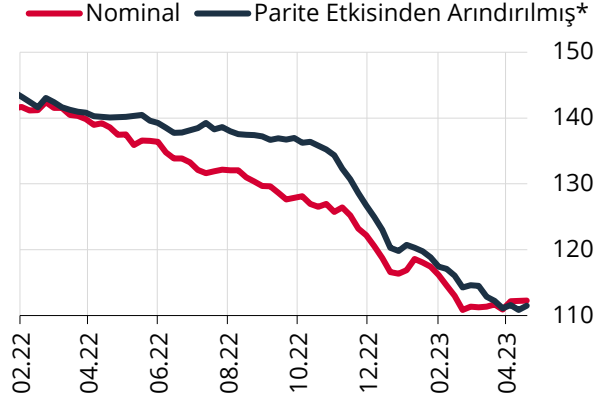
Bu Rapor döneminde, hanehalkı TL mevduat bakiyesi belirgin şekilde artmaya devam etmiştir (Grafik III.1.17). Hanehalkının, tasarruflarını YP mevduattan KKM'ye yöneltmelerinin bu gelişmede önemli rol oynadığı değerlendirilmektedir. Nitekim, bahse konu dönemde hanehalkının YP mevduatındaki düşüş eğilimi devam etmektedir (Grafik III.1.18). Enflasyon ve enflasyon beklentilerinde iyileşmenin sürmesi ile hanehalkı portföy tercihlerinin TL mevduat yönünde güçlenerek devam etmesi ve hanehalkı varlıklarında liralışmanın kuvvetlenmesi öngörülmektedir.

Grafik III.1.17: TL Mevduat (Milyar TL, Endeks 12.2020=100)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.23

Dipnot: TL mevduat yurt içinde yerleşik gerçek kişilerin mevduatıdır. Reel endeks, aylık mevduat değişiminin TÜFE'den arındırılmasıyla elde edilmiştir. Dikey çizgi, 2021 yılı aralık ayında yaşanan kur hareketine işaret etmektedir.

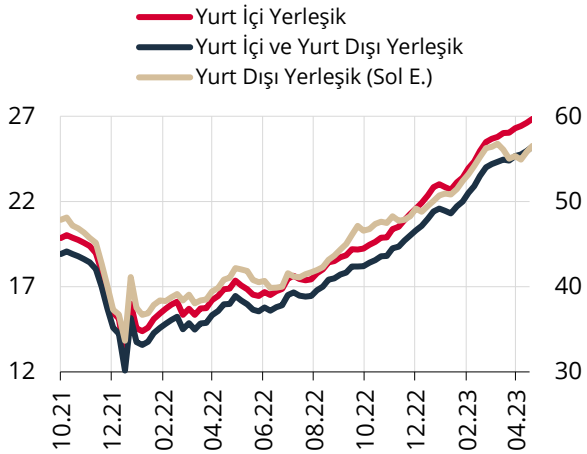
Grafik III.1.18: YP Mevduat (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.23

Dipnot: YP mevduat, yurt içi gerçek kişilerin kıymetli maden hesapları dâhil mevduatıdır. Parite etkisinden arındırılmış* seride döviz kurları arasında paritenin sabit kaldığı varsayılmıştır.

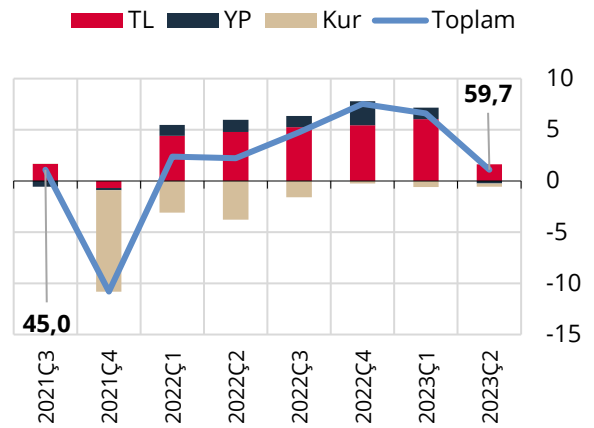
Hanehalkının TL ve YP mevduat tercihlerindeki gelişmeler sonucunda liralasma oranındaki artış devam etmektedir (Grafik III.1.19). Yurt içi yerleşik gerçek kişilerde mevduat liralasma oranı yüzde 59,7'ye yükselirken, bankaların mevduatta liralasma hedefini gerçekleştirme yönündeki artan motivasyonları artış eğiliminin devam edebileceğini işaret etmektedir. Liralasma oranındaki artışta, KKM hesapları ile desteklenen TL mevduat artışı belirleyici olurken, YP mevduattaki azalış ve döviz kurundaki istikrarlı seyrin de önemli olduğu değerlendirilmektedir (Grafik III.1.20). 2022 yılı 3. çeyreğinden sonra tasarruf mevduatındaki liralasma oranı 20 puan artmıştır. Bu artışta TL mevduat artışı 18,4 puan, YP mevduat azalışı 4,3 puan katkı sağlamıştır. Öte yandan, bahse konu dönemde kurdaki değer kaybının liralasma oranında 2,7 puan gibi görece sınırlı bir azalışa yol açtığı görülmektedir. 2022 yılı geneline bakıldığında ise KKM ürününün devreye alınması sonrası liralasma oranındaki artışın temel belirleyicisinin TL mevduat tercihi olduğu, kur kaynaklı YP mevduat bakiye artışının yukarı yönlü etkisinin ise oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Grafik III.1.19: Hanehalkı Liralasma Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.23

Dipnot: Gerçek kişilerdeki TL mevduatın toplam mevduattaki payı gösterilmektedir.

Grafik III.1.20: Liralasma Oranındaki Değişimin Kaynakları (Puan)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 2023Ç2

Dipnot: Grafikte "YP" ve "TL" mevduat değişimi ile "Kur" hareketlerinin liralasma oranı üzerindeki "Toplam" etkisi gösterilmektedir. Grafik üzerindeki değerler ilgili dönemlerdeki yurt içi yerleşik gerçek kişilerde liralasma oranıdır. 2023Ç2 yalnızca nisan ayı verisidir.

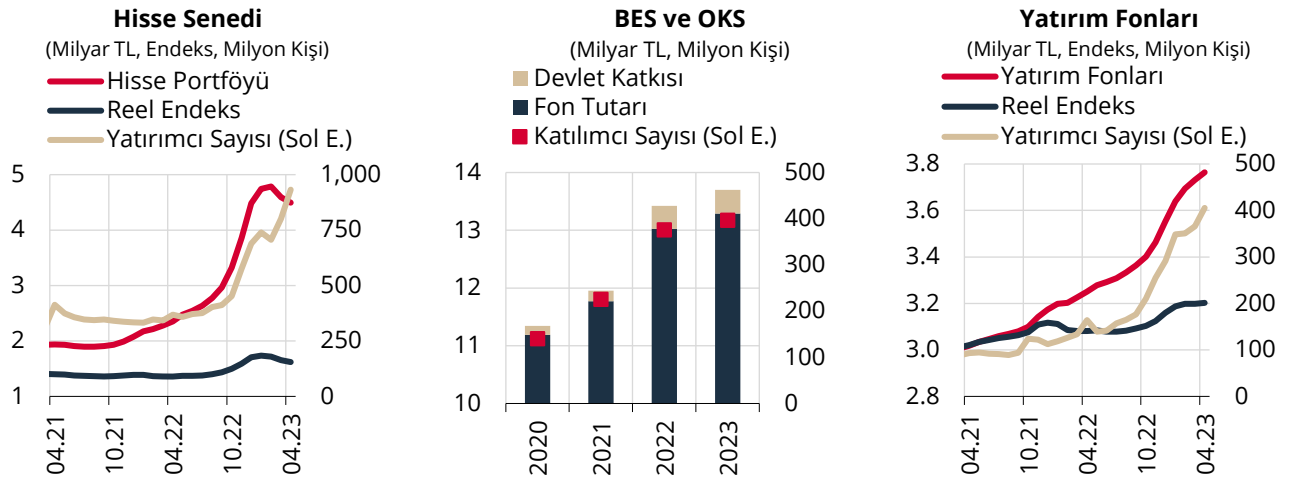
Hanehalkı kesimi hisse senedi ve yatırım fonu gibi mevduat dışı finansal varlıklara yatırımlarını artırarak tasarruflarını çeşitlendirmektedir.

Hanehalkının hisse senedi piyasası tercihi 2022 yılı boyunca güçlü seyrederken, hisse senedi yatırımcı sayısı 2023 yılı nisan ayında başında 4,7 milyon kişiye, portföy tutarı ise yaklaşık 900 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu Rapor döneminde fiyat etkisinden arındırılmış hisse senedi endeks değerleri, son aylarda bir miktar gerilemekle birlikte, hisse senedi portföyünde reel olarak değer artışı yaşandığını göstermektedir.

Hanehalkının önemli varlık kalemlerinden biri olan bireysel emeklilik ve otomatik katılım sistemlerindeki (BES ve OKS) fonlar ılımlı bir yükseliş sergilemektedir. Benzer şekilde, emeklilik sistemindeki katılımcı sayısı bu Rapor döneminde 13 milyon kişiyi aşmıştır. 2023 yılı ikinci yarısında yürürlüğe girecek düzenlemeyle, bireyler emeklilik sistemindeki birikimlerini teminat göstererek daha düşük maliyetli krediye erişim imkânı elde edebilmektedir. Bu düzenlemeyle, orta ve uzun vadede bireylerin emeklilik sistemine olan katılımının artması öngörülmektedir. Hanehalkı kesiminin tasarruflarını uzun dönemli araçlarda biriktirme alışkanlığı kazanmasının finansal istikrara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Hanehalkının elinde bulunan yatırım fonları artmaya devam ederken, yatırımcı sayısı da 2023 yılı nisan ayı itibarıyla 3,6 milyon kişiye ulaşmıştır. Hisse senedi piyasasına benzer şekilde, yatırım fonlarının fiyat etkisinden arındırılmasıyla elde edilen reel endeksin de artış eğiliminde olduğu görülmektedir (Grafik III.1.21).

Grafik III.1.21: Hanehalkı Mevduat Dışı Varlık Gelişmeleri

Kaynak: MKK, BİST, EGM

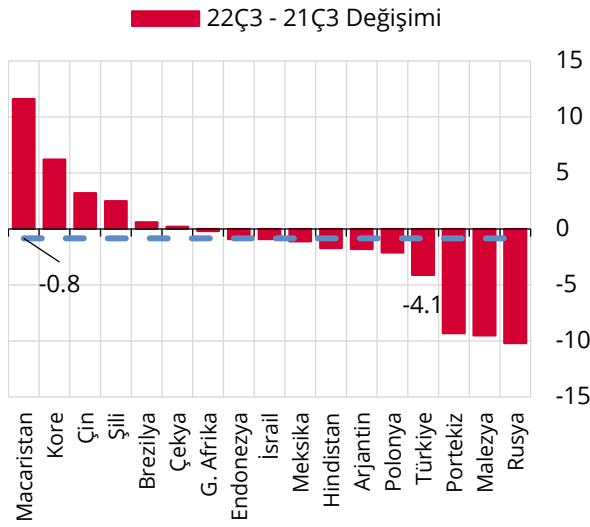
Dipnot: Hisse senedi ve yatırım fonlarında reel endeks TÜFE'den arındırılarak elde edilmiş olup 2021 yılı ocak ayı 100'e endekslenmiştir. BES ve OKS toplulaştırılmış verisini vermekte olup, katılımcı sayısı tekilleştirilmiştir. Hisse senedi ve yatırım fonları 3 aylık HO'dur.

III.2 Reel Sektör Gelişmeleri

Reel sektör firmalarının finansal borçluluğu emsal ülkelere benzer şekilde gerilemektedir.

2021 yılında gevşetilen salgın tedbirlerinin ardından canlanan iktisadi faaliyetle beraber küresel ölçekte reel sektör borçluluğu (Finansal Borç/GSYİH) azalmaktadır. Reel sektörün borçluluğundaki düşüş eğilimi 2022 yılı boyunca devam etmiştir. Söz konusu dönemde, Türkiye’de reel sektörün finansal borçluluk oranındaki düşüş 4,1 yüzde puan ile emsal ülkeler ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir (Grafik III.2.1). Finansal Borç/GSYİH oranı bu gerileme ile birlikte yüzde 60,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Türkiye’de reel sektörün YP borcunun GSYİH’ye oranındaki gerileme devam etmektedir (Grafik III.2.2).

Grafik III.2.1: Reel Sektör Borç/GSYİH Oranındaki Değişim (%)

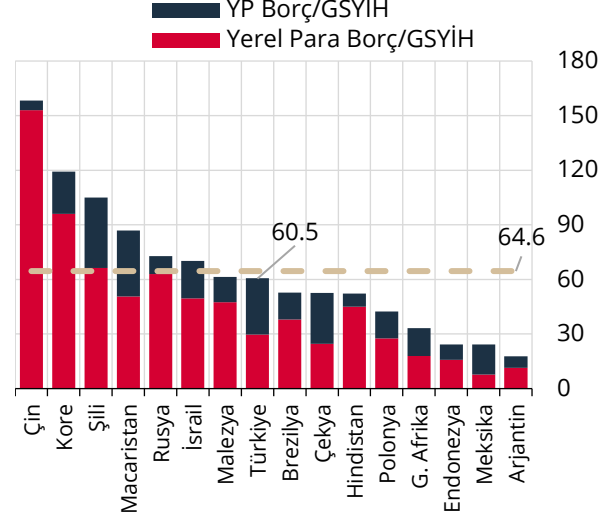

Kaynak: BIS

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Toplam finansal borç tanımı firmaların yurt içi ve yurt dışından kullandığı krediler ile tahvil ihraçlarının yanı sıra canlı ve donuk kredi alacakları ile kredi faiz reeskontlarını içermektedir. Grafikteki ülkeler 2022Ç3-2021Ç3 farkına göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. Mavi kesikli çizgi 2022Ç3-2021Ç3 farklarının ortalamasını ifade etmektedir.

Grafik III.2.2: Reel Sektör Borç/GSYİH Oranı (%)

Kaynak: BIS, IIF

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Yerel ve yabancı para cinsinden borç dağılımları baz alınarak hesaplanmıştır. Grafikteki ülkeler 2022 Ç3 Toplam Borç/GSYİH oranlarına göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. 2022 Ç3 dönemine ait emsal ülkelerin borçluluk ortalaması kesikli çizgi ile gösterilmiştir. IIF verilerine göre Portekiz gelişmiş ülke olarak sayıldığından dolayı emsal ülkeler kümesine Portekiz dâhil edilmemiştir.

Reel sektör ağırlıklı olarak TL cinsinden borçlanmaya devam ederken, borç kompozisyonunda YP'nin payı azalmaktadır.

Yurt içi ve yurt dışı bankalardan kullanılan kredilerin ve yurt dışında ihraç edilen tahvil tutarının GSYİH içerisindeki payında kayda değer bir düşüş eğilimi görülmektedir (Tablo III.2.1). 2021 yıl sonunda yurt içi bankalardan kullanılan kredilerin milli gelirdeki payı yüzde 22,2 iken, mevcut ocak döneminde yüzde 20,7'ye gerilemiştir. Aynı dönemde yurt dışı bankalardan kullanılan kredilerin GSYİH içerisindeki payı yüzde 6,9 azalmıştır. Mevcut Rapor döneminde yurt içi banka, banka dışı finansal kuruluş ve ihraçlar kanalıyla sağlanan finansmanın milli gelirdeki payı yüzde 35,1 iken, yurt dışı bankalardan kullanılan kredilerin payı yüzde 12,2 ile sınırlı kalmıştır. Yurt içi bankalarca kullanılan kredilerde YP kredi miktarı YP cinsinden azalmış olup, yurt dışı bankalardan kullanılan YP krediler ise ılımlı artmıştır.

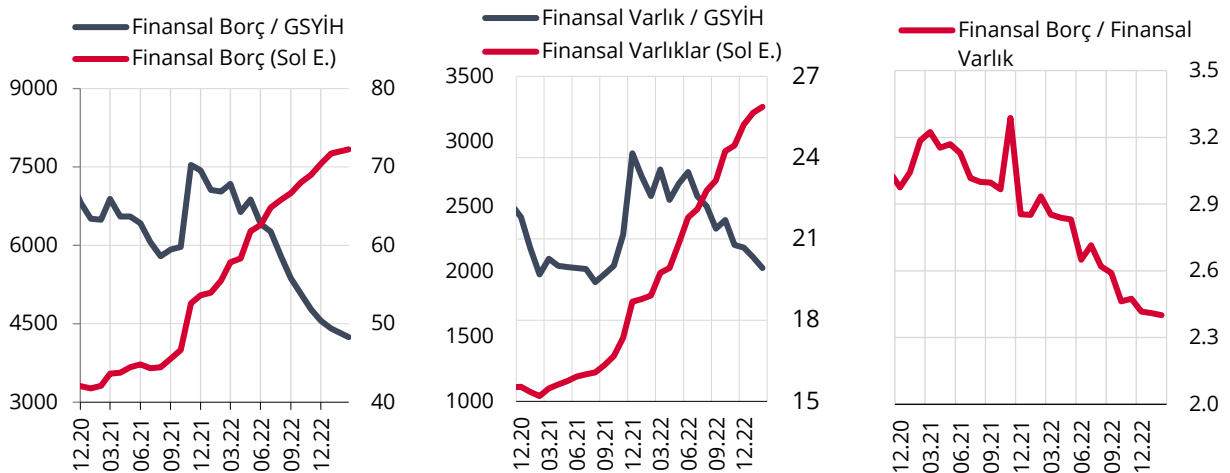
Tablo III.2.1: Reel Sektörün Finansal Yükümlülükleri (Milyar TL)

	12.21		09.22		02.23		Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	
I. Yurt İçi Kredileri (i+ii)	3549,2	49,0	4941,2	39,4	5689,4	35,1	32,6
i. TL	1715,2	23,7	2847,5	22,7	3608,9	22,3	60,6
A.Banka	1606,8	22,2	2687,2	21,4	3352,0	20,7	55,6
B.BDFK	89,0	1,2	126,7	1,0	190,8	1,2	127,0
C.İhraçlar	19,4	0,3	33,6	0,3	66,1	0,4	286,4
ii. YP (DEK dâhil)	1834,0	25,3	2093,7	16,7	2080,4	12,8	-1,3
<i>ABD Doları Karşılığı (A+B+C)</i>	<i>137,6</i>	<i>1,9</i>	<i>113,1</i>	<i>0,9</i>	<i>110,3</i>	<i>0,7</i>	<i>-4,8</i>
A.Banka	131,5	1,8	112,0	0,9	104,9	0,6	-12,3
B.BDFK	5,4	0,1	4,5	0,0	4,7	0,0	10,9
C.TMSF'ye Devrolunan Takipli Krediler	0,7	0,0	0,7	0,0	0,7	0,0	0,0
II. Yurt Dışı Kredileri	1370,3	18,9	1876,1	15,0	1973,7	12,2	10,7
<i>ABD Doları Karşılığı</i>	<i>102,8</i>	<i>1,4</i>	<i>101,3</i>	<i>0,8</i>	<i>104,6</i>	<i>0,6</i>	<i>6,7</i>
III. Yurt Dışında İhraç Edilen Tahvil Tutarı	123,8	1,7	179,3	1,4	174,4	1,1	-5,3
<i>ABD Doları Karşılığı</i>	<i>9,3</i>	<i>.</i>	<i>9,7</i>	<i>.</i>	<i>9,2</i>	<i>.</i>	<i>-9,0</i>
Finansal Borç Toplamı (I+II+III)	5043,3	.	6996,6	.	7837,5	.	25,5
<i>Bilgi İçin: Toplam YP Krediler (Milyar USD)</i>	<i>1521,3</i>	<i>.</i>	<i>226,2</i>	<i>.</i>	<i>228,4</i>	<i>.</i>	<i>1,9</i>
Finansal Borç/GSYİH (%)	69,6	.	55,8	.	48,3	.	-7,5

Kaynak: TCMB, BDDK

Son Gözlem: 02.23

Dipnot: Oran sütunu, ilgili kalemin GSYİH'ye oranını göstermektedir. Son sütun 09.22 – 02.23 tarihleri arasındaki 6 aylık değişimin bileşik hesaplama yöntemi ile yıllıklandırılmış değerini yansıtmaktadır. Bu sütundaki Finansal Borç/GSYİH mevcut Rapor dönemindeki iki oran arasındaki farktır.

Grafik III.2.3: Reel Sektörün Finansal Borç ve Varlık Gelişimi (Oran, Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.23

Dipnot: Finansal yükümlülükler reel sektörün yurt içi ve yurt dışından kullandığı krediler, leasing, faktöring borçları ve tahvil ihraçlarını içermektedir. Finansal varlıklar TL ve YP mevduatı ve menkul kıymetleri içermekte olup, yurt dışına doğrudan sermaye yatırımları ve ihracat alacakları dâhil edilmemiştir. Aylık frekansta yıllık GSYİH değerleri TCMB tarafından hesaplanmıştır. Son gözlem GSYİH verisi TCMB tahminidir. Hesaplamalarda ay sonu döviz alış kuru kullanılmıştır.

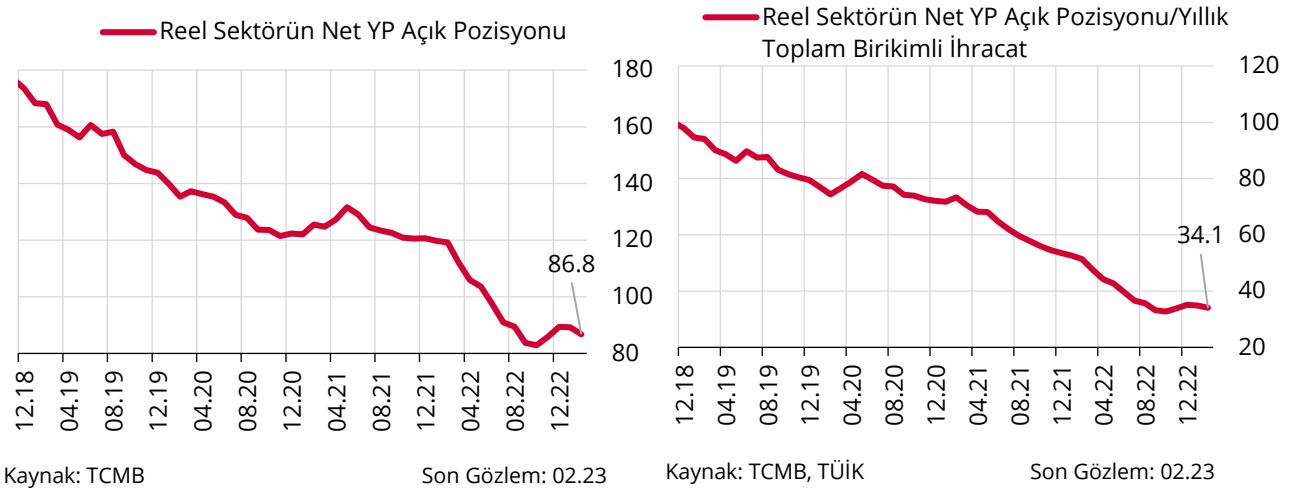
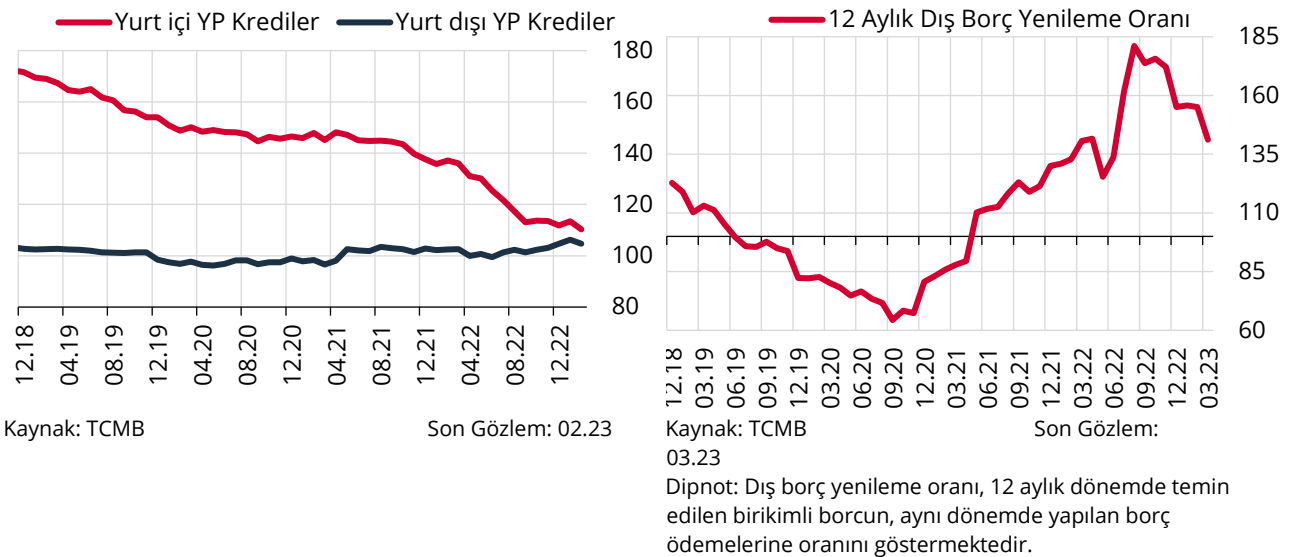
Reel sektör finansal borç/varlık oranı son 10 yılın en düşük seviyesine ulaşmıştır.

2022 yılında güçlü TL kredi büyümesine karşın, YP kredilerdeki yavaşlamanın ve güçlü iktisadi faaliyetin etkisiyle reel sektör borcunun GSYİH'ye oranı gerilemiştir. Reel sektörün finansal varlıklarının GSYİH'ye oranı, artan kârlılık ve firma varlıklarının değerlendirilmesine rağmen güçlü iktisadi faaliyete bağlı olarak yataya yakın seyir izlemiştir. Reel sektör varlıklarındaki artışın finansal borç gelişimine nispeten güçlü kalması sonucunda reel sektörün finansal borç/finansal varlık oranındaki gerileme devam etmiştir (Grafik III.2.3)

Reel sektörün yurt içi YP kredilerini kapatma eğilimi devam ederken, net YP pozisyonundaki ve diğer YP borç göstergelerindeki olumlu seyir korunmuştur.

Reel sektörün net döviz açık pozisyonundaki iyileşme bir miktar hız kesse de, net döviz pozisyonu 2021 yıl sonundan itibaren 33 milyar ABD doları azalarak 2023 yılı şubat ayında 86,8 milyar ABD dolarına gerilemiştir (Grafik III.2.4). Bu dönemde, net döviz açık pozisyonunun yıllık toplam ihracat gelirlerine oranı da yüzde 40'ın altındaki seyrini korumuştur. Reel sektör firmalarının yurt içi kaynaklı YP borcu, 2022 yıl başından itibaren 27 milyar ABD doları azalırken, yurt dışı kaynaklı YP borcu 2022 yılı ikinci çeyreğinden sonra ılımlı artış sergilemiştir (Grafik III.2.5).

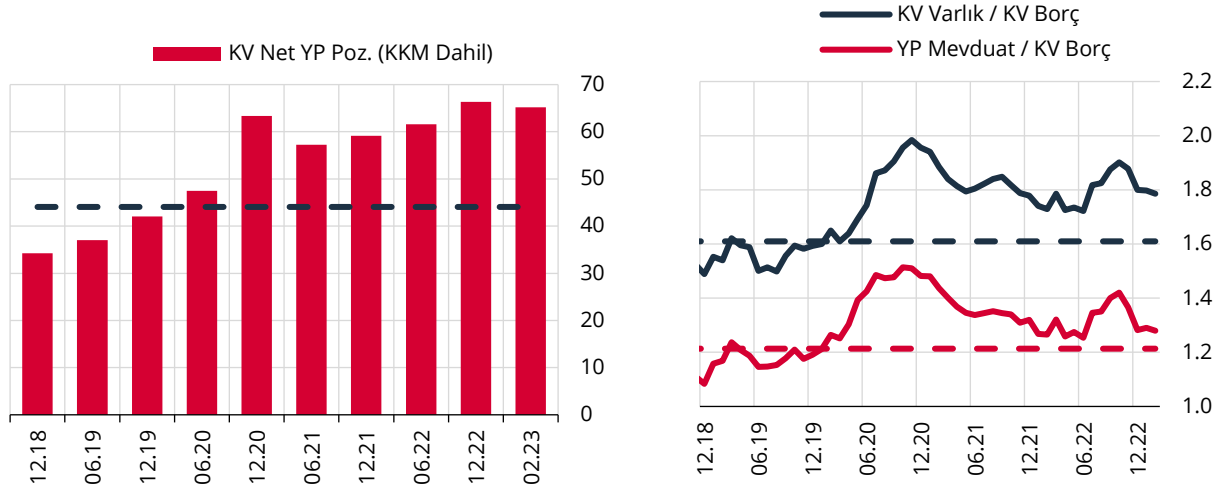
Firmaların dış borç yenileme oranı 2022 yılı ağustos ayından sonra düşüş eğilimine girmiş olmakla birlikte, yüzde 135'in üzerindeki seviyesini korumaktadır (Grafik III.2.5). Bu durum, küresel belirsizliklerin yoğun olduğu ve likidite koşullarının sıkılaştığı bir konjonktürde reel sektörün dış finansmana erişim koşullarının güçlü olduğunu göstermektedir.

Grafik III.2.4: Reel Sektörün YP Borçluluk Göstergeleri (Milyar ABD Doları, %)**Grafik III.2.5: Reel Sektörün YP Krediler ve Borç Yenileme Göstergeleri (Milyar ABD Doları, %)**

Reel sektörün genel YP pozisyonundaki iyileşmeye ilave olarak kısa vadeli YP pozisyonundaki olumlu görünüm devam etmektedir.

2019 yılı sonrasında artmaya başlayan kısa vadeli YP pozisyon fazlası 2022 yılının ikinci yarısında yaklaşık 70 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır. Reel sektör firmaları 2018 yılından itibaren YP borçlarını kapatma eğiliminde olmalarına karşın YP likidite tamponları güçlü kalmaya devam etmiştir. Firmaların kısa vadeli varlıklarının kısa vadeli borçlarını karşılama oranı tarihsel ortalamasının oldukça üzerindedir (Grafik III.2.6).

Grafik III.2.6: Reel Sektörün Kur Riskine İlişkin Göstergeler (Milyar ABD Doları, Oran)

Kaynak: TCMB

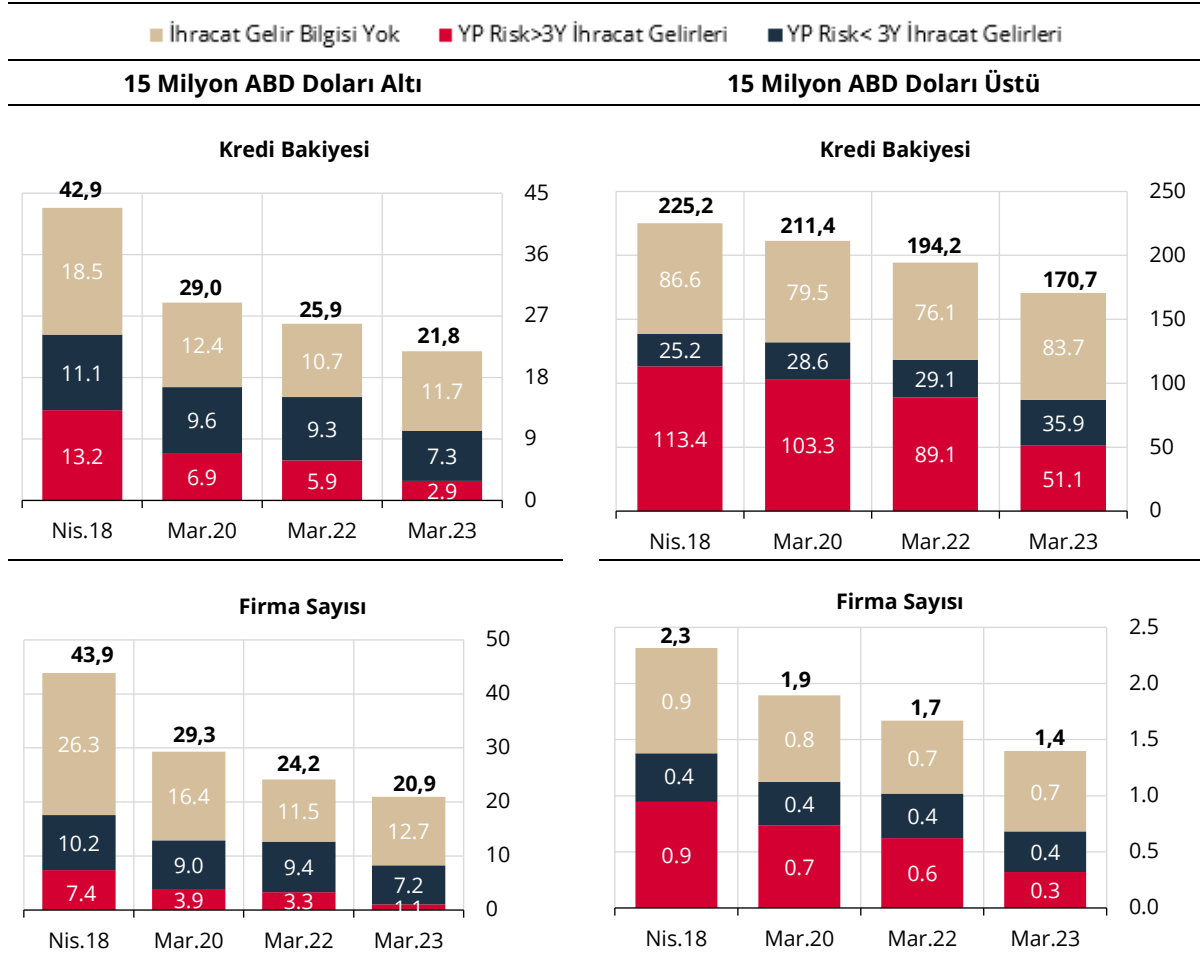
Son Gözlem: 02.23

Dipnot: YP mevduat, yerleşik reel sektör firmalarının yurt içi ve yurt dışı finansal kuruluşlarda tuttıkları toplam mevduattır. Net döviz pozisyonu hesaplamalarına kur korumalı mevduat dâhildir. Kesikli çizgiler ilgili verinin tarihsel ortalamasını göstermektedir. Grafiklerdeki KV kısaltması kısa vadeli ifadesi için kullanılmıştır.

YP kredi kullanan firma sayısındaki azalma eğilimi devam ederken, YP borçluluğun ihracat gelirleri ile karşılama oranları artmaktadır.

YP riski 15 milyon ABD dolarının altında olan firmaların YP kredi kullanımlarını son üç yıllık döviz gelirleri ile ilişkilendiren düzenlemenin firmaların YP borçluluğu üzerindeki olumlu etkileri mevcut Rapor döneminde de devam etmektedir (Grafik III.2.7). Düzenlemeye konu YP kredisi bulunan firmaların kredi bakiyesi, 2018 yılı nisan ayındaki 43 milyar ABD dolarından yüzde 49 düşüşle 2023 yılı mart ayı itibarıyla 21,8 milyar ABD dolarına gerilemiş, firma sayısı ise yüzde 52 azalmıştır. Düzenlemenin herhangi bir kısıtlama getirmediği 15 milyon ABD doları üzerinde YP kredi borcu bulunan firmaların kredi bakiyesi ise aynı dönemde 225 milyar ABD dolarından yüzde 24 düşüşle 170,7 milyar ABD dolarına, firma sayısı yüzde 40 düşüşle 1397'ye gerilemiştir. YP kredisi bulunan firmalarda ihracat gelirlerinin YP borcuna oranındaki iyileşme devam etmektedir. İhracat bilgisine erişilebilen firmalar içerisinde YP borcu üç yıllık ihracat gelirini aşan firmaların toplam içerisindeki payı gerilemiştir. Düzenlemeye tabi olmayan firmaların YP borcuna karşılık ihracat geliri profilinde gözlenen iyileşme, reel sektörün kur riskini sınırlandırmaktadır.

Grafik III.2.7: 3 yıllık İhracat Gelirine Göre Firmaların YP Kredi Bakiyesi ve Firma Sayısı (Milyar ABD Doları, Bin Adet)

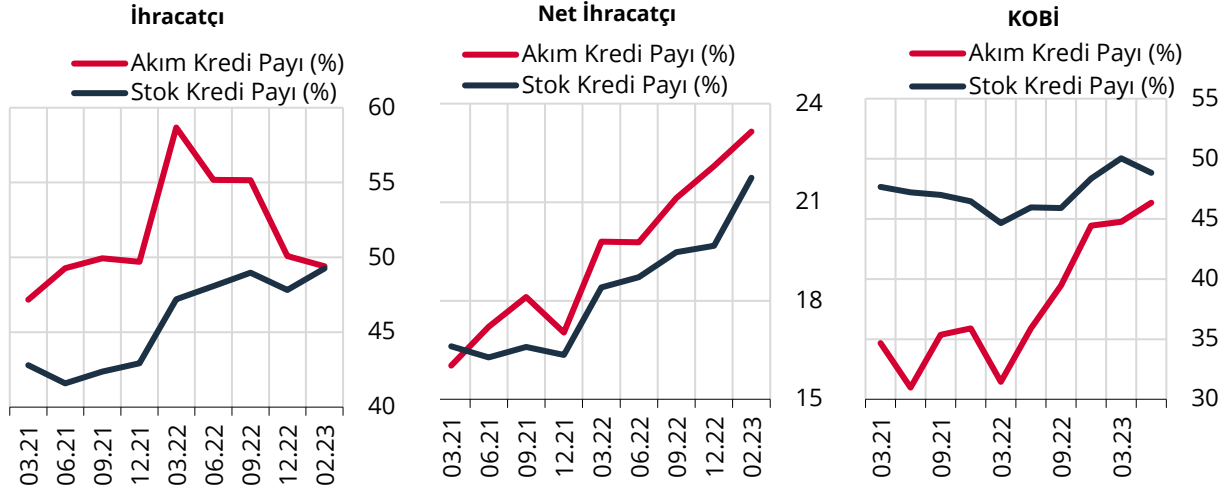
Kaynak: Risk Merkezi, TCMB, TÜİK

Dipnot: İhracat gelirleri ilgili tarih itibarıyla firmanın son üç yıl sonu mal ihracat gelirleri toplamıdır. İhracat gelir bilgisi bulunmayan firmalar, veri tabanında ihracat gelir kaydı bulunmayan firmaları göstermekte olup, bu firmaların mal ihracatı veya YP endeksli gelirlerinin olması muhtemeldir. YP kredi borcuna yurt dışından yurt içi bankalar aracılığıyla kullanılan krediler dâhildir. Firmaların yurt dışından doğrudan kullandığı krediler hesaplamaya dâhil değildir.

Hedefli kredi politikalarının etkisiyle net ihracatçı firmaların ve KOBİ'lerin TL kredi kullanımını artmaktadır.

Hedefli kredi politikalarının, amacına uygun şekilde net ihracatçı firmaların ve KOBİ'lerin finansmana erişimine önemli katkı sağladığı görülmektedir. Hedefli kredi politikası uygulamalarıyla birlikte ihracatçı firmalara kredi akışında kademeli artış sağlanmış, ihracatçı firmaların TL akım kredilerden aldıkları pay 2022 yılında en yüksek değerine ulaşmıştır (Grafik III.2.8). 2022 yılı ekim ayında hedefli kredi uygulamasında yer alan ihracat kredilerinde net ihracatçı olma koşulunun getirilmesi sonrasında ihracatçı firmaların payı azalmaya başlamıştır.¹ Bununla birlikte, ihracatçı firmalar içerisinde ihracat/ithalat oranı yüzde 110'nun üzerinde olan net ihracatçı firmaların kredi kullanımında hızlanma devam etmektedir. Net ihracatçı firmaların yeni kredi kullandırımlarından ve stok krediden aldıkları pay yükselmektedir. Net ihracatçı firmaların yanı sıra KOBİ'lerin de akım ve stok kredi payları artmaktadır.

¹ 2022 yılı eylül ayında hedefli kredi uygulamalarında dikkate alınmak üzere ihracat kredileri için "net ihracatçı" firma tanımı getirilmiş, 28 Eylül 2022 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere i) son üç mali yıldaki ya da son mali yıldaki ihracat toplamının ithalat toplamına oranı en az yüzde 110 olan firmalara en fazla iki yıl vadeli kullanılan krediler (net ihracatçı firmalara kullanılan ihracat kredileri) menkul kıymet tesisi uygulaması bakımından ihracat kredisi olarak değerlendirilmiştir.

Grafik III.2.8: İhracat ve Ölçeğine Göre Firmaların TL Akım ve Stok Kredi Payı (%)

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 02.23 Kaynak: TCMB Son Gözlem: 02.23 Kaynak: TCMB Son Gözlem: 04.23
 Dipnot: Hesaplamalarında TL krediler esas alınmıştır. Soldaki grafik kredi kullanılan dönemden önceki üç mali yıl içerisinde ihracatçı olan firmaların akım ve stok krediler içerisindeki payını, ortadaki grafik kredi kullanılan dönemden önceki üç mali yıl için ihracat/ithalat oranı 110 üzerinde olan net ihracatçı firmaların akım ve stok krediler içerisindeki payını göstermektedir. Akım kredi payı 3 aylık toplam akım kredilerin toplam TL kredilere oranı, stok krediler ise ilgili dönem itibarıyla ilgili firmaların toplam stok ticari krediler içerisindeki stok kredi payını göstermektedir.

Reel sektörün finansal varlık kompozisyonunda TL'nin payı artmaktadır.

Reel sektörün TL mevduatındaki güçlü büyüme devam etmektedir. YP mevduattan TL mevduata geçiş ile birlikte canlı iktisadi faaliyetin bir sonucu olarak artan ticari gelirler firma varlıklarını desteklemektedir (Tablo III.2.2).

Tablo III.2.2: Reel Sektörün Finansal Varlıkları (Milyar TL)

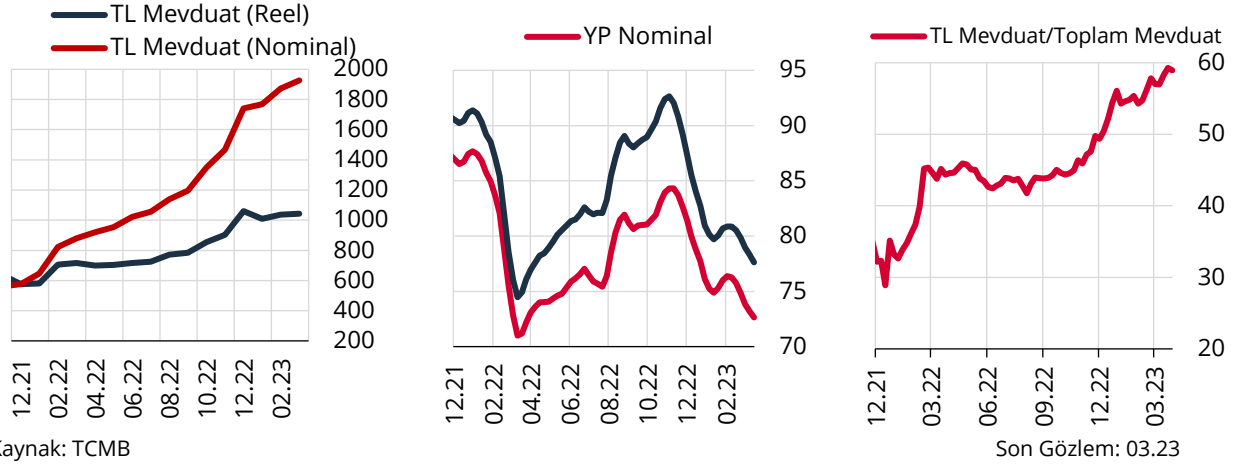
	12.21		10.22		03.23		6 Aylık Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	Milyar TL	GSYİH Payı	Milyar TL	GSYİH Payı	Milyar TL	GSYİH Payı	
Toplam Varlıklar	1.802	25	2.983	22	3.344	20	25,6
TL Ticari Mevduat	576	8	1.349	10	1.926	11	104,0
YP Ticari Mevduat	1.157	16	1.551	12	1.320	8	-27,6
-(Milyar ABD doları)	87		84		70		-29,9
Kamu Borçlanma Araçları	17,6	0,2	26,5	0,2	35,7	0,2	81,5
Özel Sektör Borçlanma Araçları	51,5	0,7	56,4	0,4	61,4	0,4	18,4
Toplam Varlıklar / GSYİH	24,9		22,3		19,8		-2,5

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Oran sütunu ilgili kalemin GSYİH'ye oranını göstermektedir. Son sütun 10.22 – 03.23 tarihleri arasındaki 6 aylık değişimin bileşik hesaplama yöntemi ile yıllıklandırılmış değerini yansıtmaktadır. Bu sütundaki Toplam Varlıklar/GSYİH mevcut Rapor dönemindeki iki oran arasındaki farktır.

Reel kesimin TL mevduatı nominal ve reel olarak artış eğilimine devam ederken, mevcut Rapor döneminde reel bazda ılımlı bir yatay patika sergilemektedir (Grafik III.2.9). 2022 yılı başında KKM ürünü uygulamasının başlamasıyla döviz cinsi mevduatların TL cinsi mevduata dönüştürülmesi, artış patikasında seyreden TL kredi hacmi ve canlı iktisadi faaliyet nominal TL mevduatın artmasında etkili olmuştur. Reel sektörün TL mevduat oranındaki iyileşme devam etmektedir.

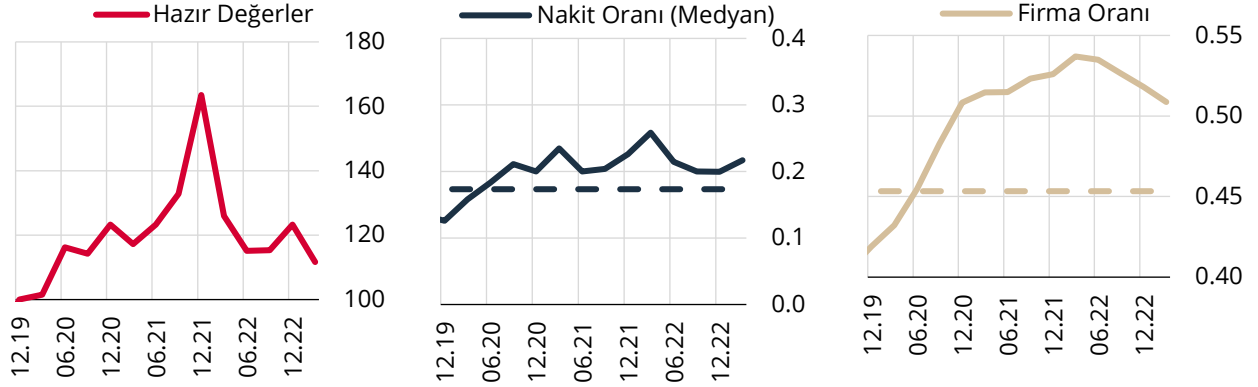
Grafik III.2.9: Ticari Mevduat Gelişimi (Milyar TL, Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Dipnot: TL mevduat (reel), nominal mevduatın TÜFE'ye göre enflasyondan arındırılması ile elde edilmiştir. YP mevduat sabit fiyat varsayımında; EUR/ABD doları paritesi ve altın ONS değerleri 30.07.2020 tarihli kura sabitlenmiş olup grafikteki değerler 4 haftalık hareketli ortalama değerleridir.

Firma bilançoları güçlü likit varlıkları ile olası şoklara karşı dayanıklı durumdadır.

Reel sektör firmalarının hazır değerleri reel bazda tarihsel olarak en yüksek seviyelerdedir. 2021 yıl sonunda döviz kurundaki artış nedeniyle en yüksek seviyesini gören hazır değerler kalemi 2022 yılının ikinci yarısından itibaren ılımlı seyretmiştir. Hazır değerler ve menkul kıymetlerin kısa vadeli borçlara oranı olarak hesaplanan medyan nakit oranı tarihsel ortalamasının üzerindeki seyrini korumaktadır. Nakit oranı için eşik değer olarak kabul edilen yüzde 20'nin üzerinde nakit orana sahip olan firmaların toplam firma sayısına oranı 2022 yılı birinci çeyrek itibarıyla en yüksek seviyeyi görmüştür. Bu oran, mevcut Rapor döneminde bir miktar azalmakla birlikte yüzde 50'nin üzerinde seyretmeye devam etmiştir. Firmaların mevcut hazır değerleri ile kısa vadeli dış borçlarını karşılama kapasitesini gösteren nakit oranının seviyesi, firmaların çeşitli kanallardan gelebilecek şoklara karşı güçlü likidite yapısına sahip olduğuna işaret etmektedir (Grafik III.2.10).

Grafik III.2.10: Firmaların Faaliyet ve Likidite Göstergeleri (Reelleştirilmiş Milyar TL, Oran)

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 03.23

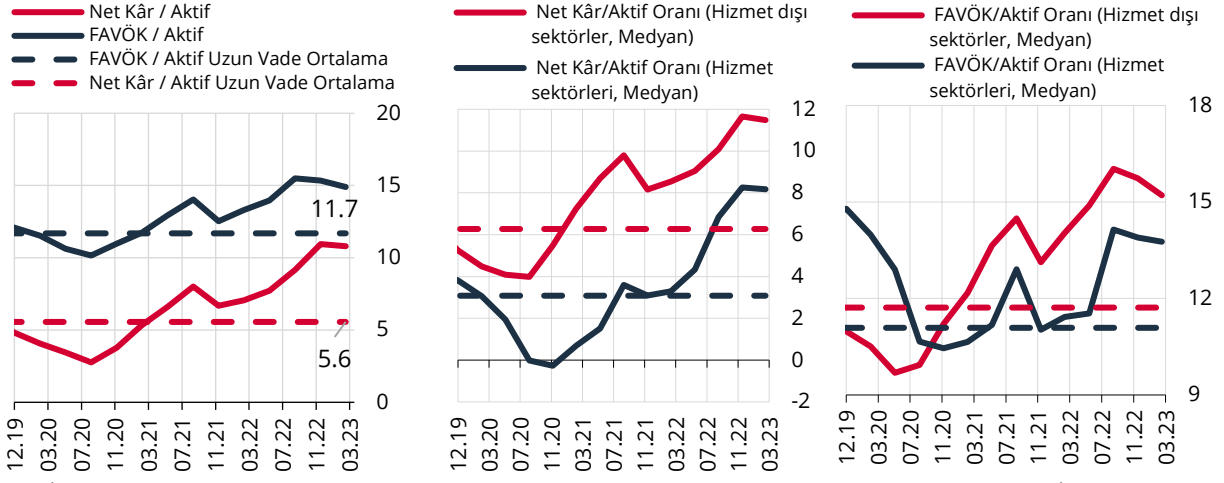
Dipnot: Son veri itibarıyla 300 reel sektör firması analize dâhil edilmiştir. Nakit oranı, tüm firmalar için hazır değerler ve menkul kıymetler toplamının kısa vadeli borçlara oranı olarak hesaplanmaktadır. Nakit oranı ortalama, her firma için ayrı ayrı hesaplanmış nakit oranının ortalamasıdır. Nakit oranı medyan ise tüm firmalar için hesaplanmış nakit oranlarının medyan değeridir. Firma oranı, nakit oranı yüzde 20'nin üzerinde olan firmaların toplam firma sayısına oranını vermektedir. Hazır değerler 2019 yıl sonu 100 alınarak endekslenmiştir. Kesikli çizgiler ilgili verinin tarihsel ortalamasını göstermektedir.

BIST'e kote firmaların kârlılık göstergeleri tarihsel ortalamasının üzerinde seyretmektedir.

Mevcut Rapor döneminde, emtia fiyatlarında yaşanan normalleşme, döviz kuru kaynaklı belirsizliklerin azalması, canlı iç talep ve mevcut stoklardaki değerlenmenin sağladığı olumlu etkiyle beraber firma kârlılıklarındaki artış eğilimi korunmuştur. Hizmet ve hizmet dışı (sanayi) sektörler ayırımında bakıldığında, her iki segmentte de kâr marjlarının belirgin ölçüde arttığı görülmektedir (Grafik III.2.11). Hizmet sektöründe olmayan firmaların Net Kâr/Aktif oranının hizmet sektöründeki firmalara kıyasla daha yüksek seyrettiği görülmektedir. 2023 yılı birinci çeyreğinde hizmet dışı sektörlerde bulunan firmaların Net Kâr/Aktif oranı yüzde 11'e ulaşırken, hizmet sektöründe yer alan firmaların Net Kâr/Aktif oranı yüzde 8'e

ulaşmıştır. 2023 yılı birinci çeyreğinde hizmet dışı sektörlerde bulunan firmaların FAVÖK/Aktif oranı yüzde 15'e, hizmet sektöründe yer alan firmaların FAVÖK/Aktif oranı ise yüzde 14'e ulaşmıştır.

Grafik III.2.11: BIST Firmalarının Kârlılık Göstergeleri ve Kârlılık Yayılmı (Oran, %)

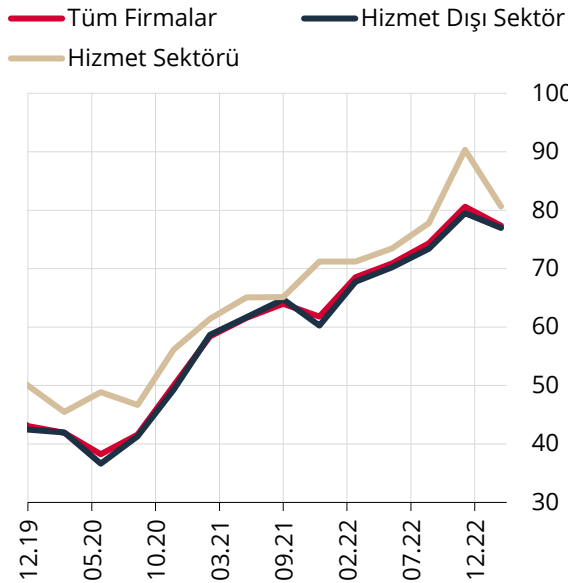

Kaynak: FINNET

Dipnot: Analize 300 reel sektör firması dâhildir. FAVÖK, Net Kâr + Finansman + Vergi + Amortisman giderleri toplamını göstermektedir. Firma oranı, FAVÖK/Aktif ve Net Kâr Marjı/Aktif değerleri yüzde 5 (0,05) üzeri olan firmaların toplam firmalara oranını göstermektedir. Uzun vade FAVÖK/Aktif ve Net Kâr Marjı/Aktif ortalamaları kesikli çizgilerle gösterilmiştir. Uzun vade FAVÖK/Aktif ve Net Kâr Marjı/Aktif ortalama değerleri hesaplanmasında 2011 Ç4 – 2023 Ç1 dönemi kullanılmıştır.

BİST'e kote firmalar içerisinde Net Kâr/Aktif oranı yüzde 5'in üzerinde olan firmaların oranı yüzde 77,3'e, FAVÖK/Aktif oranı yüzde 5'in üzerinde seyreden firmaların oranı yüzde 81,3'e yükselmiş olması, güçlü kârlılığın firmalar geneline yayıldığını göstermektedir (Grafik III.2.12). Net Kâr/Aktif oranı yüzde 5'in üzerinde olan hizmet dışı sektörlerdeki firmaların oranı yüzde 80'e yaklaşırken, hizmet sektörlerinde bu oran yüzde 90 seviyesinin üzerindedir. FAVÖK/Aktif oranı yüzde 5'in üzerinde olan hizmet dışı firmaların oranı yüzde 80 seviyesindeyken, hizmet sektörlerindeki firmaların oranı yüzde 94 seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik III.2.13). 2023 yılı birinci çeyreğinde, yüzde 5 üzerinde kârlılığa sahip hizmet sektörlerinde yer alan firmaların oranı hizmet dışı sektörlerdeki firma oranına göre daha güçlü bir artış eğilimi sergilemiştir.

Grafik III.2.12: Net Kâr/Aktif Rasyosu %5'in Üzerinde Olan Firmaların Payı (%)

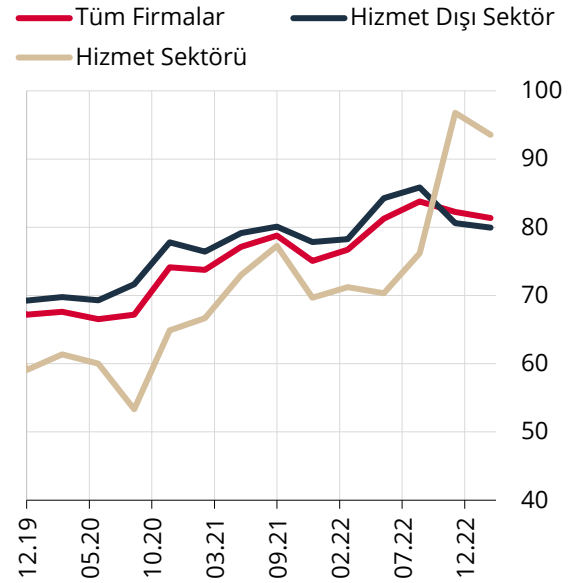

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: 300 reel sektör firması analize dâhildir. Hizmet ve hizmet dışı sektörlerin firma oranı bu sektörlerde yer alan firma sayısı kullanılarak hesaplanmıştır.

Grafik III.2.13: FAVÖK/Aktif Rasyosu %5'in Üzerinde Olan Firmaların Payı (%)

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 03.23

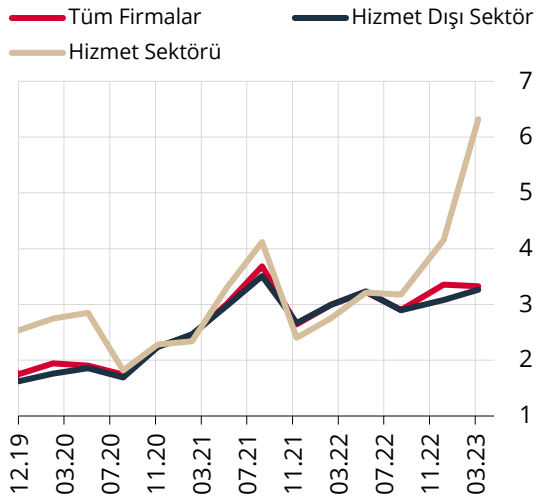
Dipnot: 300 reel sektör firması analize dâhildir. Hizmet ve hizmet dışı sektörlerin firma oranı bu sektörlerde yer alan firma sayısı kullanılarak hesaplanmıştır.

Finansman maliyetlerindeki gerileme ile birlikte, firmaların borç ödeme gücüne yönelik göstergeler belirgin şekilde iyileşme kaydetmiştir.

2021 yıl sonundaki kur gelişmelerine bağlı olarak BİST firmalarının finansman gideri karşılama oranı bir miktar gerilemiş, 2022 yılı boyunca artan kârlılığa bağlı olarak firmaların borç ödeme kabiliyetini ölçen göstergelerde güçlü iyileşme gözlenmiştir (Grafik III.2.14). 2023 yılı birinci çeyreğine ilişkin verilere göre, firmaların faaliyet kârları 3,3 yıllık finansman maliyetlerini karşılayabilmektedir. Hizmet sektörlerinde yer alan firmaların faaliyet kârları hizmet dışı sektörlerdeki firmalara kıyasla daha uzun süreli finansman maliyetlerine denk gelmektedir. Hizmet ve hizmet dışı sektörlerdeki firmaların faaliyet kârları sırasıyla 6,3 ve 3,3 yıllık finansman maliyetlerine eşittir. 2022 yılı boyunca hizmet sektörlerinin FGKO medyan değeri güçlü bir artış sergilerken, hizmet dışı sektörlerin FGKO medyan değeri yatay seyretmiştir.

Mevcut Rapor döneminde, firmaların yüzde 76'sının finansman giderini karşılama oranı eşik değer olarak kabul edilen 1,5 seviyesinin üzerinde olduğu görülmektedir. Hizmet dışı sektörlerde yer alan firmalarda FGKO değeri 1,5 üzerinde olanların oranı yüzde 75 iken, hizmet sektörlerindeki firmaların oranı yüzde 84 seviyesinde seyretmektedir (Grafik III.2.15). Artış eğilimindeki FGKO ve eşik değer üzerinde FKGO'ya sahip firma oranının artması hizmet ve hizmet dışı sektörlerdeki firmaların dışsal bir şok karşısında finansal zorluk yaşama olasılığının düşük olduğunu ve finansal olarak likit ve güçlü olduklarını göstermektedir.

Grafik III.2.14: BİST Firmalarının Finansman Gideri Karşılama Oranı (Medyan, Oran)

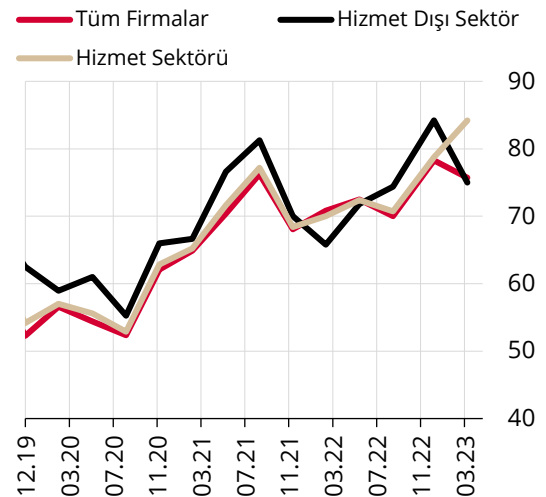

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: FGKO= FAVÖK/Finansman Giderleri. 300 reel sektör firması analize dâhildir.

Grafik III.2.15: Finansman Gideri Karşılama Oranı 1,5'in Üzerinde Olan Firmaların Payı (%)

Kaynak: FINNET

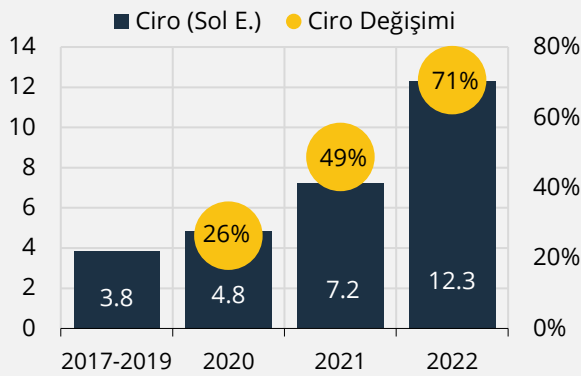
Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Firma oranı finansman karşılama oranı 1,5'un üzerinde olan firmaların toplam firma sayısına oranını göstermektedir. 300 reel sektör firması analize dâhildir.

Kutu III.2.I: Salgın Sonrası Dönemde Reel Sektör Firmalarının Finansal Göstergeleri

Türkiye ekonomisinde salgın ve sonrasında ortaya çıkan faktörlerin tüketici alışkanlıklarına ve pazar yapısına getirdiği değişimin sektörel ve firma bazında bilanço performans göstergelerine etkileri olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye’de ve dünyada ekonomik ve yapısal değişimlere neden olan Covid-19 salgınına takip eden dönemde reel sektör firma finansal göstergelerinin gelişimi sektörel bazda incelenmektedir. Çalışmada, kurumlar vergisi mükellefi yaklaşık 400 bin firmanın salgın öncesi (2017-2019 dönemi) gelirleri salgın sonrası (2020-2022 dönemi) ile karşılaştırılmaktadır.¹

Grafik III.2.I.1: Firmaların Ortalama Cirou
(Milyon TL)

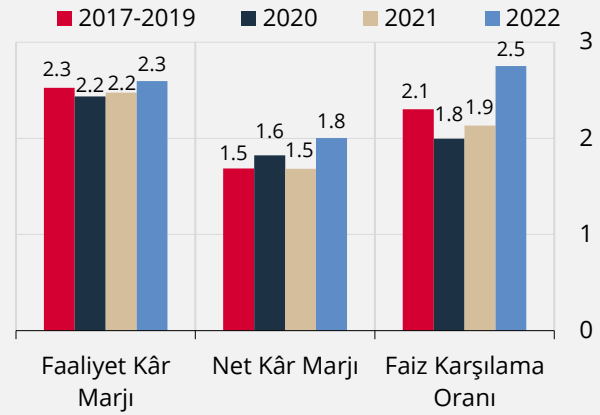
Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Hesaplamalarda E-Su temini, kanalizasyon, K-Finans ve sigorta faaliyetleri, O-Kamu yönetimi ve savunma, T-Hanehalklarının işveren faaliyetleri, U-Uluslararası örgütler ve V-Kendi adına menkul sermaye iradı faaliyetleri yer almamaktadır. 2022 yılı ilk üç çeyrek gerçekleştirmeleri yıllıklandırılmıştır. Cirolar firma sayısına oranla ortalama firma başına net satış tutarını göstermektedir. Sarı daireler bir önceki yıla göre ciro büyümesini göstermektedir.

Reel sektör firmalarının ortalama ciro (net satışlar) 2020 yılında 2017-2019 dönemine göre yüzde 26, 2021 yılında bir önceki yıla göre yüzde 49, 2022 yılında ise bir önceki yıla göre yüzde 71 büyümüştür (Grafik III.2.I.1). Söz konusu büyümenin bir kısmı enflasyon kaynaklı olurken, salgın nedeniyle sağlanan likidite imkânı, salgın sonrasında güçlenen iç ve dış talep, salgının tedarik zincirlerine etkisi ile Türkiye’ye ilave tedarik taleplerinin gelmesi ve Türkiye’deki firmaların ihracata yönelmesi ve/veya mevcut ihracat gelirlerini artırması gibi faktörler de ciro artışında etkili olmuştur. Ciro artışı incelenen dönemlerde yıllara sâri yükseliş eğilimini korurken, firma başına ortalama kârlılıklar ve faiz karşılama oranları bu dönemde değişken seyir göstermiştir (Grafik III.2.I.2). Firmaların faaliyet kâr marjları 2022 yılında salgın öncesi seviyesini yakalarken, net kâr marjları, 2020 yılı genelinde düşük seyreden emtia fiyatları ve finansman maliyetlerinin yanı sıra kısa çalışma ödeneği gibi destekleyici adımlarla düşen operasyon maliyetlerinin etkisiyle bir miktar artmış, 2021 yılında ise artan girdi maliyetleri ve enflasyonist baskılarla birlikte gerilemiş, 2022 yılında ise canlı iç talep ve finansman maliyetlerindeki gerileme ile önceki yılların üzerinde gerçekleşmiştir. Öte yandan faiz karşılama oranı ise düşük finansman ortamının etkisiyle 2022 yılında incelenen tüm dönem ortalamalarının üzerinde gerçekleşmiştir.

Grafik III.2.I.2: Firmaların Kârlılık ve Faiz Karşılama Oranı (%)

Kaynak: GİB

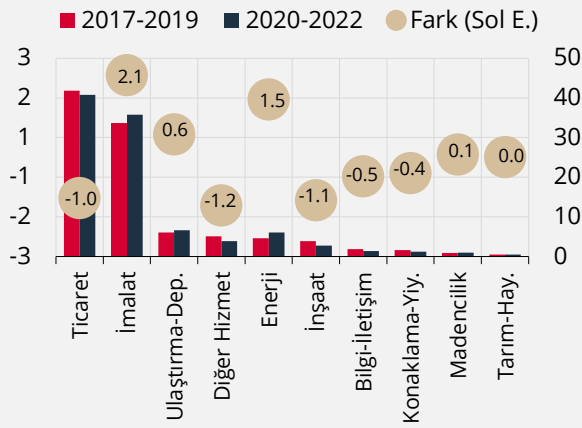
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Hesaplamalarda E-Su temini, kanalizasyon, K-Finans ve sigorta faaliyetleri, O-Kamu yönetimi ve savunma, T-Hanehalklarının işveren faaliyetleri, U-Uluslararası örgütler ve V-Kendi adına menkul sermaye iradı faaliyetleri yer almamaktadır. Faiz karşılama oranı, faaliyet kârının finansman giderine oranını göstermektedir. 2022 yılı değerleri yıllıklandırılmış değerleri yansıtmaktadır. Medyan değerlerdir.

¹ İlgili veri setlerinde 2017-2022 dönemi için 1 milyona yakın kurumlar vergisi mükellefi bulunmaktadır. Çalışmadaki analizlere söz konusu yıllar için incelenen tüm verileri bildirilmiş olan firmalar dahil edilmiş, her dönem için verisi eksik bildirilen ve ayrıki değerlere sahip firmalar analiz dışı bırakılmıştır. 2017-2021 dönemi yıl sonu değerlerini, 2022 dönemi Eylül 2022 itibarıyla yıllıklandırılmış değerleri yansıtmaktadır.

İktisadi faaliyette sektörel farklılaşmaların gözlenmesi amacıyla sektörlerin toplam cirodan aldığı pay dağılımı ve pay değişimi incelenmiştir (Grafik III.2.1.3). Bu kapsamda, ciro payında ticaret ve imalat sektörlerinin ağırlığının devam ettiği gözlenirken, imalat sektörü 2020-2022 döneminde 2,1 yüzde puanlık artışla payını en fazla artıran sektör olmuştur. Söz konusu artışta güçlü seyreden iç talebin yanı sıra, salgın sonrası küresel tedarik pazarındaki değişimlerle birlikte Türkiye'nin ihracat satışlarının artırması ve özellikle 2022 yılında etkin olarak uygulamaya alınan hedefli kredi politikalarının etkisi olduğu değerlendirilmektedir. 2017-2019 ortalamasına göre ciro payı en fazla artıran diğer sektörler küresel enerji fiyatlarının ve yenilenebilir enerjiye artan ilginin olumlu etkilediği enerji ve güçlenen ihracatla satışlarını artıran ulaştırma-depolama sektörleri olmuştur. Diğer hizmet ve inşaat sektörleri ciro payı en fazla düşen sektörler olarak öne çıkmıştır.

Grafik III.2.1.3: Net Satışlarda Sektörel Pay Dağılımı (% , % Değişim)

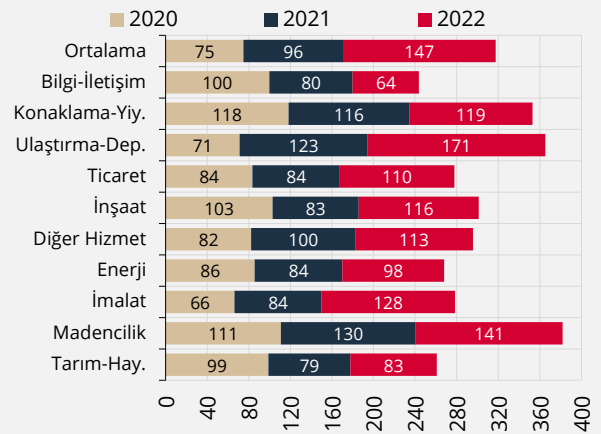
Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Grafik sektörel net satışların toplam net satışlardaki payını ve bu paydaki değişimi göstermektedir. Sütunlar 2020-2022 değerine göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. Grafikte yer alan Diğer Hizmet sektörü, NACE sınıflamasında L-Gayrimenkul faaliyetleri, M- Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler, N- İdari ve destek hizmet faaliyetleri, P- Eğitim, Q- Sağlık, R- Kültür, sanat, eğlence, dinlenme, spor ve S- Diğer hizmet faaliyetlerini kapsamaktadır.

2020, 2021 ve 2022 yıllarında net satışlarda gözlenen artışın tabana yaygın gelişip gelişmediğini ölçmek için HH (Herfindahl-Hirschman) endeksi hesaplanmıştır (Grafik III.2.1.4). Buna göre 2019 yılı baz yıl olarak tanımlanarak bu yıla ilişkin değerler 100 baz puan olarak alınmış, takip eden yıllarda ülke genelinde ve sektör bazında firma satışlarının toplam satışlardan aldığı paylar dikkate alınarak, ticari faaliyetlerin tabana yayılımına yönelik bir kıyaslama yapılmıştır. Genel kural olarak, endeksin yükselmesi net satışların belirli firmalara yoğunlaştığını gösterirken, azalan endeks ciro artışlarının daha tabana yaygın gerçekleştiğine işaret etmektedir. Buna göre, ortalamada 2020 ve 2021 yıllarında ciro artışlarında yaşanan artış 2019 yılına göre tabana yaygın olarak gerçekleşirken, 2022 yılına gelindiğinde ciro artışlarının görece daha az tabana yaygın geliştiği görülmektedir. Net satış artışları daha tabana yaygın gelişen sektörler bilgi-iletişim, tarım-hayvancılık ve imalat olarak şekillenirken, ciro artışı sektör geneline daha az yayılan gerçekleşen sektörler madencilik, ulaştırma-depolama, konaklama-yiyecek ve inşaat sektörleri olmuştur.

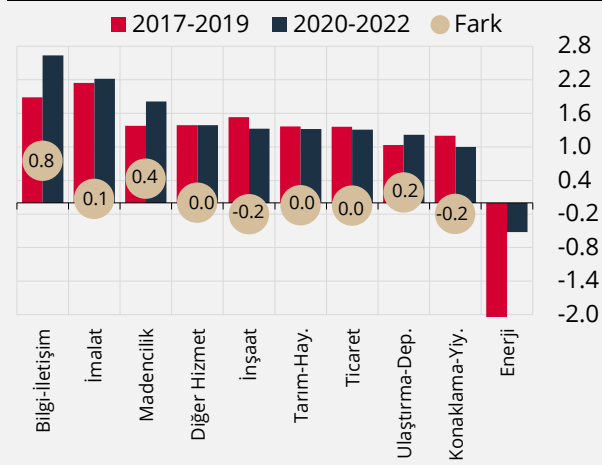
Grafik III.2.1.4: Sektörel Bazda Net Satışlarda Firma Yoğunlaşması (HH Endeks, 2019=100)

Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Hesaplamalarda HH (Herfindahl-Hirschman) endeksi kullanılmış, sektörel bazda 2019 yılı 100'e endekslenmiştir. HH endeksi, sektörde yer alan her firmanın ciro payının karelerinin toplamı olarak hesaplanmaktadır.

Grafik III.2.I.5: Sektörel Bazda Net Kâr Marjı Gelişimi (Medyan firma, % Oran)

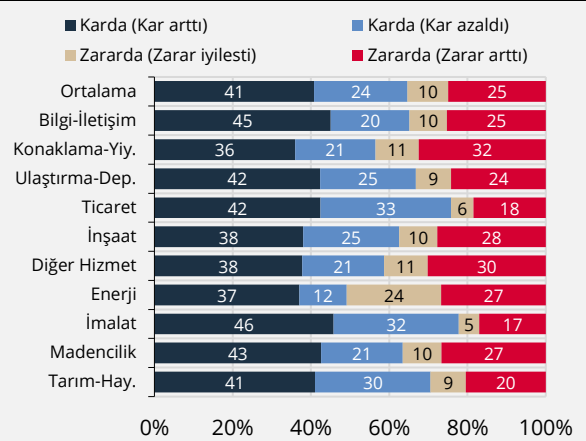
Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Hesaplamalarda medyan değerler kullanılmıştır. Grafikteki değerler firmanın net kâr/net satışlar oranını ve orandaki değişimi göstermektedir. Sütunlar 2020-2022 değerine göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. Enerji sektörü değerleri 2017-2019 yılları için -5,50 ve fark da 5 olarak hesaplanmış olup, görsel bütünlük açısından grafikte tam gösterilememektedir.

2020-2022 döneminde salgın öncesi döneme göre firmaların medyan net kâr marjı inşaat ve konaklama-yiyecek sektörlerinde bir miktar gerilerken, en fazla artış enerji, bilgi-iletişim, madencilik ve ulaştırma-depolama sektörlerinde gerçekleşmiştir (Grafik III.2.I.5). Salgın sonrası dönemde emtia ve enerji fiyatlarında yaşanan artışın firmaların girdi maliyetlerine olumsuz yansımaları firma kârlılıklarını aşağı yönlü baskılayan bir faktör olmakla birlikte, genel olarak sektör karlıklarının arttığı izlenmiştir. Enerji sektörü, negatif net kâr marjına rağmen, salgın öncesi ve sonrası dönemde en fazla net kâr marjı değişimi yaşayan sektör olmuş, bu sektördeki net kâr marjı değişimi söz konusu iki dönem arasında 5 yüzde puan seviyesinde gerçekleşmiştir. Enerji sektöründe kur gelişmelerine bağlı olarak YEKDEM gelirlerinin artış göstermesi, elektrik fiyatlarındaki artışlar ve Rusya-Ukrayna çatışması kârlılığa olumlu yansımıştır. Bilgi-iletişim sektöründeki kârlılık artışında ise salgınla birlikte değişen tüketici davranışı ve artan dijitalleşme etkili olmuştur. Sektörel bazda ortalama net kâr değişimine göre firma sayıları dağılımı incelendiğinde 2020-2022 döneminde firmaların yüzde 65'inin kârda (yüzde 41'inin net kârlılığında iyileşme, yüzde 24'ünün ise net kârlılığında azalma), geri kalan yüzde 35'inin ise zararda olduğu görülmektedir (Grafik III.2.I.6). Kârlılığın tabana yaygınlığında imalat ve ticaret sektörleri, zararın tabana yaygınlığında enerji, konaklama-yiyecek ve diğer hizmet sektörü öne çıkmaktadır. Salgın sonrası dönemde genel olarak firmaların kârlılığını artırdıkları gözlenmektedir.

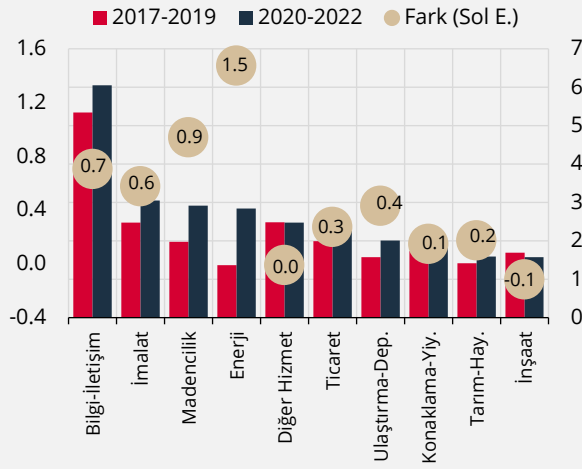
Salgın sonrası dönemde neredeyse sektörlerin tamamında faiz karşılama oranının iyileştiği görülmektedir (Grafik III.2.I.7). Sektörel bazda faiz karşılama oranı değişimi en fazla enerji sektöründe olmuş, enerji sektörünün madencilik, bilgi-iletişim, imalat ve ulaştırma-depolama sektörleri takip etmiştir. Bu artışın yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı büyük ölçüde FAVÖK artışı ve uygun finansman koşulları nedeniyle finansman giderlerinin firma kârlılıklarının gerisinde kalması ile ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. İncelenen iki dönemde, ortalamada yüksek oranda firmanın faiz karşılama oranı (yüzde 75) pozitif seviyede kalırken, daha az oranda firmanın faiz karşılama oranının negatif olduğu izlenmiştir (Grafik III.2.I.8). Enerji sektörü, imalat ve ticaret sektörleri faiz karşılama oranı değişiminin tabana yaygınlığında olumlu ayrışırken, görece daha fazla negatif faiz karşılama oranı olan firmaya sahip sektörler arasında diğer hizmet, ulaştırma-depolama ve konaklama-yiyecek sektörleri yer almaktadır.

Grafik III.2.I.6: Sektörel Bazda Net Kâr Marjı Gelişimine Göre Firma Oranı (%)

Kaynak: GİB

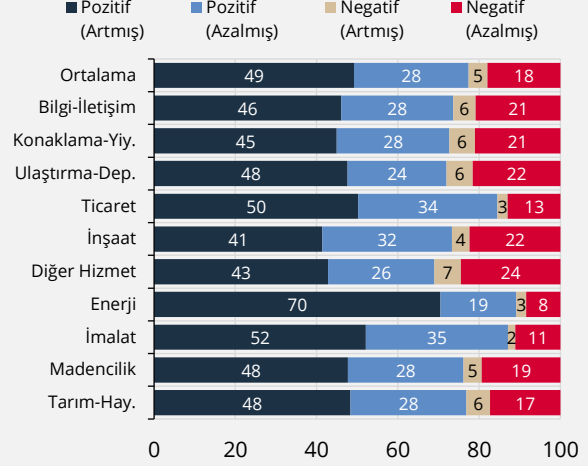
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Sütun grafik içerisindeki değerler 2017-2019 ve 2020-2022 dönemleri arasında ilgili sektördeki kâr marjı değişimine tekabül eden firma sayısının yüzdesidir.

Grafik III.2.I.7: Sektörel Bazda Faiz Karşılama Oranı (%)

Kaynak: GİB

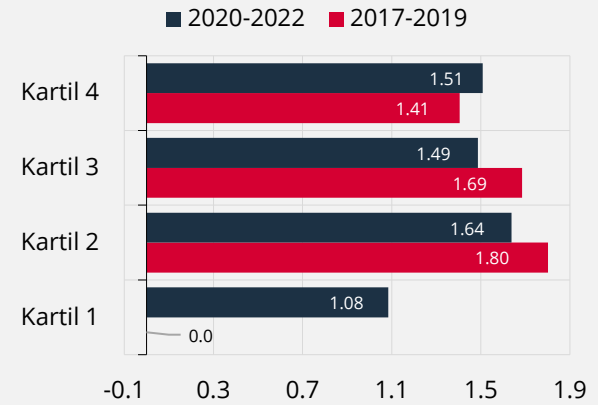
Son Gözlem: 09.22

Grafik III.2.I.8: Sektörel Bazda Faiz Karşılama Oranı Gelişimine Göre Firma Oranı (%)

Kaynak: GİB

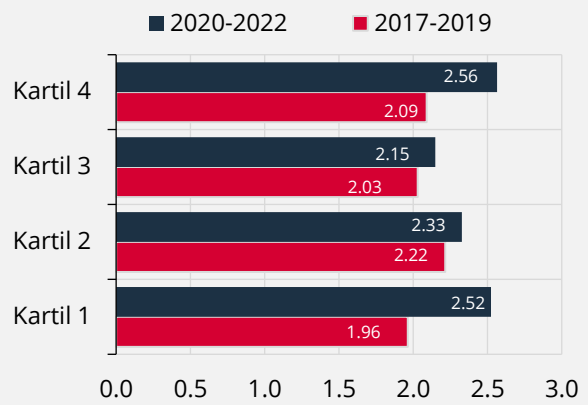
Son Gözlem: 09.22

Ciro büyüklüğüne göre firmaların net kâr marjı gelişimi incelendiğinde, görece en büyük (kartil 4) ve en küçük (kartil 1) firmaların kâr marjlarının 2020-2022 döneminde yükseldiği, orta kartil gruplarında yer alan görece orta ölçekli firmaların ise kâr marjlarının bir miktar düştüğü görülmektedir (Grafik III.2.I.9). Reel sektör firmalarının ciro büyüklüğüne göre faiz karşılama oranı gelişimi incelendiğinde, her kartil grubundaki firmaların faiz karşılama oranının iyileştiği anlaşılmaktadır. İyileşmenin özellikle en büyük (kartil 4) ve en küçük (kartil 1) firmalarda daha belirgin olduğu görülmektedir (Grafik III.2.I.10). Her iki dönem ve tüm ölçek gruplarında faiz karşılama oranının 2 eşik değerinin üzerinde seyretmesi firmaların borç ödeme kapasitesi açısından sağlam bir finansal yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Grafik III.2.I.9: Ciro Büyüklüğüne Göre Net Kâr Marjı (%)

Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Grafik III.2.I.10: Sektörel Bazda Faiz Karşılama Oranı Gelişimi (Oran, Fark)

Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Kartil 1 örneklemede yer alan firmaların ciro büyüklüğüne göre ilk %25'lik dilimi içerisinde yer alan (en küçük) firmaları, Kartil 2 %25-%50, Kartil 3 %50-%75, Kartil 4 ise %75-%100'lük dilim içerisindeki (en büyük) firmaları göstermektedir.

Bu çalışmadaki bulgular salgın sonrası dönemde firmaların ciro, kârlılık ve faiz karşılama göstergelerinin salgın öncesi döneme göre genel olarak iyileştiğine işaret etmektedir. Reel sektör ciro hacmi incelenen dönemlerde yükseliş eğilimi göstermiş, firmaların net kâr marjı ve faiz karşılama oranları artmıştır. Öte yandan, söz konusu göstergelerdeki iyileşme sektörler ve firma bazında farklılık gösterirken, iyileşme tabana yaygın olarak gerçekleşmiştir. Bu çalışmadaki bulgular, salgın sonrası dönemde küresel ekonomide yaşanan yapısal dönüşümün ve alınan tedbirlerin ülkemizde iktisadi faaliyete ve sektörlerin bilanço performansına olumlu yansımaları olduğunu teyit etmektedir.

IV. Finansal Kesim

IV.1 Kredi Gelişmeleri ve Kredi Riski

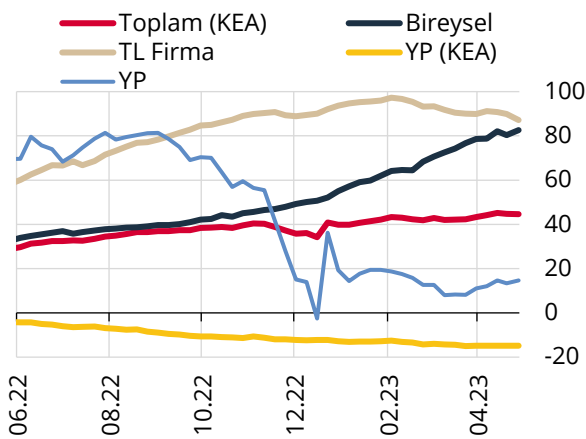
IV.1.1 Kredi Büyümesi

TCMB'nin bütünleşik politika çerçevesi kapsamında hayata geçirdiği hedefli kredi politika adımları sonucunda, 2022 yılında kredi kompozisyonunda hedeflenen yönde değişim gerçekleşmiştir.

Kur etkisinden arındırılmış (KEA) yıllık kredi büyümesi mevcut Rapor döneminde görece yatay bir seyir izlemiştir. TL ticari kredi yıllık büyümesi 2023 yılı şubat ayında en yüksek değerini gördükten sonra gerilemeye başlarken, bireysel kredi yıllık büyümesi 2022 yılı son çeyreğinden itibaren hızlanmıştır. Kur etkisinden arındırılmış YP krediler ise 1 yıllık sürede yüzde 15 düzeyinde daralmıştır (Grafik IV.1.1).

Son dönem kredi eğilimlerini daha iyi yansıtan yıllıklandırılmış 13 haftalık büyüme göstergeleri, 2022 yılının ikinci yarısında devreye alınan makroihtiyati düzenlemelerin etkisiyle toplam ve ticari kredi büyümelerindeki hızlanmanın bir miktar kontrol altına alındığına işaret etmektedir. 2022 yılının ikinci çeyreğinde hızlanan ticari kredi büyümesine yönelik uygulamaya alınan makroihtiyati politikaların etkisiyle kredi ivmelenmesi yavaşlamıştır. 13 haftalık yıllıklandırılmış TL ticari kredi büyümesi makroihtiyati tedbirler öncesinde yüzde 140 seviyesine yükselmiş, tedbirler sonrasında gerileyerek yüzde 70-80 seviyelerinde yatay bir patikada hareket etmiş, yaşanan deprem felaketi sonrasında bir miktar hızlanarak yüzde 90-100 seviyelerine yükselmiştir. Bireysel kredi büyümesi, 2022 yılı haziran ayında konut kredileri kredi/değer oranı ve ihtiyaç kredi vadelerine yönelik makro ihtiyati tedbirler sonrasında ivme kaybetmiştir. Ancak 2022 yılı sonundan bu yana ihtiyaç kredisi ve BKK öncülüğünde bireysel kredi büyümesinde artış eğilimi gözlenmiştir. 2023 yılı mart ayında menkul kıymet tesisi uygulamasına ihtiyaç kredilerinin dâhil edilmesinin bireysel krediler üzerindeki etkisi yakından takip edilmektedir (Grafik IV.1.2).

Grafik IV.1.1: Yıllık Kredi Büyümesi (KEA, %)

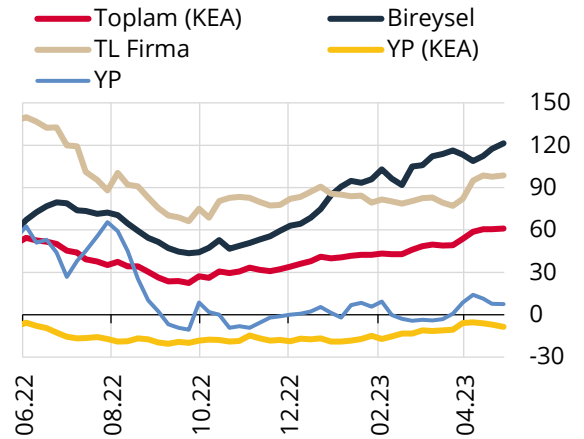

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: DEK, YP kredilere dâhil edilmiştir. KEA kredi büyümesi, bir yıllık dönemdeki TL kredi değişimi ve YP (sepet) kredi değişiminin bir yıllık dönemdeki sepet kur ortalaması çarpımı ile bulunan TL karşılığı toplamının bir yıl önceki toplam kredi bakiyesine oranı olarak hesaplanmaktadır.

Grafik IV.1.2: 13 Haftalık Kredi Büyümesi (Yıllıklandırılmış, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: DEK, YP kredilere dâhil edilmiştir. KEA kredi büyümesi, 13 haftalık dönemdeki TL kredi değişimi ve YP (sepet) kredi değişiminin 13 haftalık dönemdeki sepet kur ortalaması çarpımı ile bulunan TL karşılığı toplamının 13 hafta önceki toplam kredi bakiyesine oranı yıllıklandırılarak hesaplanmaktadır.

2022 yılı mayıs ayı ve sonrasında devreye alınan makroihtiyati düzenlemeler ile KOBİ ve büyük firma kredi büyümelerinin ayrıştığı gözlenmektedir.

2022 yılının ilk yarısında TL KOBİ kredilerinde aylık ortalama 62,2 milyar TL tutarında kullandırım olurken, yılın ikinci yarısında aylık net kullandırım hızlanarak ortalamada 85,3 milyar TL'ye ulaşmıştır. KOBİ kredilerinde güçlü kullandırım eğilimi 2023 yılında da devam etmiştir. Diğer taraftan, TL büyük firma

kredilerinde 2022 yılı ilk yarısında aylık net kullandırım 74,5 milyar TL olurken, ikinci yarıda, aylık ortalama 65,6 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. 2023 yılında da büyük firma kredilerindeki ılımlı seyrin devam ettiği görülmektedir. YP ticari kredilerde 2022 yılının ikinci yarısında hızlanan kapatma eğiliminin 2023 yılının ilk 4 aylık bölümünde ılımlı bir seyir izlediği görülmektedir (Tablo IV.1.1).

Tablo IV.1.1: Net Ticari Kredi Kullanımı (Aylık Ortalama, Milyar TL, Milyar ABD Doları, %)

	2021		2022 1Y		2022 2Y		2023	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
TL Ticari	26,3	1,6	136,7	6,3	150,9	5,0	203,6	5,3
TL KOBİ	10,6	1,4	62,2	6,3	85,3	6,0	130,3	6,8
TL Büyük Firma	15,7	1,8	74,5	6,4	65,6	4,1	73,3	3,8
YP Ticari	-0,1	-0,1	-0,8	-0,5	-2,4	-1,8	-0,7	-0,5

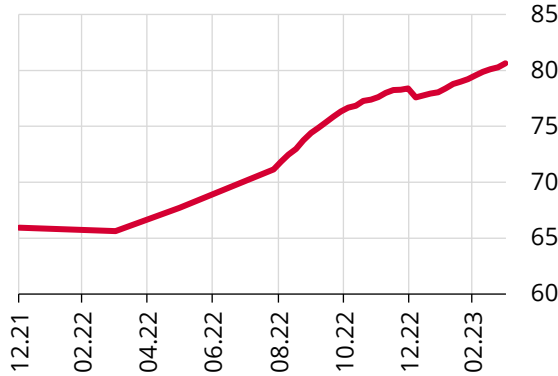
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.23

Dipnot: Tabloda, tutar sütununda ticari kredi stokundaki aylık değişimlerin ortalama seviyeleri gösterilmektedir. YP değişimlerin ABD doları karşılığı; sepet cinsinden hesaplanan aylık YP kredi değişimlerinin ilgili dönemin ortalama sepet kuru ile çarpılması sonrasında ilgili dönemin ortalama ABD doları kuruna bölünmesiyle hesaplanmıştır. % sütunu, aylık yüzde değişimlerin ortalamasını göstermektedir.

KOBİ, esnaf, tarım, ihracat ve yatırım gibi hedefli alanlar haricindeki kredi kullandırmalarına yönelik uygulamaya alınan makroihtiyati tedbirler sonrasında, hedefli kredilerin TL ticari kredilerdeki payı önemli artış kaydetmiştir. 2022 yılı ilk çeyreğinde yüzde 66 olan söz konusu pay, 2023 yılı mart ayı itibarıyla yüzde 81'e ulaşmıştır (Grafik IV.1.3). Hedefli krediler ile diğer kredilerin büyüme oranları 2022 yılı nisan ayına kadar benzer seyrederken, bu dönemden sonra devreye alınan makroihtiyati tedbirlerin etkisiyle kredi büyümeleri ayrılmıştır. Nitekim, 2023 yılı mart ayı itibarıyla 2021 yıl sonuna kıyasla hedefli kredilerin büyümesi yüzde 165 seviyesine yükselirken, diğer kredilerin büyümesi yüzde 23,1'dir (Grafik IV.1.4).

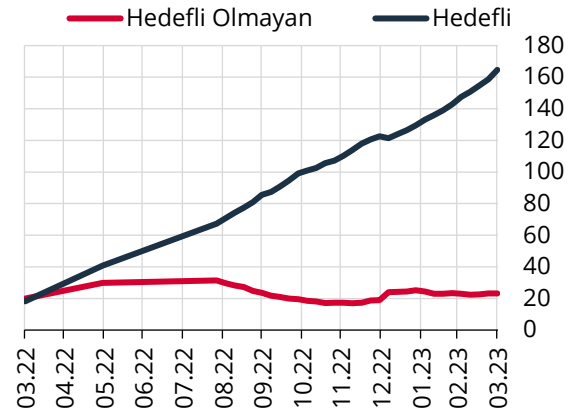
Grafik IV.1.3: Hedefli Kredilerin TL Ticari Kredilerdeki Payı (Stok, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 31.03.23

Grafik IV.1.4: TL Ticari Kredi Büyümesi (2021 Yıl Sonuna Kıyasla %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 31.03.23

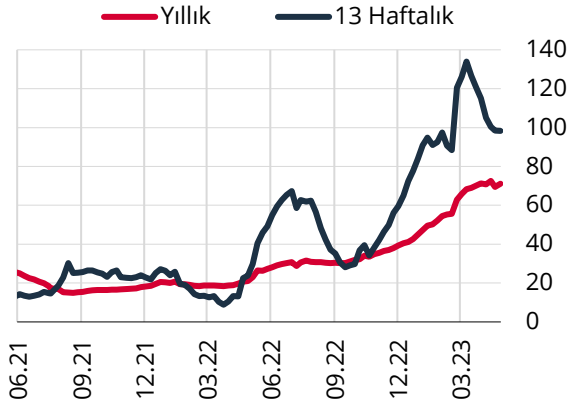
Dipnot: Hedefli kredi; KOBİ tanımına giren işletmelere kullanılan krediler, esnaf kredileri, ihracat ve yatırım kredileri, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ekindeki (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde yer alan kurum ve kuruluşlar ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların müessese, bağlı ortaklık ve iştiraklerine kullanılan krediler, kurumsal kredi kartları, mali kuruluşlara kullanılan krediler olarak tanımlanmaktadır.

Bireysel kredi büyümesindeki hızlanma ihtiyaç kredisi ve BKK kaynaklı gerçekleşmiştir.

BDDK'nın 2022 yılı haziran ayında 100 bin TL üzerindeki ihtiyaç kredilerindeki genel vade sınırını 24 aydan 12 aya indirmesinin ardından, 2022 yılının üçüncü çeyreğinde ihtiyaç kredi büyümesi önemli ölçüde gerilemiştir. Ancak, yılın son çeyreğinde artan tüketim talebi ve yeni yıl ile birlikte maaş ödemelerinde beklenen artışın yanı sıra, özel bankaların bireysel kredi kullandırım iştahı, ihtiyaç kredi büyümesini hızlandırmıştır. Nitekim, 2022 yılı eylül ayında yüzde 30 olan yıllıklandırılmış 13 haftalık ihtiyaç kredisi büyümesi, mart ayında yüzde 120'ye yükselmiştir (Grafik IV.1.5). Mart ayında 70 bin TL üzerinde

kullanılan ihtiyaç kredilerinin, faiz oranlarına göre menkul kıymet tesisi uygulamasına dâhil olması ile birlikte ihtiyaç kredi büyümesinin yavaşlamaya başladığı görülmektedir.¹ Bireysel kredi kartı bakiyesi yıllık büyümesindeki canlı seyir, enflasyon kaynaklı öne çekilmiş talep, dijitalleşme ile sağlanan kullanım kolaylıkları ve limitlerde yukarı yönlü güncellemelerin etkisi ile devam etmektedir. Deprem felaketinin yaşandığı şubat ayında 13 haftalık büyüme oranının gerilediği fakat mart ayı ile birlikte BKK büyümesinin yeniden artışa geçtiği gözlenmektedir (Grafik IV.1.6).

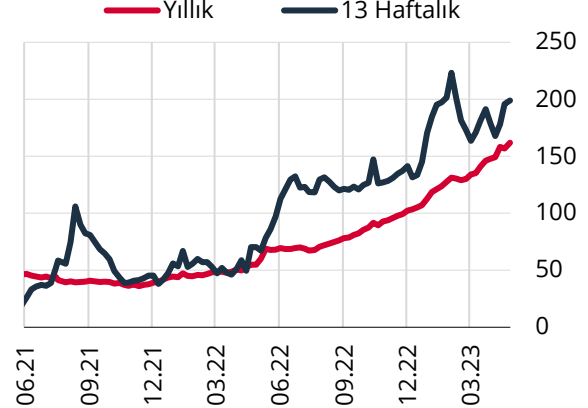
Grafik IV.1.5: İhtiyaç Kredi Büyümesi (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Grafik IV.1.6: Bireysel Kredi Kartı Büyümesi (%)

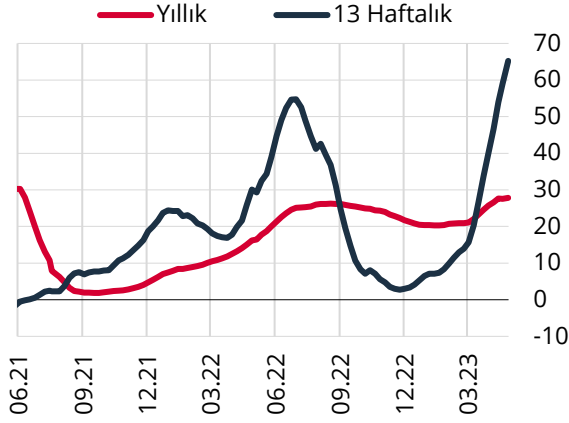
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: Yıllık serisi 12 aylık kredi büyümesini, 13 haftalık serisi ise yıllıklandırılmış 13 haftalık büyümeyi göstermektedir.

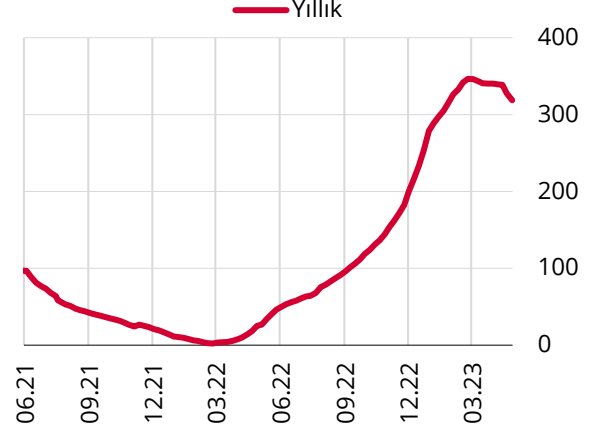
2022 yılı ilk yarısında canlı seyreden konut kredisi büyümesi, haziran ayında BDDK'nın azami kredi/değer oranlarını konut fiyatına göre farklılaştırması ile önemli oranda gerilemiştir. 2023 yılı ocak ayında kamu bankaları devlet destekli "İlk Evim" konut kredisi kampanyası başlatmış ve şubat ayının sonunda, BDDK konut alımında kullanılabilir azami kredi tutarında güncellemeye gitmiştir. Güncelleme öncesinde 10 milyon TL üzerindeki birinci el konutlar için kredi kullanımı söz konusu olmazken, yeni düzenlemeyle 10 milyon TL üzerindeki birinci el konutlarda enerji sınıfı ve konut değerine bağlı olarak yüzde 50-70 arası kredi/değer oranı ile kredi kullanım imkânı açılmıştır. Bu gelişmeler sonrasında, konut kredi büyümesinin 2023 yılında artış eğilimine girdiği görülmektedir (Grafik IV.1.7). Taahhüt kredisi büyümesindeki güçlü seyir devam etmektedir (Grafik IV.1.8).

¹ Kahramanmaraş ilinde meydana gelen depremler nedeniyle "Genel Hayata Etkili Afet Bölgesi" ilan edilen/edilecek yerlerde 6 Şubat 2023 tarihinde veya sonrasında yerleşik tüketicilere kullanılacak ihtiyaç kredileri ve emekliliğe ilişkin düzenleme koşullarını sağlayanlardan SGK prim borcu bulunan tüketicilere kullanılacak ihtiyaç kredileri kredi faiz/kâr payı oranına göre menkul kıymet tesisi uygulamasından muaf tutulmuştur.

Grafik IV.1.7: Konut Kredi Büyümesi (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Grafik IV.1.8: Taşıt Kredi Büyümesi (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: Yıllık serisi 12 aylık kredi büyümesini, 13 haftalık serisi ise yıllıklandırılmış 13 haftalık büyümeyi göstermektedir. Taşıt kredi miktarları düşük ve oynak olduğu için 13 haftalık büyümeye grafikte yer verilmemiştir.

2022 yılının ilk yarısında bireysel krediler aylık ortalama 35,4 milyar TL artarken, ikinci yarıda bireysel kredilerde aylık ortalama net kullandırım 55,3 milyar TL'ye yükselmiştir. 2022 yılının ilk yarısında olduğu gibi bireysel kredilerde kredi kartı ve ihtiyaç kredisi kullandırımı ön plandadır. Ücret güncellemeleri kaynaklı artan talep ve özel bankaların artan iştahı ile birlikte, 2022 yılı son çeyreği ve 2023 yılında ihtiyaç ve bireysel kredi kartlarındaki aylık ortalama artış önceki dönemlerin oldukça üzerindedir. İhtiyaç kredisinin menkul kıymet tesisine tabi olmasının ilerleyen dönemde ihtiyaç kredisi faiz ve bakiye gelişmelerine etkisi yakından takip edilmektedir. (Tablo IV.1.2).

Tablo IV.1.2: Net Bireysel Kredi Kullanımı (Milyar TL)

	2021		2022 1Y		2022 2Y		2023	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
Bireysel	13,9	1,6	35,4	3,3	55,3	4,2	105,1	6,3
İhtiyaç	6,6	1,6	13,0	2,7	21,8	3,7	40,6	5,6
Konut	1,7	0,6	8,0	2,5	2,2	0,6	12,6	3,4
Taşıt	0,1	1,0	1,8	10,9	4,3	13,1	5,9	10,3
Bireysel Kredi Kartı	5,4	3,2	12,5	5,3	26,9	7,8	46,0	9,0

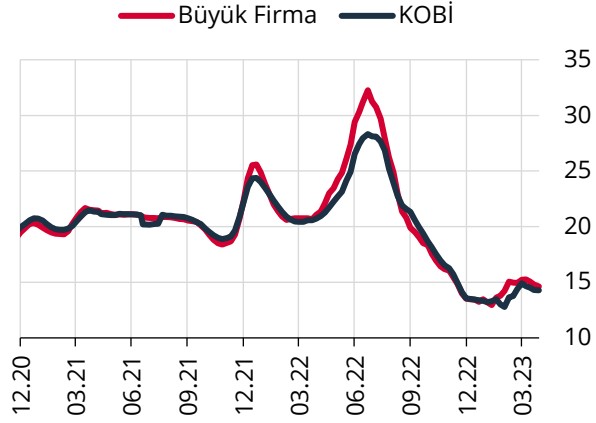
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.23

Dipnot: Tabloda, tutar sütunu bireysel kredi stokundaki aylık değişimlerin, % sütunu ise aylık yüzde değişimlerin ortalamasını göstermektedir.

TL ticari kredi faizleri politika faizindeki düşüşün yanı sıra kredi faizlerine göre menkul kıymet tesis edilmesine yönelik düzenlemenin etkisiyle ölçüde gerilemiştir.

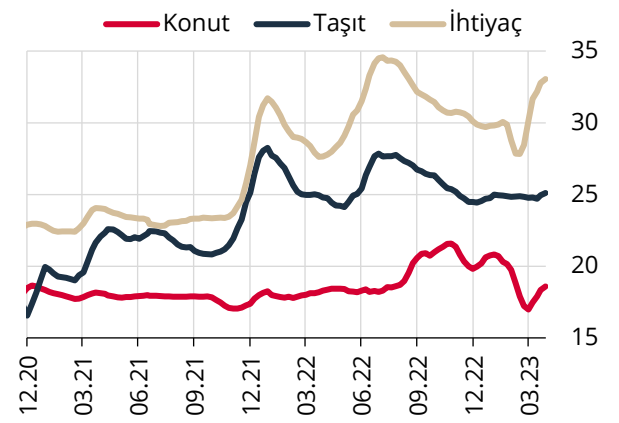
TCMB tarafından kredi kartı faizlerinin belirlenmesi için ilan edilen referans faiz oranı, 2022 yılı ağustos ayından itibaren ticari kredilere yönelik makroihtiyati tedbirler kapsamında da referans olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ağustos ayında ticari kredi faizlerine yönelik menkul kıymet tesisi uygulaması ile birlikte TL ticari kredi faizleri önemli ölçüde gerileme kaydetmiştir (Grafik IV.1.9). İhtiyaç kredi faizi bir miktar artarken taşıt kredi faizlerinde yatay seyir korunmuştur (Grafik IV.1.10).

Grafik IV.1.9: TL Ticari Kredi Faiz Oranları (4 HHO, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.2023

Dipnot: TL ticari kredi faizleri kurumsal kredi kartı ve tüzel kişi kredili mevduat hesabı faizleri hariçtir. Büyük firma kredi faizlerinde sıfır faizli krediler de hariç tutulmuştur.

Grafik IV.1.10: Bireysel Kredi Faiz Oranları (4 HHO, %)

Kaynak: TCMB

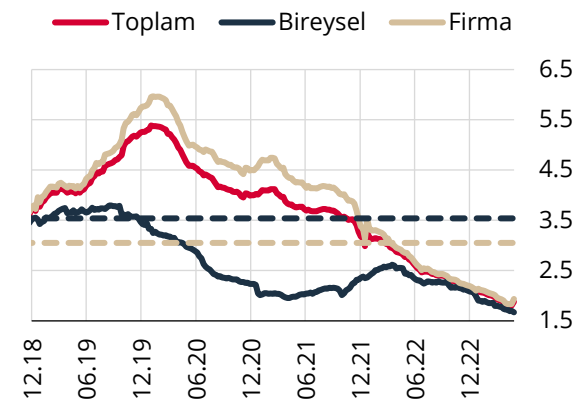
Son Gözlem: 28.04.2023

Dipnot: İhtiyaç kredi faizlerinden gerçek kişi kredili mevduat hesabı faizleri hariç tutulmuştur.

IV.1.2 Kredi Riski Gelişmeleri

Bankacılık sektörünün aktif kalitesindeki olumlu seyir devam etmektedir.

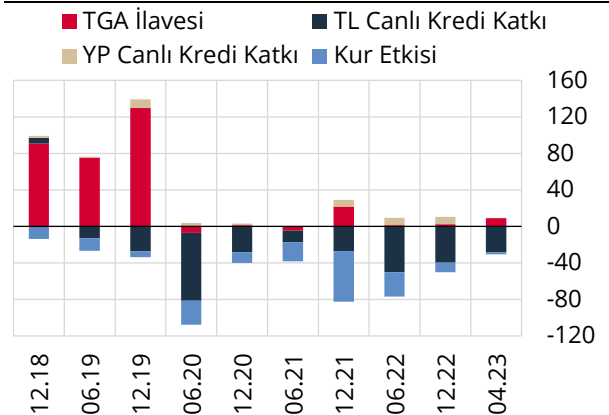
Bankacılık sektörünün toplam TGA oranındaki azalma eğilimi mevcut Rapor döneminde de devam etmiş ve TGA oranı yüzde 1,9 seviyesine gerilemiştir (Grafik IV.1.11). TGA oranındaki iyileşme tüm kredi alt türlerinde görülmektedir. Toplam TGA oranı değişimine katkı veren faktörler incelendiğinde, orandaki gerilemede TL kredi büyümesinin etkili olduğu izlenmektedir. Bu dönemde TGA bakiyesinin yaklaşık yatay seyretmesi de TGA görünümündeki pozitif seyre katkı vermiştir (Grafik IV.1.12).

Grafik IV.1.11: TGA Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: Kesikli çizgiler, ilgili serilerin 2012-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Grafik IV.1.12: TGA Oranı Değişimine Katkıları (6 Aylık Toplam Katkılar, bp)

Kaynak: TCMB

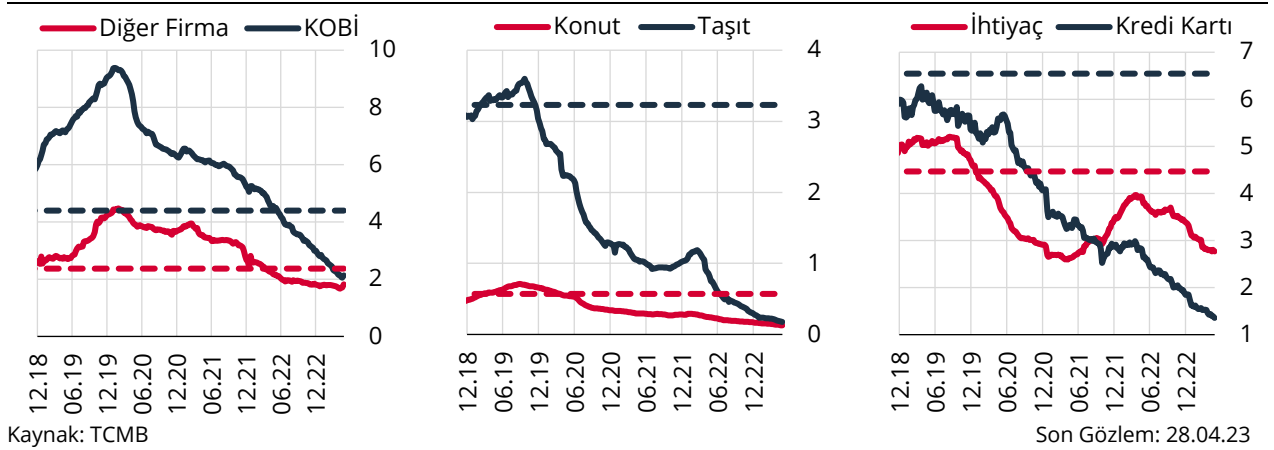
Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: Katkı kalemleri ilgili 6 aylık toplam katkı tutarını göstermekte olup, son sütunda 1 Ocak-24 Mart toplamı yer almaktadır. Yöntemle ilgili detaylar için bkz. 2018 Kasım Finansal İstikrar Raporu, Kutu IV.1.1

Firma TGA oranındaki gerilemede KOBİ TGA oranındaki azalış belirleyici olmuş, diğer firma ve KOBİ TGA oranları sırasıyla yüzde 1,8 ve 2,1 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Böylece, diğer firma ve KOBİ TGA oranları geçmiş dönem ortalamalarının önemli ölçüde altına gerilemiştir. KOBİ TGA oranının azalmasında KOBİ TGA bakiyesinin gerilemesinin yanı sıra, 2022 yılı nisan ayından itibaren KOBİ kredi büyümesini destekleyen

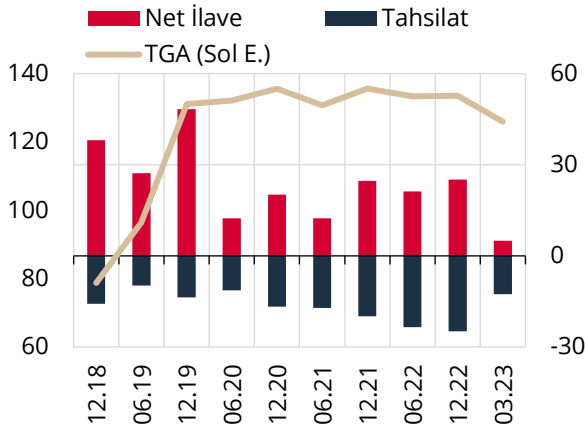
hedefli kredi politikalarının katkısıyla artış gösteren kredi bakiyesi etkili olmuştur. Büyük firma TGA oranı ise TGA bakiyesindeki artışa benzer hızda büyüyen nominal kredi bakiyesi nedeniyle yatay seyretmiştir. Bireysel kredi TGA oranındaki azalışın tüm alt türlerde gerçekleştiği ve bireysel kredi TGA oranlarının da geçmiş dönem ortalamalarının altına gerilediği izlenmektedir. Bireysel kredi büyümesinin ihtiyaç ve kredi kartı ağırlıklı gerçekleşmesinin de etkisiyle, bireysel kredilerin TGA oranlarındaki iyileşmenin ihtiyaç ve kredi kartında daha belirgin olduğu izlenmektedir. Teminatlı yapıları ve kredi/değer oranı gibi kredi riskliliğini sınırlayan düzenlemelerin etkisiyle oldukça düşük TGA oranına sahip olan konut ve taşıt kredilerindeki TGA oranları sırasıyla yüzde 0,1 ve 0,2'ye gerilemiştir (Grafik IV.1.13).

Grafik IV.1.13: Kredi Türü Kırılımında TGA Oranları (%)

Bireysel ve firma TGA ilaveleri ılımlı seyretmeye devam ederken, TGA tahsilatlarındaki güçlü görünüm korunmaktadır.

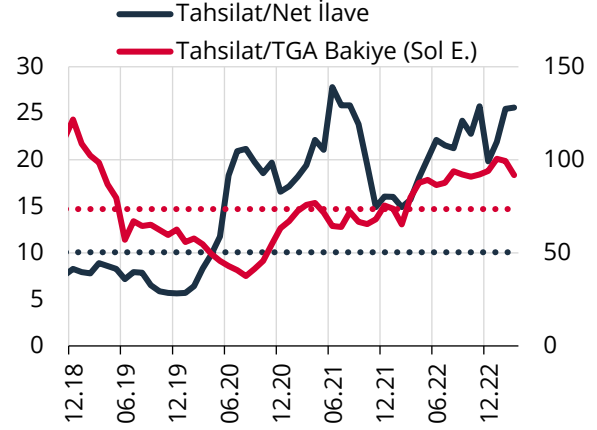
2021 yılının ikinci yarısı ve 2022 yılında bir miktar yükselen firma TGA net ilavelerinin 2023 yılında tekrar yavaşladığı izlenmektedir. Varlık fiyatlarındaki yükselişler ve canlı iktisadi faaliyetin etkisiyle 2022 yılı ikinci yarısından sonra firma TGA tahsilatlarının arttığı, bu durumun da TGA bakiyesinin mevcut Rapor döneminde azalmasına katkı verdiği görülmektedir (Grafik IV.1.14). Firma TGA tahsilatlarının net TGA ilavelerine oranı uzun dönem ortalamasının oldukça üzerindedir. Firma TGA tahsilatlarının TGA bakiyesine oranı ise tahsilatların güçlü seyri ve aktiften silmelerin etkisiyle artarak tekrar uzun dönem ortalamasının üzerine yükselmiştir (Grafik IV.1.15).

Grafik IV.1.14: Firma TGA Hareketlerinin Bileşenleri (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Tahsilat ve net ilave serilerinde 6 aylık toplamlar verilmektedir. Son sütunda ocak-mart dönemi net ilave ve tahsilat tutarı yer almaktadır. Net ilave, yeni TGA ilavelerinden, TGA'lardan canlı kredilere geçen ve aktiften silinen tutar çıkarılarak hesaplanmaktadır.

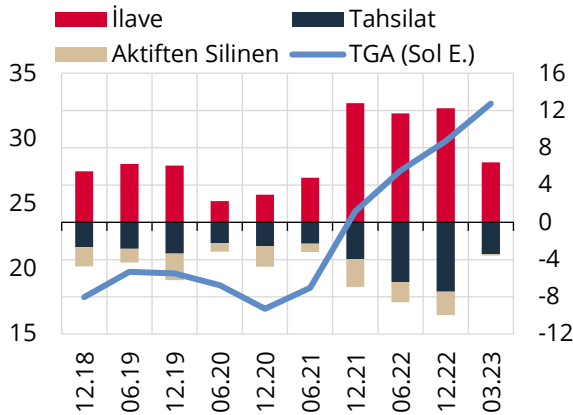
Grafik IV.1.15: Firma TGA Tahsilat Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Tahsilat/TGA Bakiye oranı, 6 aylık toplam TGA tahsilatının 6 aylık ortalama TGA bakiyesine oranı olarak hesaplanmıştır. Tahsilat/Net ilave oranı ise, 6 aylık toplam TGA tahsilatının 6 aylık toplam net TGA ilavesine oranını göstermektedir. Kesikli çizgiler, ilgili serilerin 2014-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

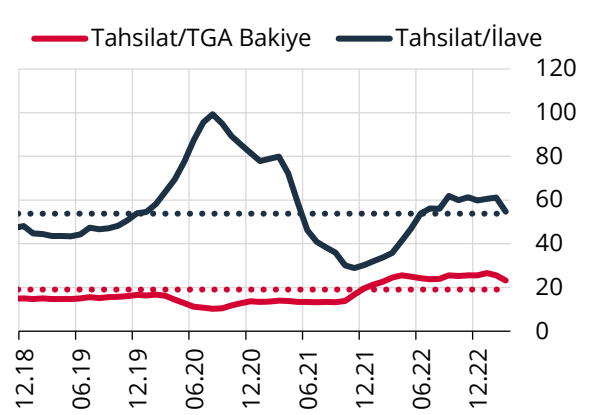
2021 yılı son çeyreğinde kredi sınıflama esnekliklerinin kaldırılmasıyla firma TGA ilavelerine kıyasla daha çok artan bireysel TGA ilavelerinin 2022 ve 2023 yılında da benzer seviyelerde gerçekleştiği görülmektedir (Grafik IV.1.16). Varlık fiyatlarındaki yükselişler ve ücret güncellemeleri ile artan TGA tahsilatlarının yanı sıra aktiften silmeler bireysel TGA bakiyesindeki artışı sınırlandırmaktadır. Bireysel TGA tahsilatlarının TGA bakiyesine oranı ve TGA tahsilatlarının TGA ilavesine oranı uzun dönemli ortalamasının üzerinde yatay seyretmektedir (Grafik IV.1.17).

Grafik IV.1.16: Bireysel TGA Hareketlerinin Bileşenleri (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Tahsilat, ilave ve aktiften silinen serilerinde 6 aylık toplamlar verilmektedir. Son sütunda ocak-mart dönemi tahsilat, ilave ve aktiften silinen tutarı yer almaktadır. İlave, yeni TGA ilavelerinden, TGA'lardan canlı kredilere geçen tutar çıkarılarak hesaplanmaktadır.

Grafik IV.1.17: Bireysel TGA Tahsilat Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

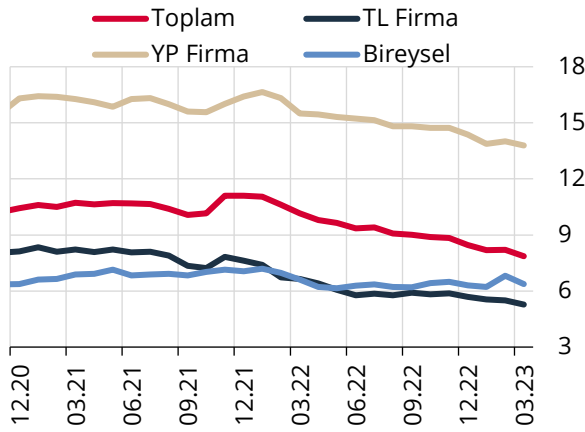
Dipnot: Tahsilat/TGA Bakiye oranı, 6 aylık toplam TGA tahsilatının 6 aylık ortalama TGA bakiyesine oranı olarak hesaplanmıştır. Tahsilat/ilave oranı ise, 6 aylık toplam TGA tahsilatının 6 aylık toplam TGA ilavesine oranını göstermektedir. Kesikli çizgiler, ilgili serilerin 2014-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Yakın izlemedeki ve yapılandırılan kredi oranındaki iyileşme devam ederken, yakın izlemedeki kredilerin önemli bir kısmı gecikmesi olmayan kredilerden oluşmaktadır.

Yakın izlemede sınıflandırılan kredilerin toplam krediler içerisindeki payı 2022 yılından itibaren gerileme eğilimindedir (Grafik IV.1.18). Bu gerilemede güçlü kredi büyümesinin yanı sıra standart nitelikli kredilerden yakın izlemedeki kredilere geçiş oranının düşmesi de etkili olmaktadır. TL firma ve bireysel kredilerin yakın izleme oranları beraber hareket ederken, YP firma kredilerinin yakın izleme oranları uzun süredir diğer kredi türlerinin üzerinde hareket etmektedir. Bu durumun, 2018 yılı döviz kuru gelişmeleri sonrasında ödeme güçlüğü yaşayan ve YP kredileri yapılandırılan döviz geliri düşük firmalar kaynaklı olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca, kredilerin ağırlıklı olarak TL para biriminde büyümesi de TL yakın izleme oranlarının düşük kalmasında etkili olmuştur.

Bankalar, 2018 yılından itibaren kredilerin sınıflandırılması için TFRS-9 standardını kullanmakta ve gecikmesi olmasa bile, model sonuçlarına göre kredi riskliliğinde önemli derecede artış olan kredileri yakın izlemede sınıflandırmaktadır. Yakın izlemedeki krediler gecikme durumuna göre incelendiğinde, toplam kredilerin yüzde 84'ünün gecikmesi olmayan, ancak bankaların TFRS-9 modelleri gereğince kredi riskliliğinde önemli derecede artış olduğu için yakın izlemede sınıflandırılan kredilerden oluştuğu görülmektedir. Bu oran, yakın izlemedeki firma kredilerinde yüzde 93 iken, bireysel kredilerde ise yüzde 71 seviyesindedir. Mevcut Rapor döneminde yakın izlemedeki firma kredi oranı gerilerken, bireysel kredi oranı ise bir miktar yükselmiştir. Bireysel kredilerin yakın izleme oranının yükselmesi bankaların ihtiyatlı duruşunun da etkisiyle ağırlıklı olarak gecikmesi olmayan kredilerden gelmiştir. Firma kredilerinin yakın izleme oranındaki gerilemede gecikmesi olmayan kredilerin payının azalması etkilidir (Grafik IV.1.19). Firmaların güçlü kârlılıklarının ve iyileşen finansal göstergelerinin bankaların TFRS-9 modelleri gereği gecikmesi olmadığı halde yakın izlemede sınıflandırdıkları kredilerin payının gerilemesinde etkili olduğu değerlendirilmektedir (III.2.Reel Sektör Gelişmeleri Grafik III.2.12 ve Grafik III.2.13).

Grafik IV.1.18: Yakın İzlemede Sınıflandırılan Kredilerin Oranı (%)

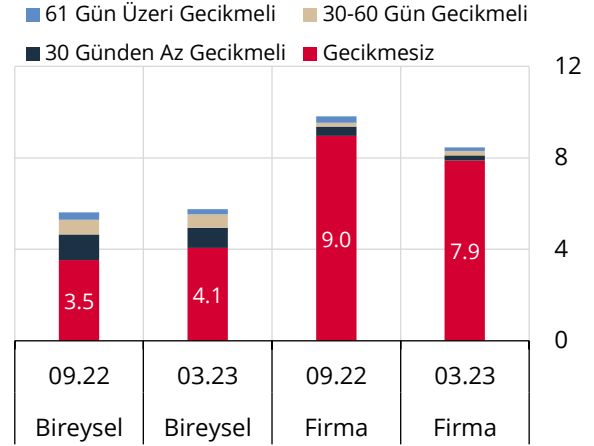

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Seriler, yakın izlemedeki kredilerin brüt kredilere oranını göstermektedir.

Grafik IV.1.19: Gecikme Durumuna Göre Yakın İzlemede Sınıflandırılan Kredilerin Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

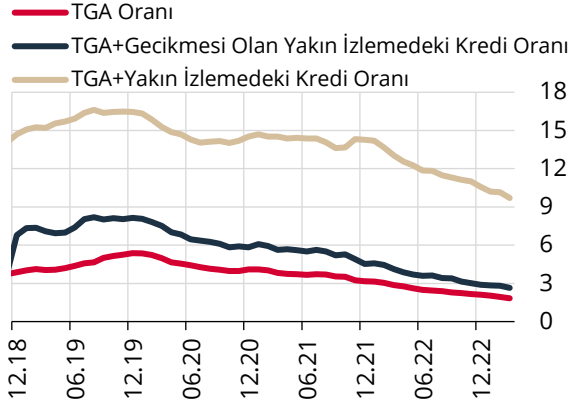
Dipnot: Grafikte, gecikme durumuna göre yakın izlemedeki kredilerin brüt kredilere oranı gösterilmektedir.

Toplam kredi riskinin bir ölçütü olarak yakın izleme ve TGA toplamının brüt krediler içerisindeki payı incelendiğinde, söz konusu oranın 2021 yılı sonundan itibaren 457 bp gerileyerek yüzde 9,7 seviyesine geldiği görülmektedir (Grafik IV.1.20). Bu iyileşmede kredi büyümesinin yanı sıra, TGA bakiyesinin yatay seyretmesi ve firmaların iyileşen finansallarının etkisi bulunmaktadır. Gecikmesi olan yakın izlemedeki krediler ile TGA olan kredilerin brüt kredilerdeki oranının 2021 yıl sonuna kıyasla 187 bp gerilediği ve mart ayı itibarıyla yüzde 2,6 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

Kredi yapılandırmaları, nakit akışı geçici olarak bozulan ve ödeme güçlüğü yaşayan müşterilerin ödeme performanslarının iyileşmesine katkı vermektedir. Mevcut Rapor döneminde yapılandırılan kredilerin brüt kredilere oranı kredi büyümesinin etkisiyle yüzde 5,0 seviyesine gerilemiştir (Grafik IV.1.21). Yapılandırılan

kredilerin yüzde 87'sinin yakın izleme sınıfında, yüzde 8'inin TGA sınıfında ve çok sınırlı bir kısmının da 1. Grupta izlendiği görülmektedir. Bu nedenle, bankacılık sektörünün yapılandırılan kredileri ihtiyatlı bir şekilde yakın izleme ve TGA sınıfında izlediği değerlendirilmektedir.

Grafik IV.1.20: Aktif Kalitesi Görünümü (%)

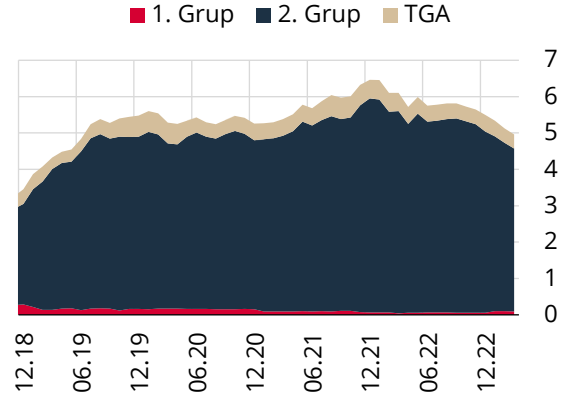

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Aktif kalitesi göstergeleri brüt kredilere oranlanmıştır.

Grafik IV.1.21: Yapılandırılan Kredi Oranı (%)

Kaynak: TCMB

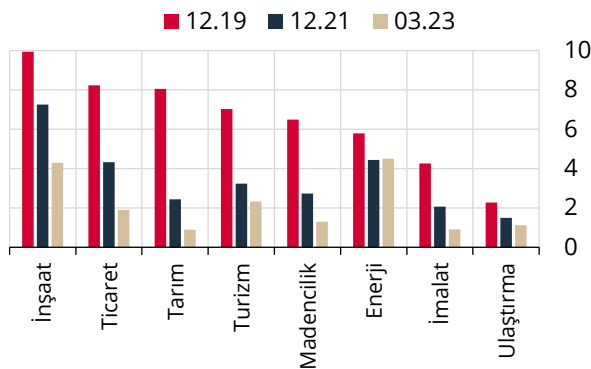
Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Seriler yapılandırılan kredilerin brüt kredilere oranını göstermektedir. 1. Grup standart nitelikli krediler, 2. Grup yakın izlemedeki krediler altında izlenen yapılandırılmış kredilerin oranını ifade etmektedir.

Ticari kredi TGA ve yakın izleme oranlarındaki iyileşme tüm alt sektörler geneline yaygın şekilde gözlenmektedir.

2019 ve 2021 yıl sonlarına kıyasla neredeyse tüm sektörlerin TGA oranı iyileşmiş olup, en büyük iyileşme inşaat, ticaret ve tarım sektörlerinde görülmektedir (Grafik IV.1.22). TGA oranına benzer şekilde, turizm, enerji ve inşaat sektörlerinin 2023 yılı mart ayında yakın izlemedeki kredi oranlarının da sektör ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. 2019 yılı sonuna kıyasla, turizm, ulaştırma ve madencilik sektörlerinin yakın izlemedeki kredi oranları yükselmiş, 2021 yıl sonuna kıyasla ise tüm sektörlerin yakın izlemedeki kredi oranları gerilemiştir. Salgın döneminde alınan önlemlerden olumsuz etkilenen turizm sektörünün gelirlerinin 2022 yılında salgın öncesi seviyelerinin üzerine çıkmasının etkisiyle, bu sektörün yakın izlemedeki kredi oranındaki iyileşmenin önümüzdeki dönemde devam edebileceği değerlendirilmektedir (Grafik IV.1.23).

Grafik IV.1.22: Sektörel TGA Oranları (%)

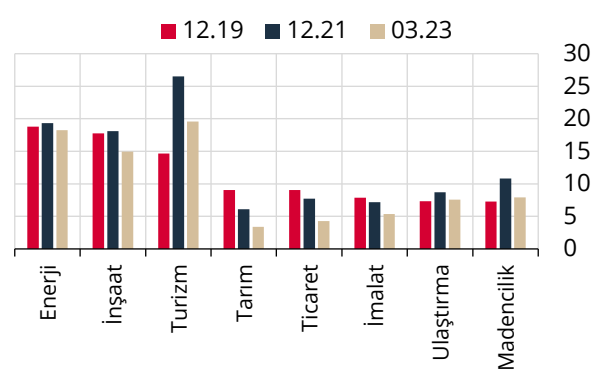

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Sektörler, 2019 yıl sonu TGA ve yakın izlemedeki kredi oranı değerlerine göre büyükten küçüğe sıralanmıştır.

Grafik IV.1.23: Sektörel Yakın İzlemedeki Kredi Oranları (%)

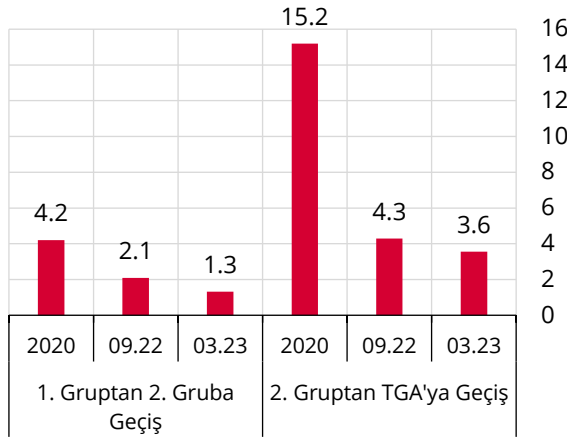
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Kredilerin yakın izleme ve TGA'ya geçiş olasılıkları gerilemeye devam ederken, bankalar salgın döneminde başladıkları ihtiyatlı karşılık ayırma politikalarına devam etmektedir.

Kredi riskliliğindeki değişimi izlemek amacıyla özellikle 1. Gruptan 2. Gruba ve 2. Gruptan TGA'ya geçiş olasılıkları takip edilmektedir. 2022 yılı aralık ayı itibarıyla ticari krediler için bu oranlar sırasıyla yüzde 1,3 ve yüzde 3,6 seviyesindedir (Grafik IV.1.24). Söz konusu oranların hem 2020 yılı ortalaması hem de son Rapor dönemi seviyelerinin gerisinde olduğu görülmektedir. Geçiş olasılıklarının gerilemesi, mevcut Rapor döneminde TGA bakiyesinin yatay seyretmesine ve gecikmesi olmayan yakın izlemedeki kredi oranının düşmesine katkı vermiştir. Salgın dönemi ve sonrasında uygulanan destekleyici kredi politikalarının ve canlı yurt içi iktisadi faaliyetin firmaların ve hanehalkının nakit akışını iyileştirerek bankaların aktif kalitesi performansına olumlu yansıdığı değerlendirilmektedir. Bankaların salgın sonrasında ihtiyatlılık gereği artırmaya başladıkları karşılık oranlarındaki yükseliş eğiliminin mevcut Rapor döneminde de devam ettiği görülmektedir. 1. Grup, yakın izleme ve TGA sınıfındaki krediler için karşılık oranları sırasıyla yüzde 1, yüzde 23,7 ve yüzde 87,9 seviyesine yükselmiştir (Grafik IV.1.25). Yakın izlemede takip edilen ve yapılandırılan kredilerin karşılık oranı yüzde 28,2 ile yakın izlemedeki diğer kredilerin karşılık oranının (yüzde 17,7) üzerindedir.

Grafik IV.1.24: Kredi Sınıfları Arası Geçiş Olasılıkları (Ticari Krediler, %)

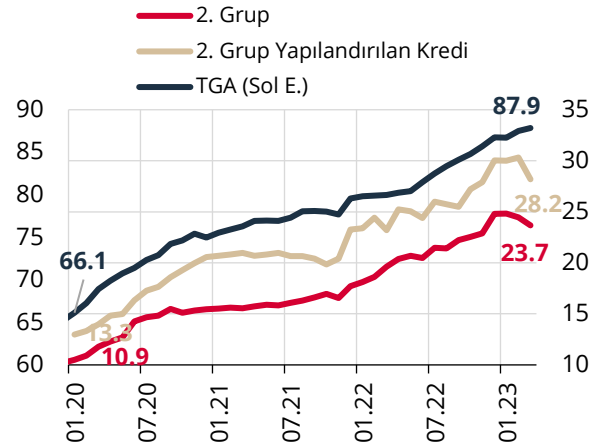

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: 1. Gruptan 2. Gruba geçiş olasılığı bir yıl önce 1. Gruptayken 2. Gruba geçiş yapan kredi tutarının bir yıl önceki 1. Grup kredi bakiyesine oranı olarak; 2. Gruptan TGA'ya geçiş olasılığı bir yıl önce 2. Gruptayken TGA grubuna geçiş yapan kredi tutarının bir yıl önceki 2. Grup kredi bakiyesine oranı olarak hesaplanmıştır. Vergi kimlik numarası raporlanan ticari krediler için analiz yapılmıştır.

Grafik IV.1.25: Kredi Karşılık Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Kredi karşılık oranı, ilgili gruptaki kredinin beklenen zarar karşılığının o gruptaki kredi tutarına oranını ifade etmektedir.

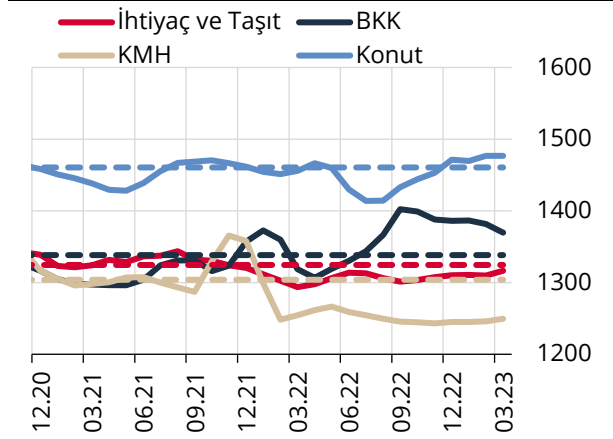
Bireysel kredi başvurularında müşterilerin risklilik profili iyileşmektedir.

Kredi başvurusunda bulunan müşterilerin bireysel kredi notları incelendiğinde, konut kredileri ve bireysel kredi kartı müşterilerinin kredi notlarının yükselme eğiliminde olduğu ve geçmiş dönem ortalamasının üzerine çıktığı görülmektedir. BDDK'nın 2022 yılı haziran ayında konut kredi değer oranlarını azaltmasıyla, likiditesi ve dolayısıyla geri ödeme performansı daha iyi olan müşterilerin kredi başvurusunda bulunmasının bu durumda etkili olabileceği değerlendirilmektedir. BKK'da ise aylık akdi faiz oranında yer alan üst sınırın, finansal risk durumu iyi olan müşterilerin BKK kullanımını artırmasıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. İhtiyaç ve taşıt kredi başvurusunda bulunan müşterilerin ortalama kredi notunun ise geçmiş dönem ortalamasına yakın seviyede seyrettiği görülmektedir (Grafik IV.1.26).

İhtiyaç kredilerinin kullandırıldığı yıldan itibaren TGA'ya dönüşüm performansları yaşlandırma analizi ile takip edilebilmektedir. Buna göre, 2022 yılında kullandırılan ihtiyaç kredilerinin TGA performansının geçmiş yıl ortalaması ve 2021 yılına göre daha iyi olduğu görülmektedir (Grafik IV.1.27). 2020 yılında kullandırılan ihtiyaç kredilerinin ilk beş çeyrekte geçmiş yıllara göre daha iyi performans göstermesinde, kredi taksit

ötelemelerinin yanı sıra 2021 yılı eylül ayına kadar devam eden kredi sınıflama esnekliklerinin etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Grafik IV.1.26: Bireysel Kredi Notu (3 Aylık HO)

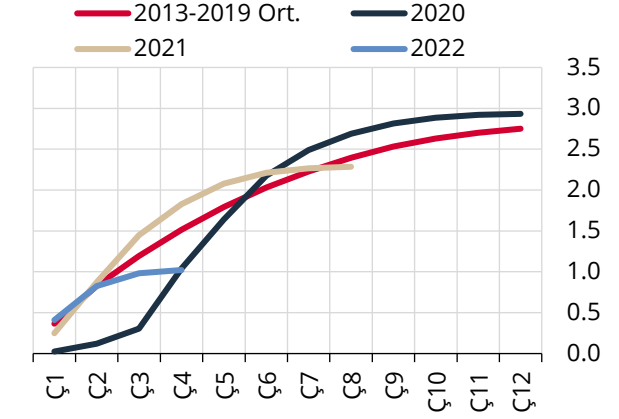

Kaynak: KKB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Grafikte, ilgili dönemde kredi başvurusunda bulunanların ortalama kredi notu yer almaktadır. Kesikli çizgiler 2020 ocak-2022 şubat ortalamasını göstermektedir.

Grafik IV.1.27: İhtiyaç Kredisi Yaşlandırma Analizi (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Yaşlandırma analizi, ilgili yılda kullanılan kredinin çeyrekler itibarıyla kümülatif TGA oranı gelişimini göstermektedir.

Kutu IV.1.1: Deprem Bölgesindeki Kredi Gelişmeleri

6 Şubat tarihinde Kahramanmaraş merkezli deprem felaketi 11 ili etkileyerek iktisadi faaliyet ve finansal hizmetlerin sürekliliği üzerinde belirsizliklere yol açmıştır. Deprem bölgesinde faaliyet gösteren sanayi firmalarının üretim alt yapılarının depremden daha sınırlı etkilenmesi ile üretimin kesintiye uğramadan devam etmesi mümkün olmuştur. Deprem felaketi sonrasında otoritelerce alınan önlemlerle deprem bölgesinde finansal hizmetlerin sürekliliği sağlanmış, depremden etkilenen bireylerin ve firmaların kredi ödemeleri ötelenmiş ya da silinmiştir. Ayrıca, bankalar tarafından deprem bölgesinde yaşayan ya da faaliyet gösteren müşterilere yönelik uygun koşullarda kredi paketleri uygulamaya alınmıştır. Bu çalışmada, bankaların bölgedeki hizmet kanalları, faaliyet büyüklüğü, bölgenin toplam finansal sistem içindeki payı ortaya konulmaktadır. Ayrıca, depremin bireyler, firmalar ve finansal sistem üzerindeki etkilerini en aza indirmek amacıyla alınan önlemler aktarıldıktan sonra bölgeye kullanılan kredilerin gelişimi incelenmektedir.

Deprem kaynaklı bölgede birçok bankanın şube ve ATM'si zarar görmüş ancak finansal sistemdeki işleyişin aksamaması adına bölgede geçici hizmet noktaları ve mobil şubeler oluşturulmuştur. Depremin olduğu hafta bölgede hizmete başlayan mobil şube sayısı 27 iken bu rakam nisan ayı sonunda 63 adete yükselmiştir. Bölgede aynı dönemde faaliyet gösteren ATM oranı yüzde 67'den yüzde 91'e, yerinde hizmet veren şube sayısı da 236'dan 668'e ulaşmıştır (Tablo IV.1.1.1).

Tablo IV.1.1.1: Deprem Bölgesi'nde Hizmet Kanalları (2023)

	Toplam Şube Sayısı	Yerinde Hizmet Veren Şube Sayısı	Toplam ATM Sayısı	Faaliyet Gösteren ATM Sayısı	Faaliyet Gösteren ATM Oranı (Yüzde)	Mobil Şube Sayısı	Faaliyet Gösteren Konteyner Sayısı	Faaliyet Gösteren Geçici Hizmet Noktası Sayısı
10 Şubat	863	236	4.133	2.768	67,0	27	0	0
16 Şubat	870	448	4.131	2.977	72,1	41	4	16
17 Şubat ¹	916	509	4.345	3.258	75,0	43	6	16
30 Mart	908	639	4.132	3.589	86,9	67	78	3
6 Nisan	908	646	4.041	3.529	87,3	60	92	2
13 Nisan	905	657	4.011	3.581	89,3	58	88	1
19 Nisan ²	902	662	4.007	3.502	87,4	61	88	-
27 Nisan	901	668	3.988	3.628	91,0	63	88	-

Kaynak: TBB

Dipnot: Mevduat, kalkınma ve yatırım bankalarını içermektedir. Toplam şube sayısındaki farklılıklar, banka bildirimlerinden kaynaklanmaktadır.

(1) Elazığ iline ait veriler 17 Şubat 2023 tarihinden itibaren toplanacaktır.

(2) 19 Nisan haftasında faaliyet gösteren ATM sayısındaki düşüş, 2 bankamızdan kaynaklanmakta olup, geçicidir.

Ticari Krediler

Depremden etkilenen 11 ilin 2023 yılı ocak ayı itibarıyla toplam TL ticari kredi bakiyesi 397 milyar TL, YP kredilerin TL karşılığı ise 167 milyar TL'dir. Böylece toplam ticari kredi bakiyesi 564 milyar TL'dir. Kredi payları 11 il için TL kredilerde yüzde 10,7, YP kredilerde yüzde 6,9 seviyesindedir.

Afet bölgesinde toplam ticari kredi payı yüzde 9,2'dir. Bölgede KOBİ kredilerin ülke içindeki payının kurumsal kredi payından yaklaşık 4 puan daha fazla olması bölgenin küçük ve orta ölçekli ticari işletme bakımından daha yoğun bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bölgede ticari TGA oranı da yüzde 2,3 ile sektör oranının 0,2 puan üzerinde seyretmektedir (Tablo IV.1.1.2). BDDK'nın 10 Şubat 2023 tarihli kararı ile deprem felaketinden etkilenen ve ödeme gücü bozulan müşterilere kullanılan kredilerin anapara ve faiz ödemelerinin asgari 6 ay süreyle ötelenmesi mümkün hale gelmiştir (Tablo IV.1.1.5). Böylece TGA oranı, sektörün bir miktar üzerinde olan afet bölgesinin aktif kalitesinde meydana gelebilecek olası bir bozulmanın önüne geçilmiştir.

Tablo IV.1.1.2: Deprem Bölgesinin Ticari Kredileri ve Bankacılık Sektörü İçindeki Payı
(Milyar TL, %)

	Bakiye			Pay			TGA Oranı
	KOBİ	Kurumsal	Toplam	KOBİ	Kurumsal	Toplam	Toplam
ADANA	68	40	108	2,4	1,2	1,8	2,7
ADİYAMAN	10	3,1	13,3	0,4	0,1	0,2	1,4
DİYARBAKIR	29	2,7	31,8	1,0	0,1	0,5	3,1
ELAZIĞ	11	11,1	22,0	0,4	0,3	0,4	1,3
GAZİANTEP	72	117,0	188,9	2,6	3,5	3,1	2,3
HATAY	39	43,6	83,1	1,4	1,3	1,4	2,4
KAHRAMANMARAŞ	29	22,7	51,3	1,0	0,7	0,8	1,8
KİLİS	1	0,1	1,5	0,0	0,0	0,0	1,8
MALATYA	12	3,1	15,3	0,4	0,1	0,2	1,9
OSMANİYE	10	5,9	15,8	0,4	0,2	0,3	1,5
ŞANLIURFA	31	2,7	33,5	1,1	0,1	0,5	1,7
Afet Bölgesi	312	252	564	11,1	7,6	9,2	2,3

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 01.23

Dipnot: KOBİ; esnaf, KOBİ ve diğer müşterilerin (avukat, doktor vb.) toplamını ifade etmektedir.

Afet bölgesinin kullandığı ticari krediler sektörel bazda incelendiğinde, tekstil, konfeksiyon ve dericilik sektörünün toplam kredilerdeki payının yüzde 38,5 olduğu görülmektedir. Bu sektörü metal sanayi (yüzde 18,7), tarım ve hayvancılık (yüzde 16,6), gıda, meşrubat (yüzde 13,4) sektörleri takip etmektedir (Tablo IV.1.1.3). Bununla birlikte, Gaziantep ve Adana gibi sanayi şehirlerinin depremden görece daha az ekilenmesi üretimin devamlılığını sağlarken, önemli bir iplik ve çelik tencere üretim merkezi olan Kahramanmaraş'ta göç eden nüfusun etkisiyle üretimin aksadığı ancak önümüzdeki aylarda işgücünün toparlanmasıyla üretimin eski haline dönebileceği öngörülmektedir. Ayrıca, hayvancılık ve tarım sektörlerinde göçlerin yanı sıra hayvan ve makine kaybının faaliyeti olumsuz etkilediği ancak depremin şubat ayında gerçekleşmesi nedeniyle tarımda büyük ölçüde hasat kaybına neden olmadığı tahmin edilmektedir.

Tablo IV.1.1.3: Deprem Bölgesi İllerin Seçilmiş Sektörlerdeki Kredi Bakiye ve Payı TGA Oranı
(Milyar TL, %)

	Canlı Kredi		TGA
	Bakiye	Pay	Oran
Tekstil, Konfeksiyon ve Dericilik	103	38,5	1,7
Metal Sanayi	56	18,7	1,0
Tarım ve Hayvancılık	59	16,6	0,9
Gıda ve Meşrubat	32	13,4	2,8
Toptan ve Perakende Ticaret	82	9,4	2,8
Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları	30	6,2	4,3
Taşımacılık ve Depolama	18	4,1	1,0
İnşaat	16	2,8	10,9

Kaynak: TCMB, Yazar Hesaplamaları

Son Gözlem: 01.23

Dipnot: Toplam kredi tutarından bankalara kullanılan krediler ile bireysel krediler ve kredi kartları çıkarılmıştır. Sektörler faaliyet konusu kodlarına göre sınıflandırılmıştır.

Bireysel Krediler

Deprem bölgesinde yer alan illerdeki bireysel kredi tutarı 2023 ocak ayı itibarıyla 175,2 milyar TL ile bankaların toplam bireysel kredilerinin yüzde 10,8'ini oluşturmaktadır. Depremden daha yoğun etkilenen Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya ve Osmaniye'deki bireysel krediler bankacılık sektöründeki toplam bireysel kredilerin yüzde 3,7'si ile daha sınırlı bir yer tutmaktadır. Söz konusu illerde en yüksek bireysel kredi bakiyesinin Hatay ilinde olduğu görülmektedir.

2023 yılı ocak ayı itibarıyla depremden etkilenen 11 ilde 5,5 milyar TL tutarında bireysel kredi TGA'ya dönüşmüş durumdadır. Oran olarak bakıldığında bireysel kredi TGA oranı yüzde 3 ile sektör genelinde yüzde 1,9 olan oranın bir miktar üzerindedir. Bölgede depremden etkilenen bireylerin kredi ödemelerinin ertelenmesi ve borç servisini rahatlatacak önlemlerin devreye alınması sayesinde bankaların bölgedeki kredi portföyünün risk görünümüne etkisinin oldukça sınırlı kalacağı değerlendirilmektedir. Konut ve taşıt kredilerinin belli bir oranda sigortalanmış olması bireylerin daha az finansman ihtiyacı ile hayatlarına devam etmesini sağlarken bankaların kredi risklerini de azaltmaktadır.

Tablo IV.1.1.4: Deprem Bölgesindeki İllerde Kullanılan Bireysel Krediler (2023 Ocak, Milyon TL, %)

Şehir	Canlı Kredi Tutarı										Takipteki Krediler
	Taşıt		Konut		İhtiyaç		BKK		Toplam		Toplam
	Tutar	Pay	Tutar	Pay	Tutar	Pay	Tutar	Pay	Tutar	Pay	Tahsili Gecikmiş Alacak Oranı
ADANA	1.359	2,5	7.758	2,1	17.938	2,5	13.472	2,7	40.527	2,5	3,5
ADİYAMAN	157	0,3	1.303	0,4	2.711	0,4	2.005	0,4	6.175	0,4	2,2
DİYARBAKIR	618	1,1	3.979	1,1	8.193	1,1	6.594	1,3	19.384	1,2	5,6
ELAZIĞ	173	0,3	1.427	0,4	3.042	0,4	2.289	0,5	6.930	0,4	2,0
GAZİANTEP	960	1,8	6.826	1,9	12.720	1,8	9.730	2,0	30.236	1,9	2,2
HATAY	669	1,2	4.028	1,1	11.013	1,5	7.473	1,5	23.183	1,4	2,3
KAHRAMANMARAŞ	364	0,7	2.646	0,7	6.714	0,9	4.379	0,9	14.103	0,9	2,2
KİLİS	31	0,1	389	0,1	835	0,1	568	0,1	1.823	0,1	2,0
MALATYA	284	0,5	2.212	0,6	4.511	0,6	3.272	0,7	10.278	0,6	1,9
OSMANİYE	185	0,3	1.198	0,3	3.528	0,5	2.190	0,4	7.101	0,4	2,4
ŞANLIURFA	595	1,1	2.621	0,7	6.601	0,9	5.649	1,1	15.465	1,0	3,9
AFET BÖLGESİ	5.393	10,0	34.387	9,4	77.805	10,9	57.620	11,7	175.205	10,8	3,0
TÜRKİYE	53.918	100,0	365.360	100,0	715.617	100,0	492.465	100,0	1.627.360	100,0	1,9

Depremi ardından bölgedeki ekonomik faaliyeti yeniden canlandırmak ve depremin bireyler, firmalar ve finansal sistem üzerindeki etkilerini en aza indirmek amacıyla başta BDDK ve TCMB olmak üzere düzenleyici otorite ve birlikler tarafından hızlı bir şekilde önlemler açıklanmıştır. Bankaların bölgedeki faaliyetlerine yönelik sağlanan esneklikler ve bankaların kredi politikalarında bölgeye özel uygulamalara gitmesi depremin ekonomik ve finansal etkilerinin sınırlandırılmasına fayda sağlamıştır.

Tablo IV.1.I.5: Afet Bölgesinde Finansal Piyasalara Yönelik Alınan Başlıca Tedbirler ve Düzenlemeler

Kurum	Yürürlük Tarihi	Tedbir/Düzenleme
TCMB	6.02.2023	Reeskont Kredileri ile YTAK geri ödemelerinin 180 güne kadar faizsiz olarak vade uzatımı imkânı tanınmıştır. İhracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredilerine 6 ay ilave ihracat ve döviz kazandırıcı hizmet taahhüdü kapatma süresi verilmiştir. Deprem başlı hesaplarına yapılan para transferlerinden ücret alınmaması yönünde talimat gönderilmiştir.
	13.02.2023	Kredilerin vadesinin ötelenmesi halinde, bu kredilerin, bankalar için kredi türüne ve kredi büyüme oranına göre menkul kıymet tesisi uygulamalarından hariç tutulmasının, harcama mukabili belge uygulamasına konu olmamasının, ancak kredi faiz/kâr payı oranına göre menkul kıymet tesisine (geçici 7'nci madde) tabi olmaya devam etmesinin, finansman şirketleri için zorunlu karşılık tesisinden hariç tutulmasının uygun olacağını değerlendirildiği bankalara bildirilmiştir.
	13.03.2023	İhtiyaç kredileri menkul kıymet tesis muafiyeti kapsamına alınmıştır.
	28.03.2023	Deprem bölgesinde yerleşik kişilerle ticari ilişkisi olup deprem nedeniyle zarar gördüklerini belgeleyen kişiler ile depremden etkilenenlerin barınma ihtiyaçlarının karşılanmasına veya deprem bölgesinde altyapı ve üstyapının yeniden imarına yönelik faaliyetlerde bulunacağını belgeleyen kişilere kullanılacak kredilerin harcama mukabili uygulamasından muaf tutulmasına karar verilmiştir.
	6.04.2023	Uluslararası KYB'lerden sağlayacakları acil destek fonlarının veya bu amaçla yurt dışından sağlanacak fonların deprem bölgesinde etkin bir şekilde kullanılabilmesi amacıyla; TL Karşılığı Swap Piyasasında 1 hafta vadeli kotasyon yöntemiyle gerçekleştirilen işlemlerin, fonların kullanılmasına aracılık edecek bankalarla, daha uzun vadelerde de gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.
BDDK	10.02.2023	Kredi kartlarında asgari ödeme tutarı dönem borcunun yüzde 20'si olarak belirlenmiştir. Toplam kredi kartı limitinin belirlenmesinde dikkate alınan aylık ortalama net gelirine ilişkin sınırlamaların bir kata kadar artırılabilmesine karar verilmiştir. Kullanılan kredilerin 06.02.2023 tarihinden itibaren müşterilerin taleplerine bağlı olarak, anapara ve faiz ödemelerinin asgari 6 ay süreyle ötelenmesine karar verilmiştir. Ortalama gelir düzeyinin tespit edilememesi durumunda gerçek kişilerin edinebilecekleri kredi kartlarının toplam limitinin 5.000 TL'ye yükseltilmesine karar verilmiştir. Tüketici ve taşıt kredilerinin anapara ve faiz ödemelerinin müşterilerin talebi üzerine ertelenmesi halinde erteleme süresinin, ilgili mevzuatta belirlenen vade sınırlarında dikkate alınmamasına karar verilmiştir.
	14.02.2023	Kredi müşterilerinden kredi derecelendirme notlarının temin edilmesinin ve alınması zorunlu olan belgelerin temininin bankaların ihtiyarına bırakılmasına karar verilmiştir. Kredi kullanımlarına ilişkin olarak bağımsız denetime tabi olan şirketler tarafından bankalara tevdi edilmesi gereken bilgi ve belgelere ilişkin süreler deprem/afet bölgesindeki illerdeki şirketler için uzatılmıştır. Asgari ödeme tutarı ödenmeyen kredi kartlarının kullanıma kapatılmasına ve iptal edilmesine ilişkin hükümlerinin kart çıkaran kuruluşlarca uygulanmayabileceğine karar verilmiştir.
	7.02.2023	Depremden etkilenen müşterilere kullanılan kredilere yüksek risk ağırlığının uygulanmamasına karar verilmiştir.
	7.02.2023	Mükelleflerin 6 Şubat-31 Temmuz 2023 tarihleri arasında yerine getirmeleri gerekli vergisel yükümlülüklerin ertelenmesine karar verilmiştir.
CB	17.02.2023	Bankalar AFAD'a yapacakları yardım ve başlılarda "Banka özkaynaklarının binde dördünü aşmama" şartından muaf tutulmuştur.
TBB	6.02.2023	Deprem bölgesinde hesabı bulunan müşterilerin kredi risk, kredi ödeme, senet ve çek işlemlerine ilişkin bildirimlerinin, Risk Merkezi mücbir hal düzenlemesi çerçevesinde yapılması hususunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi istenmiştir. Deprem bölgesinde bulunan ortak ATM'lerden yapılacak işlemlerden ücret tahsis edilmemesi yönünde prensip kararı alınmıştır.
	15.02.2023	Bankacılık hizmet komisyonlarının, POS kullanım ücretlerinin, kredi kart ücretlerinin 2023 yılı boyunca alınmaması, kayıp/zayı POS cihazlarına ilişkin herhangi bir tahsilat yapılmamasına karar verilmiştir. Depremde vefat eden müşterilerin kredi borçlarının, krediye konu sigorta ödemelerinin kredi borcuna mahsup edilmesi, sonrasında kalan borçlarının silinmesine karar verilmiştir. Haciz, icra, takip vb. idari uygulamalarla ilgili olarak gerekli esnekliklerin sağlanmasına karar verilmiştir. Bireysel ve gerçek kişi ticari işletmelerimizin kredi borçlarının/taksitlerinin ve gayrinakdi kredi komisyonlarının 1 ay faizsiz (faiz / gecikme faizi) olarak ertelenmesine karar verilmiştir.

Depremi üretim, tüketim, istihdam ve beklentiler üzerindeki etkileri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir. Depremi ekonomik aktiviteyi asgari düzeyde etkilemesi ve Türkiye ekonomisinin performansı üzerinde kalıcı bir etkisi olmaması adına işletmelerin krediye erişim imkanları genişletilmiştir. Afet bölgesinde şubat ayında TL ticari kredi artışı 12,5 milyar TL seviyesinde iken, mart ayında ilgili artış 29,8 milyar TL seviyesine yükselmiştir. Bu artışta KOBİ kredileri öncü olurken, kurumsal krediler de dikkat çekmektedir. Deprem bölgesindeki kurumsal kredilerin menkul kıymet tesisinden muaf tutulmasının bu gelişmede etkili olduğu değerlendirilmektedir. Bireysel kredilerde şubat ayında 10,3 milyar TL olan kredi artışı, mart ayında ivmelenerek 35,2 milyar TL düzeyine yükselmiştir. Artışın neredeyse tamamının bireysel kredi kartı ve ihtiyaç kredisi kaynaklı olduğu görülmektedir.

Tablo IV.1.1.6: Deprem Bölgesi İllerde Kredi Gelişimi (Milyar TL, %)

	Stok Bakiye			Aylık Değişim		Aylık Büyüme Oranı	
	Oca.23	Şub.23	Mar.23	Şub.23	Mar.23	Şub.23	Mar.23
TL Ticari	397	410	440	12,5	29,8	3,1	7,3
KOBİ	275	285	303	9,6	17,4	3,5	6,1
Kurumsal	122	125	137	2,8	12,4	2,3	10,0
Bireysel Krediler	175	186	221	10,3	35,2	5,9	19,0
İhtiyaç	78	82	97	4,4	14,6	5,7	17,8
BKK	58	63	84	5,7	20,1	9,9	31,9
Konut	34	34	35	0,0	0,1	0,0	0,3
Taşıt	5	6	6	0,2	0,3	3,7	5,4

Kaynak: TCMB

Son Gözlem 03.23

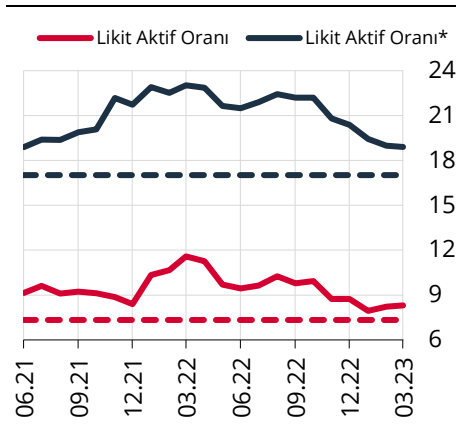
Dipnot: KOBİ; esnaf, KOBİ ve diğer müşterilerin (avukat, doktor vb.) toplamını ifade etmektedir.

IV.2 Likidite Riski

Bankacılık sektörü, güçlü TL ve YP likit aktifleri ile olası likidite şoklarına karşı dayanıklı durumdadır.

2023 yılında bankacılık sektörünün likidite görünümü tarihsel ortalamasının üzerindeki seyrini sürdürmüştür. Likit aktif oranı göstergeleri son Rapor dönemine göre bir miktar gerilemiştir (Grafik IV.2.1). Bu gelişmede, umumi disponibilitate kapsamında bankaların TCMB nezdinde tesis ettikleri menkul kıymetler nedeniyle serbest menkul kıymetlerin toplam aktiflere oranındaki gerileme ile ağırlıklı olarak YP mevduattan olmak üzere YP yükümlülüklerdeki azalışın bir miktar yurt dışı muhabir hesaplardan karşılanması etkili olmuştur. Bununla birlikte sektörün mevcut serbest menkul kıymet ve yurt dışı muhabir hesap bakiyelerinin aktiflere oranı tarihsel ortalamalarının üzerindedir (Grafik IV.2.2). Bankaların kısa vadeli net nakit çıkışlarını karşılama göstergesi olan toplam ve YP likidite karşılama oranları (LKO) yasal sınırların ve tarihsel ortalamasının oldukça üzerinde bulunan eğilimini sürdürmektedir (Grafik IV.2.3).

Grafik IV.2.1: Likit Aktiflerin Payı (%)

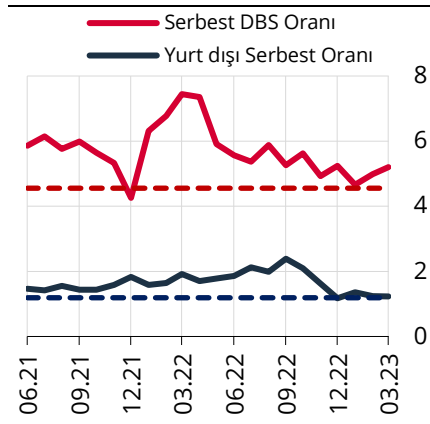

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Likit Aktif Oranı = (Nakit Değerler+Yurt Dışı Bankalar Serbest Hesabı+Serbest DBS+Ters Repo Alacakları+ Takasbank ve BİST Interbank Piyasası)/Aktifler. Likit Aktif Oranı* = (Nakit Değerler+Yurt Dışı Bankalar Serbest Hesabı+Serbest DBS+Zorunlu Karşılıklar)/Aktifler. Kesikli çizgiler her bir serinin 2014-2019 dönemindeki ortalamasını temsil etmektedir.

Grafik IV.2.2: Serbest Likit Kalemlerin Payı (%)

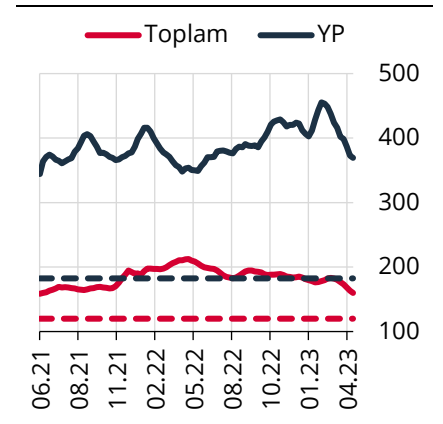

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Serbest DBS Oranı, kamu borçlanma senetleri toplamının aktiflere oranını ifade etmektedir. Yurt Dışı Serbest Oranı = Yurt dışı serbest hesaplar / Aktifler. Kesikli çizgiler her bir serinin 2014-2019 dönemindeki ortalamasını temsil etmektedir.

Grafik IV.2.3: Likidite Karşılama Oranları (4 HHO, %)

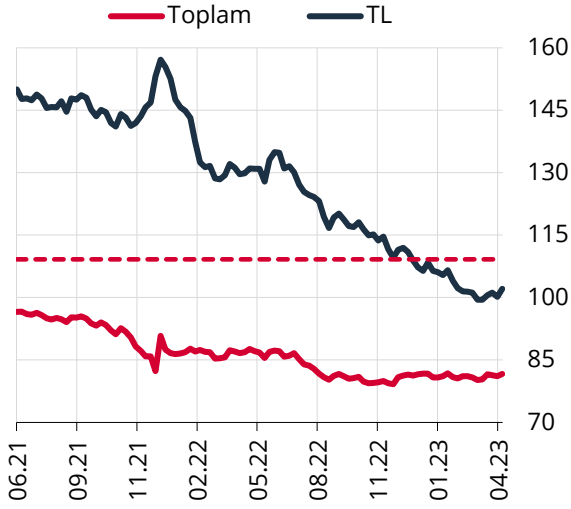
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: KYB'ler hariçtir. Konsolide olmayan raporlamalar kullanılmıştır. Toplam ve YP LKO'lar için yasal alt limitler sırasıyla yüzde 100 ve 80 olarak uygulanmaktadır. Kesikli çizgiler her bir serinin 2014-2019 dönemindeki ortalamasını temsil etmektedir.

İstikrarlı fonlama kaynağı olan mevduat, sektör genelinde krediler için ağırlıklı fon kaynağı olmayı sürdürerek likidite görünümüne katkı sağlamaktadır.

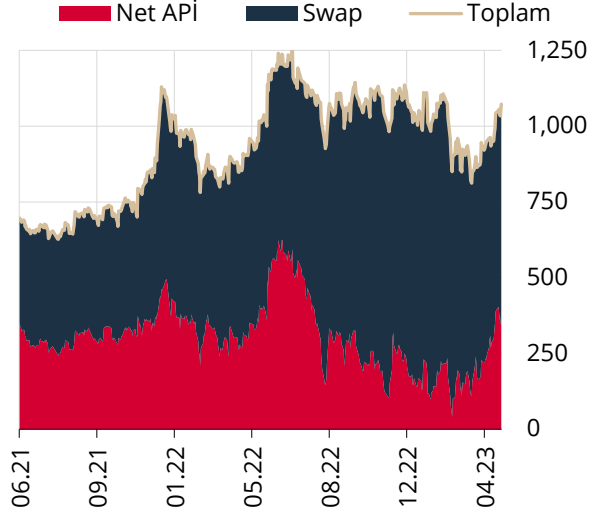
Sektörün kredi mevduat oranı yüzde 80 seviyesinde yatay bir seyir izlemektedir. TL kredi mevduat oranındaki gerileme eğilimi ile birlikte bu oran yüzde 100 seviyesine yakınsamıştır. Bununla birlikte son dönemde YP mevduat tercihindeki hızlı azalmaya bağlı olarak YP K/M oranı 5 yüzde puan artış göstermiştir (Grafik IV.2.4). TL kredi mevduat oranının seyrettiği patika sektörün likidite yönetimini desteklemekte, para birimi uyumsuzluğundan kaynaklanan para takası ihtiyacını azaltmaktadır (Grafik IV.2.5).

Grafik IV.2.4: Kredi/Mevduat Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: KYB'ler hariç hesaplanmıştır. Bankalara kullanılan krediler ile bankalar mevduatı dışlanmıştır. Donuk alacaklar kredilere dâhil edilmiştir. Kesikli çizgi, toplam K/M oranının 2011-2018 ortalamasını gösterir.

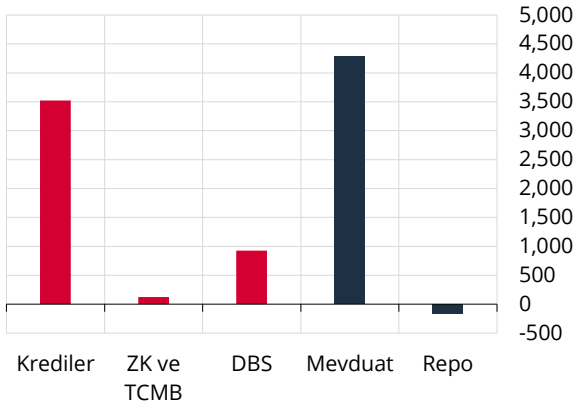
Grafik IV.2.5: TCMB Fonlaması (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

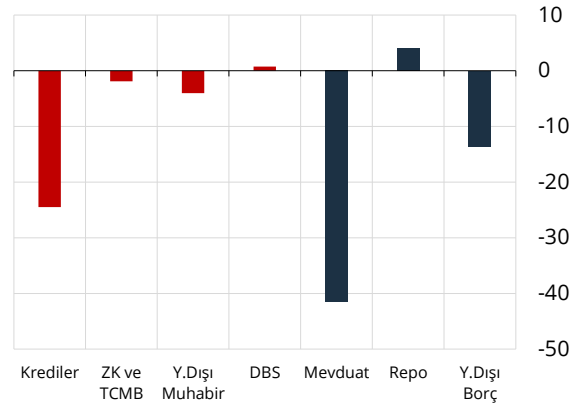
Bilançolarda TL kalemler güçlenirken YP cinsi kalemlerde gerileme eğilimi devam etmektedir.

KKM uygulaması ile başlayan ve sonrasında Türk lirasını önceliklendiren politikalar ile devam eden süreçte bankacılık sektörü bilançosunda TL varlık ve yükümlülüklerinde güçlü bir artış görülmektedir (Grafik IV.2.6 ve Grafik IV.2.7). TL cinsi kredi ve mevduat kalemleri önemli artış kaydederken, menkul kıymet tesisi düzenlemesi ile birlikte DBS artışı da görülmektedir. YP bilanço kalemlerinde ise 2021 yılı sonundan itibaren kredi ve mevduatta azalışlar belirgindir.

Grafik IV.2.6: Bankaların TL Varlık ve Yükümlülüklerindeki Değişim (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Dipnot: Varlık ve yükümlülükler farklı renklerle sınıflandırılmıştır. DBS, serbest kamu borçlanma senetleri ile teminata verilen ya da repo işlemine konu menkul değerleri temsil etmektedir. İlgili kalemlerin 31 Aralık 2021 - 28 Nisan 2023 arasındaki değişim tutarlarına yer verilmiştir. ZK ve TCMB kalem, ZK ve TCMB'de tutulan serbest hesapları içermektedir.

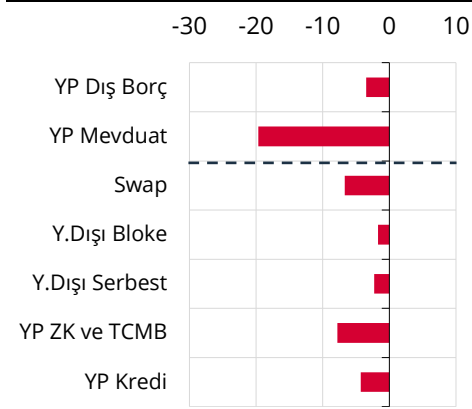
Grafik IV.2.7: Bankaların YP Varlık ve Yükümlülüklerindeki Değişim (Milyar ABD Doları)

Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: Varlık ve yükümlülükler farklı renklerle sınıflandırılmıştır. DBS, serbest kamu borçlanma senetleri ile teminata verilen ya da repo işlemine konu menkul değerleri temsil etmektedir. İlgili kalemlerin 31 Aralık 2021 - 28 Nisan 2023 arasındaki değişim tutarlarına yer verilmiştir. ZK ve TCMB kalem, ZK ve TCMB'de tutulan serbest hesapları içermektedir. Yurt dışı borç değişiminde son veri olarak 2023 Mart verisi kullanılmıştır.

KKM uygulaması devreye alındıktan sonra 2022 yılının ilk dört ayında YP mevduattan KKM'ye hızlı bir dönüşüm gerçekleşmiş, ihtiyaç duyulan YP likidite YP ZK'lar, TCMB taraflı para takası işlemleri ve yurt dışı muhabir bankalardaki serbest hesaplar ile karşılanmıştır. 2022 Nisan-Ekim döneminde bankalar için YP kredi kapamaları YP likidite kaynağında belirleyici unsur olmuştur. 2022 Ekim sonrasında ise YP mevduatta kayda değer bir azalış gerçekleşmiş, bu dönemde ihtiyaç duyulan YP likidite yurt dışı serbest hesaplar ağırlıklı olmak üzere tüm YP aktif kalemlerinden dengeli olarak karşılanmıştır (Grafik II.2.10).

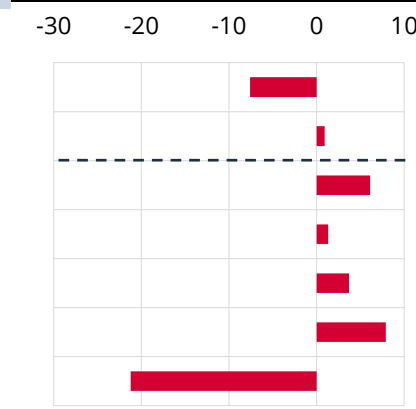
Grafik II.2.8: 2021 Aralık – 2022 Nisan Döneminde Seçilmiş YP Bilanço Kalemlerinin Değişimi (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.22

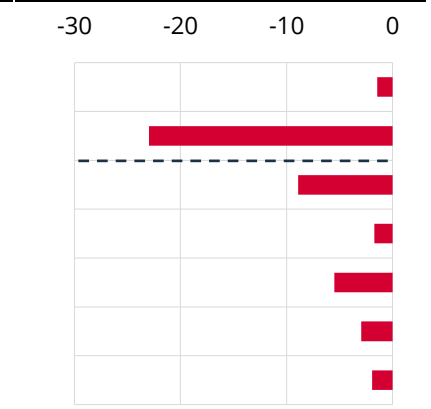
Grafik II.2.9: 2022 Nisan – 2022 Ekim Döneminde Seçilmiş YP Bilanço Kalemlerinin Değişimi (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 10.22

Grafik II.2.10: 2022 Ekim – 2023 Mart Döneminde Seçilmiş YP Bilanço Kalemlerinin Değişimi (Milyar ABD Doları)

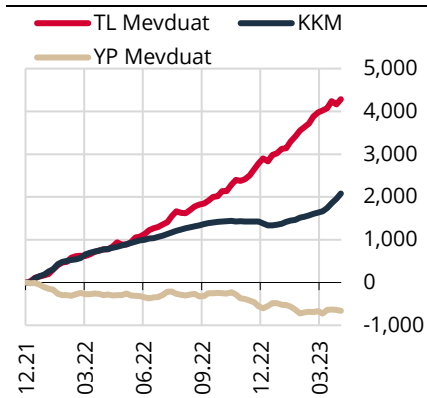
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

TL mevduat KKM uygulaması ile desteklenmiş, Liralaşma çerçevesinde devreye alınan uygulamalar ile banka bilançolarında TL'nin payı güçlü bir şekilde artmıştır.

2021 Aralık ayında devreye alınan KKM uygulaması ile desteklenen TL mevduat, kademeli olarak artırılan TL mevduat oranı hedefleri ile birlikte güçlü artış trendini korumuştur. 2022 yılının ikinci yarısından başlamak üzere ve son dönemde etkisi artacak şekilde KKM dışındaki TL mevduat hesaplarının TL mevduat büyümesine verdiği katkı hızlanmıştır (Grafik IV.2.11). TL mevduattaki güçlü artışın yanı sıra YP mevduat hesaplarındaki gerilemenin devam etmesiyle TL mevduatın payı yüzde 60'a yakınsamıştır (Grafik IV.2.12). Sektör bilançosunda TL kalemlerin payı izlenen politikaların etkisiyle son dönemde hızlı bir artış kaydetmiş olup aktifler içerisinde yüzde 60'ı geçmiş, yükümlülükler içerisinde yüzde 55'e yaklaşmıştır (Grafik IV.2.13).

Grafik IV.2.11: Mevduattaki Değişim (Milyar TL)

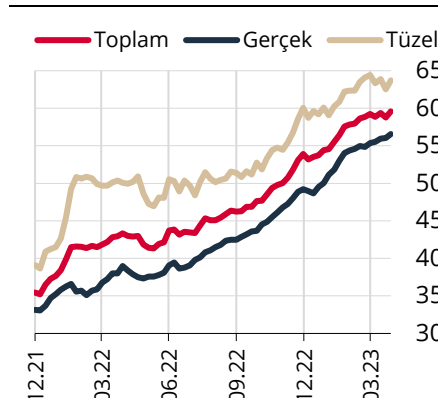

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: Değerler 2021 yılı sonundan itibaren değişimleri göstermektedir. YP mevduat serisi, YP mevduatın ABD doları karşılığı haftalık değişiminin ilgili haftadaki ortalama ABD doları kuru ile elde edilmiş TL karşılığıdır.

Grafik IV.2.12: TL Mevduat Oranı (%)

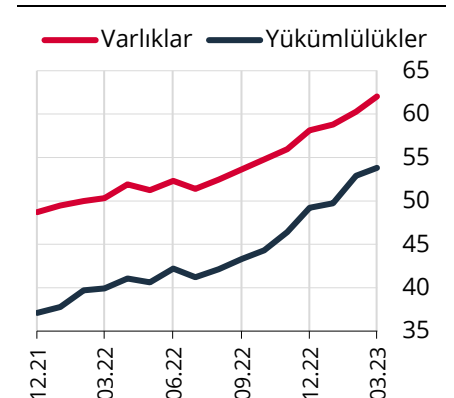

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.23

Dipnot: Bankalar mevduatı hariç tutulmuş olup diğer mevduat tüzel mevduatın içerisinde dâhil edilmiştir.

Grafik IV.2.13: Sektör Bilançosunda TL'nin Payı (%)

Kaynak: TCMB

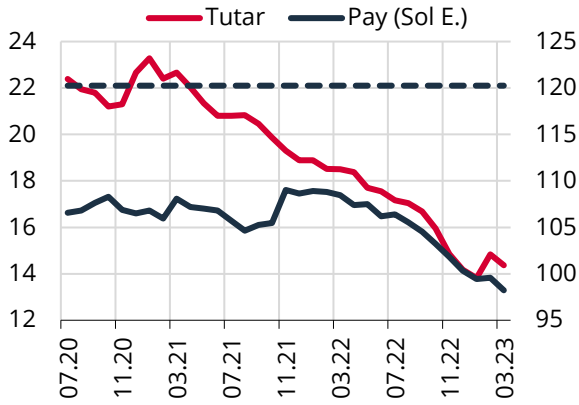
Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Varlıklar TL varlıkların toplam varlıklara oranını, yükümlülükler TL yükümlülüklerin (özkaynak hariç) toplam yükümlülükler oranını göstermektedir.

Küresel ekonomik gelişmelere bağlı olarak finansman maliyeti artan bankalar 2022 yılında dış borçlarını azaltmayı tercih ederken 2023 yılının ilk çeyreğinde dış borç yenileme oranlarının bir miktar yükseldiği görülmektedir.

Sektörün son yıllarda devam eden dış borçlarını azaltma eğilimi 2022 yılında da korunmuş ve bankacılık sektörü 2022 yılında 14 milyar ABD doları tutarında dış borcunu kapatmıştır (Grafik IV.2.14). Bu gelişmede YP kredi talebinin zayıf seyretmesi ile birlikte güçlü TL kredi talebi ve banka yükümlülüklerinde yaşanan liralışmanın da etkisiyle TL mevduatta görülen güçlü artış belirleyici olmuştur. Toplam yükümlükler içinde dış borçların payı tarihsel ortalamasının oldukça altında bir seviye olan yüzde 13'e gerilemiştir. Diğer taraftan, TCMB'nin 6 aydan uzun vadeli yurt dışı borçlanmayı destekleyici tedbirleri sonrasında 2023 yılının ilk çeyreğinde dış borç bakiyesi sınırlı bir artış eğilimi göstermiştir. Uzun süredir yüzde 90 seviyesinde yataya yakın seyreden sektörün dış borç yenileme oranı 2023 mart ayı itibarıyla yüzde 97'ye yükselmiştir. Bankaların dış borçlarını yenileme eğiliminin vade bazındaki ayrışması devam etmektedir. Maliyet gelişmelerinin yanı sıra uzun vadeli YP kredi talebinin zayıf seyretmesinin de etkisiyle bankaların orta ve uzun vadeli dış borçlarını kapama eğilimi devam ederken kısa vadeli dış borçlar yüzde 100'ün üzerinde yenilenmeye devam etmektedir (Grafik IV.2.15). 2023 yılı ilk çeyreğinde ise destekleyici tedbirlerin de katkısıyla orta ve uzun vadeli dış borç yenileme oranı yükselmiştir.

Grafik IV.2.14: Dış Borç Bakiyesi ve Yabancı Kaynaklar İçindeki Payı (Milyar ABD Doları, %)

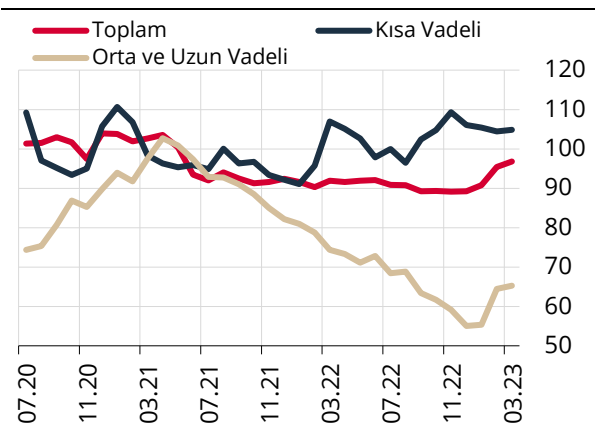

Kaynak: TCMB, MKK

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Tutar parite etkisinden arındırılmıştır. Euro cinsi dış borçların ABD doları karşılığı 2018 Haziran ayı parite değeriyle yeniden hesaplanmıştır. Kesikli çizgi, pay serisinin 2014-2019 ortalamasıdır.

Grafik IV.2.15: Dış Borç Yenileme Oranı (%)

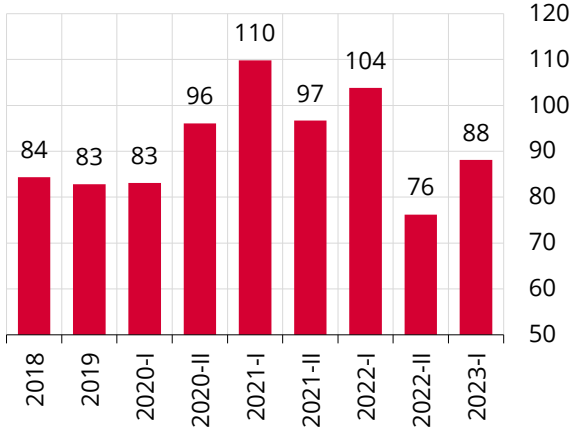

Kaynak: TCMB, MKK

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Dış borç yenileme oranı, menkul kıymet ihraçları dâhil toplam yurt dışı yükümlülük kullanım ve geri ödeme tutarlarının toplam için 6, kısa vade için 3, uzun vade için 12 aylık hareketli toplamları üzerinden hesaplanmıştır.

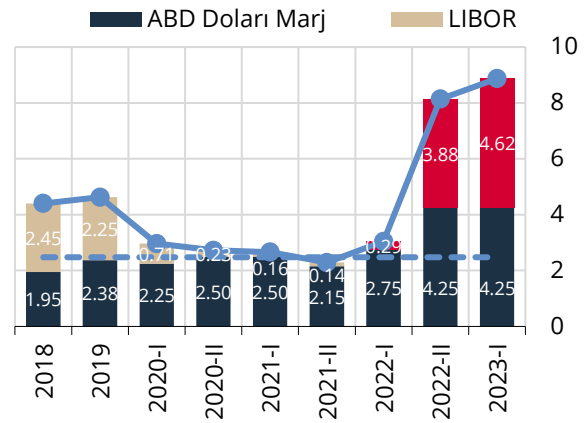
Bankalar sendikasyon kredilerini YP kredi talebi ve finansman maliyetlerini gözeterek yenilemeye devam etmektedir. 2023 yılında gerçekleşen ilk sendikasyon kredisi işlemlerinde ortalama yenileme oranı yüzde 88 düzeyinde gerçekleşmiştir (Grafik IV.2.17). 2022 yılının ikinci yarısında 150 baz puan artan marjlar 2023 yılında yatay seyrederken, küresel ekonomik gelişmelere bağlı olarak referans faizler artmaya devam etmiştir (Grafik IV.2.18). Küresel belirsizliklerin yoğun olduğu ve likidite koşullarının sıkılaştığı bir konjonktürde bankacılık sektörünün dış borçlarını ihtiyaçları nispetinde yenileyebiliyor olmaları sektörün dış finansmana erişim koşullarının güçlü olduğunu göstermektedir.

Grafik IV.2.17: Sendikasyon Kredilerinde Dış Borç Yenileme Oranı (%)

Kaynak: TCMB, KAP

Son Gözlem: 17.05.23

Dipnot: I ve II sırasıyla ilgili yılın nisan-haziran ile ekim-aralık sendikasyon dönemlerini temsil etmektedir. Dış borç yenileme oranı, belirtilen dönemlerdeki toplam kullanım ve geri ödeme tutarlarının oranı olarak hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.18: Sendikasyon Kredisi Maliyet Marjlarının Gelişimi (%)

Kaynak: KAP

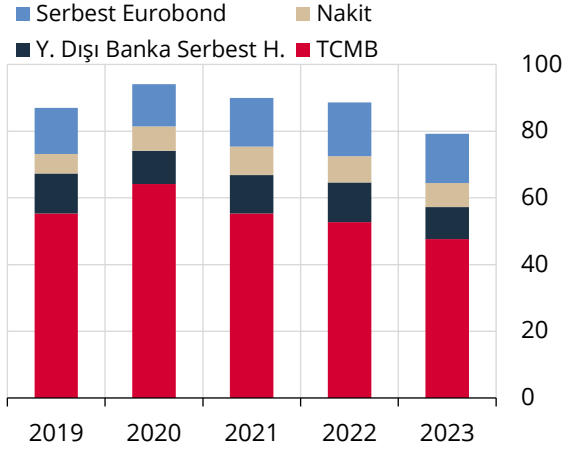
Son Gözlem: 17.05.23

Dipnot: KYB'ler hariç büyük ölçekli 10 banka için hesaplanmıştır. ABD doları marj, ABD doları cinsi temin edilen sendikasyon kredilerinde LIBOR referans faiz oranına ek olarak uygulanan faiz oranını göstermektedir. 2022 yılı ve sonrasında esas alınacak SOFR oranı için 3 aylık ortalama SOFR gösterilmiştir. I ve II sırasıyla ilgili yılın nisan-haziran ile ekim-aralık sendikasyon dönemlerini temsil etmektedir. Kesikli çizgi, toplam maliyetin 2014-2019 ortalamasıdır.

Sektörün olası YP likidite şoklarına karşı bulundurduğu YP cinsi likidite tamponları güçlü seyrini sürdürmektedir.

2023 mart ayı itibarıyla bankaların 74 milyar ABD doları tutarında YP cinsi likit varlığı bulunmaktadır (Grafik IV.2.19). Sektörün 1 yıl içerisinde vadesi dolacak YP dış borcu ise 51 milyar ABD doları seviyesindedir. Dolayısıyla mevcut YP likit varlıkların kısa vadeli YP cinsi yurt dışı borçları karşılama kapasitesi yüzde 146 olup, tarihsel ortalamasının üzerinde seyretmektedir (Grafik IV.2.20).

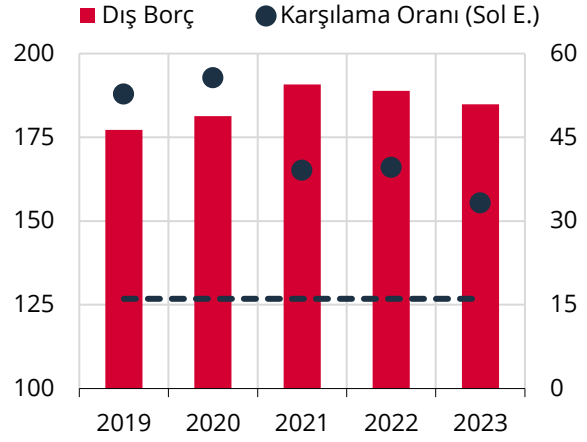
Tablo IV.2.1 sektörün seçilmiş likidite göstergelerinin gelişimini önceki stres dönemi ile kıyaslayarak özetlemektedir. Stres dönemlerinde olası likidite şoklarına karşı bankaların kısa vadeli YP yükümlülükleri ile hazır imkânları arasındaki denge önem arz etmektedir. Nitekim küresel likidite gelişmeleri özellikle yakın dönemde vadesi dolacak dış borçlar üzerinden banka bilançoları ve dolayısıyla iktisadi faaliyet üzerinde etkili olabilmektedir. Bu çerçevede son yıllarda banka yükümlülükleri içinde mevduatın payı artarken dış borçların payının yüzde 13'e gerilemesi sektörün küresel likidite gelişmelerine karşı direncini desteklemektedir. Sektörün YP cinsi toplam ve kısa vadeli dış borcu önceki dönemlere göre kayda değer şekilde azalmıştır. Bu kapsamda sektörün kısa vadeli YP dış borçlarını karşılama kapasitesi yüzde 146'ya ulaşmıştır. Ayrıca sektörün YP cinsi tesis edilen 69 milyar ABD doları tutarındaki zorunlu karşılıkları bankaların likit aktif portföylerini destekleyebilecek ilâve bir YP likidite imkânı sunmaktadır.

Grafik IV.2.19: YP Likit Aktifler (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: YP likit aktifler, TCMB'de tutulan YP ZK hariç döviz varlıkları ile nakit değerler, yurt dışı bankalar nezdindeki serbest hesaplar ve serbest eurobondlardan oluşmaktadır ve ay sonu kurları ile hesaplanmıştır. Her bir yıl için son 3 ayın ortalaması raporlanmıştır.

Grafik IV.2.20: Kısa Vadeli YP Dış Borç ve Karşılama Oranı (Milyar ABD Doları, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Dış borç, 1 yıl içinde vadesi dolacak YP cinsi dış borçları içermekte olup, bankaların kısa vadeli dış borç stokundan DTH ve TL mevduat hesapları hariç tutularak hesaplanmaktadır. Karşılama oranı, Grafik IV.2.19'da belirtilen YP likit aktiflerin dış borca oranını göstermektedir. Her bir yıl için son 3 ayın ortalaması raporlanmıştır. Kesikli çizgi karşılama oranının 2014-2019 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Tablo IV.2.1: Seçilmiş Likidite Göstergelerinin Gelişimi

	2018 Haziran	2023 Mart
YP Dış Borç (Milyar ABD doları)	164	97
KV YP Dış Borç (Milyar ABD doları)	70	51
YP Likit Aktifler (Milyar ABD doları)	88	74
KV Borç Karşılama Oranı (%)	126	146
Dış Borç Ortalama Kalan Vade (Ay)	37	35
YP Zorunlu Karşılıklar (Milyar ABD doları)	42	69

Kaynak: TCMB

Kutu IV.2.I: Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu

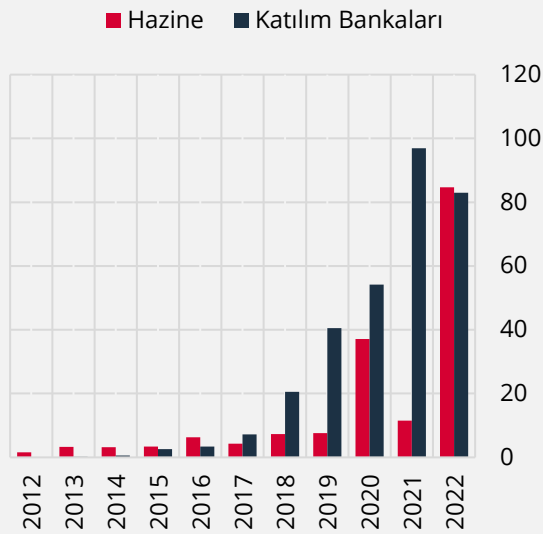
2008 yılında yaşanan Küresel Finansal Kriz sonrası dönemde Basel Komitesi tarafından hazırlanan ve ulusal otoriteler tarafından uygulamaya konulan finansal düzenlemeler başta bankacılık olmak üzere finansal sektörün sağlamlığını ve etkinliğini artırarak finansal istikrara olumlu katkı sunmuştur. Bu düzenlemeler ile bankaların likidite yönetiminde takip edilmesi gereken yasal rasyolar belirlenmiş ve olası şoklara karşı bilançolarında yüksek kaliteli likit varlık bulundurmasına yönelik düzenlemeler belirli bir kural setine bağlanmıştır.

Geleneksel bankalar ile benzer finansal aracılık rolü üstlenen katılım bankalarının, Basel likidite karşılama düzenlemelerine uyumlu olarak likidite risk yönetiminin etkin ve sağlıklı bir şekilde sağlanması açısından yüksek kaliteli likit varlıklara sahip olmaları gerekmektedir. Fakat geleneksel bankaların likit varlık havuzunda bulundurabileceği kıymetler katılım bankaları iş modeline uygun olmayabileceğinden katılım bankacılığı ilkeleri ile uyumlu yüksek kaliteli likit varlıklara erişim önem arz etmektedir. Katılım bankaları bu ihtiyacı karşılayabilmek için kamu otoritelerinin ve küresel ölçekteki kuruluşların ihraç ettiği kira sertifikasını likidite aracı olarak kullanmaktadırlar. Bu kutu çalışmasında öncelikle kira sertifikasının (sukuk) finansal piyasalardaki işleyişi ve ülkemiz uygulaması anlatılmaktadır. İkinci kısımda küresel ölçekte sukuk ihracı amacıyla kurulmuş olan ve 2023 yılında TCMB'nin dönem başkanlığını yaptığı Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu (IILM)'nin sukuk ihracındaki rolü paylaşılmaktadır.

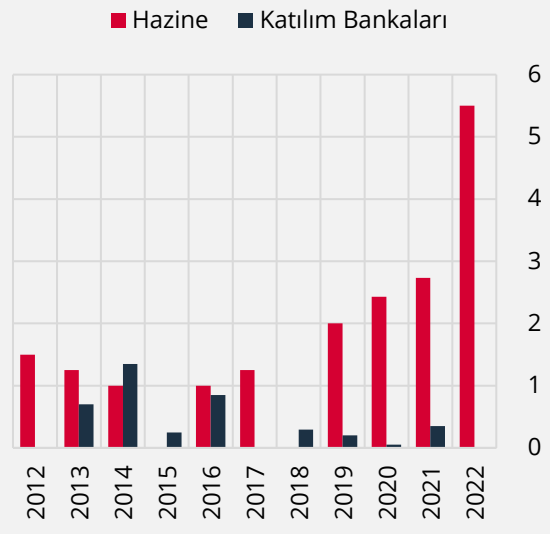
Sukuk İhraçları

Katılım finans sektörü esasına dayalı sermaye piyasaları ürünlerinde çeşitliliği artırmak ve yerel para cinsinden yüksek kaliteli likit varlık ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak küresel ölçekte geçtiğimiz on yılda ilgili kamu otoriteleri tarafından sukuk ihraç edilmeye başlanmıştır. Türkiye'de Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından "Kira Sertifikaları" olarak ifade edilen sukuk "Her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymet" şeklinde tanımlanmaktadır.¹ Tanımda yer alan hak; kira sertifikaları ihracına dayanak olan her türlü hakkı, varlık ise kira sertifikaları ihracına dayanak olan her türlü varlığı ifade etmektedir. Geleneksel tahvil, borca dayanan bir menkul kıymet iken sukuk, varlığı veya hakkı temsil eden senetlerdir.

Grafik IV.2.I.1: Türk Lirası Cinsi Kira Sertifikası İhraçları (Milyar TL)

Grafik IV.2.I.2: ABD Doları Cinsi Kira Sertifikası İhraçları (Milyar USD)

Kaynak: HMB, TKBB

¹ Sermaye Piyasası Kurulu'nun 07.06.2013 tarih ve 28670 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan III-61.1 sayılı "Kira Sertifikaları Tebliği"

Kamu kesiminde Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Anonim Şirketi (HMKVŞ) tarafından devralınan kamuya ait taşınmazların Hazine ve Maliye Bakanlığına kiralanması suretiyle yurt içi ve yurt dışı piyasalarda kira sertifikası ihraç edilmektedir. Özel sektör şirketleri de SPK'nın izni doğrultusunda kira sertifikası ihracı yoluyla sermaye piyasalarından fon temin etme imkânına sahiptir. Bu kapsamda ülkemizde 2010 yılından itibaren özel sektör ve 2012 yılından itibaren kamu tarafından kira sertifikası ihraç edilmekte olup ihraç miktarı artarak devam etmektedir. HMB ve katılım bankaları tarafından ihraç edilen Türk Lirası cinsi kira sertifikası ihraçlarının yıllar içindeki gelişimi gösterilmektedir (Grafik IV.2.1.1). Ayrıca, 2012 yılından bu yana HMKVŞ tarafından yurt dışında ihraç edilen kira sertifikaları ile toplamda 16 milyar ABD doları finansman sağlanmıştır (Grafik IV.2.1.2). Diğer taraftan katılım bankaları dışındaki özel sektör ihraçlarının tutarı çok düşük olduğundan grafiğe eklenmemiştir.

IILM'in Yapısı ve İhraç Mekanizması

Uluslararası finansal düzenlemelere uyum sağlanması ve sektördeki talebin karşılanması amacıyla katılım bankalarının ihtiyaç duyduğu yüksek kaliteli likit varlık ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak merkez bankaları tarafından çeşitli adımlar atılmıştır. Bu doğrultuda, katılım bankalarının likidite yönetimini kolaylaştırmak amacıyla kısa vadeli sukuk ihraç etmek üzere, IILM 2010 yılında Malezya'da kurulmuştur. Kuruluşun hissedarları arasında TCMB'nin yanı sıra Malezya, Endonezya, Nijerya, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Katar ve Mauritius merkez bankaları yer almaktadır.² IILM'in 2023 yılı dönem başkanlığı TCMB Başkanı Sayın Şahap Kavcıoğlu tarafından yürütülmektedir.

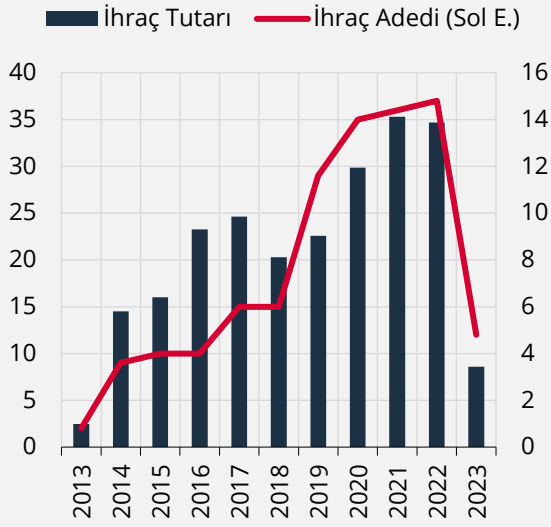
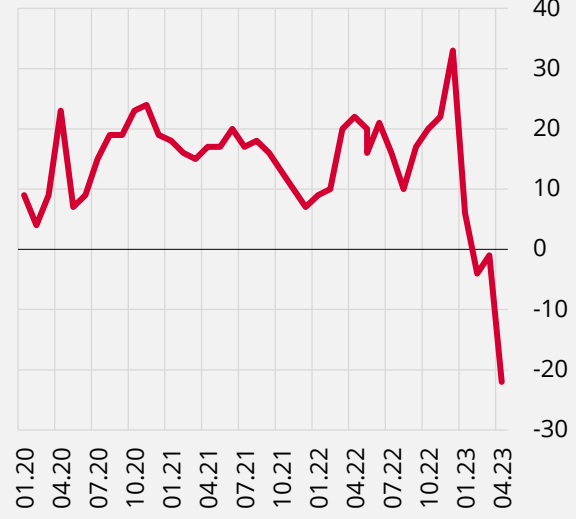
IILM'in sukuk ihraçları ile faizsiz finansal kuruluşların likidite yönetiminin kolaylaştırılarak var olan finansal sisteme katılımının sağlanması, diğer faizsiz finansal ürünlerin etkin fiyatlanması için risksiz bir gösterge oluşturulması ve finansal piyasaların derinliğinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, IILM'in sukuk ihraç programı kapsamında sürekli olarak ihraç etmekte olduğu enstrümanlar bankalararası borçlanma işlemlerinde teminat olarak kabul edilmekte, finansal kuruluşlar tarafından ikincil piyasalarda alınıp satılmakta, merkez bankalarının sağlanan açık piyasa işlemlerinde teminat olarak kullanılmakta ve merkez bankalarının rezerv yönetimi kapsamında yatırım yapılabilir enstrümanlar arasında kabul edilmektedir.

IILM sukuk ihraç mekanizması kapsamında ilk olarak, IILM sukuk ihraçları için uygun nitelikteki (fiziki veya finansal) dayanak varlıklar belirlenmekte, bu varlıklar merkez bankasınca ya da ülke hazinesi tarafından IILM'e transfer edilmekte ve IILM söz konusu varlıklara dayanarak sukuk ihraç etmektedir. Piyasa yapımcılar bu sukukları birincil piyasadan almakta ve satımına aracılık etmektedir. İhraç edilen sukuklar yatırımcılara dağıtılmakta ve IILM'e ödeme yapılmaktadır. IILM bu ödemeyi eş zamanlı olarak varlık satıcısına yapmakta ve varlığı (fiziki ise) kiraya vermektedir. Piyasa yapımcılar, IILM enstrümanlarının belli bir miktarını satın alma, bu enstrümanları ikincil piyasada satışa sunma ve bu piyasadaki işlemler ile ürün ve süreç gelişimi hakkında IILM'i bilgilendirme konuları gibi bazı fonksiyonlar icra etmektedir.

IILM, enstrüman ihraç etmek için küresel varlık havuzu oluştururken, bu varlık havuzuna faizsiz varlıkları dâhil etmektedir. Bu varlıklar IILM ihraçlarının yeterli hacimde ve düzenli olmasını sağlayan küresel varlık havuzunda toplanmaktadır. IILM belirlenen amaçlarına ulaşabilmek için çeşitli enstrümanlar ihraç etmekte ve bu enstrümanların dayandığı varlıklar katılım finans esasları çerçevesinde hem finansal hem de finansal olmayan varlıklardan oluşabilmektedir. Sağlanacak varlıkların kredi notunun en az A olması ya da kredi notu A'nın altında olan ülkelerden yapılacak varlık satışında üçüncü taraf garantisinin sağlanması (credit enhancement) gerekmektedir.

2023 yılı itibarıyla mevcut IILM varlık havuzuna dayalı olarak ihraç edilen toplam 3,51 milyar ABD doları değerinde sukuk bulunmaktadır. IILM sukukunun kısa vadeli (1, 3, 6 ve 12 ay), yatırım vekaleti (vekalet sözleşmesi) ihraç programı yapısına dayalı, yüksek kredi notuna sahip olması ve varlık havuzunun en az yüzde 51'inin fiziksel bir varlığa dayalı olması gerekmektedir. IILM sukuk ihraç yapısı, varlığa dayalı menkul kıymet (ABCP) ihraç mekanizmasına benzemektedir. Ancak IILM sukuku genellikle kamu varlıklarına ya da kamu garantisi verilen varlıklara dayalı olarak ihraç edilmektedir. 3 ay vadeli 490 milyon ABD doları değerindeki ilk sukuk ihracını 2013 yılı ağustos ayında gerçekleştiren IILM, nisan 2023 tarihine kadar 92,21 milyar ABD doları değerinde çeşitli vadelere sahip toplam 207 adet sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. IILM'in yıllık sukuk ihraç hacmi ve adedi yıllar itibarıyla aşağıda görülmektedir (Grafik IV.2.1.3).

² Suudi Arabistan Merkez Bankası 2013 yılında, Lüksemburg Merkez Bankası ise 2021 yılında hisselerini diğer ortaklara satarak ortaklıktan ayrılmıştır.

Grafik IV.2.1.3: Kuruluşundan İtibaren IILM'nin Yıllık İhraçları (Milyar TL, Akım)**Grafik IV.2.1.4: IILM Sukuku Getiri Farkı** (Baz Puan)

Kaynak: IILM ve yazar hesaplamaları

Dipnot: 2023 verisi Nisan ayı itibarıyla gerçekleşen ihraç tutarını göstermektedir.

IILM Sukuk İhraçlarının Getiri Oranı

IILM sukuk getiri oranı farkı³ incelendiğinde son 3 yılda salgın ve jeopolitik risklerdeki artış yaşanmasına, son dönemde küresel finansal koşullarda gözlenen sıkışmaya karşın IILM sukuk getiri oranı farkında önemli bir değişim gözlenmemiştir. İlave olarak, IILM'in gerçekleştirdiği son ihraçlarda negatif getiri farkının ortaya çıkması IILM ihraçlarına yönelik güçlü talebin devam ettiğine işaret etmektedir (Grafik IV.2.1.4).

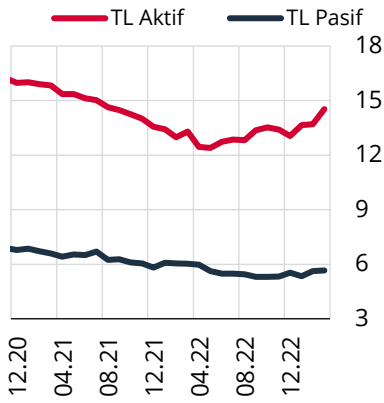
IILM kuruluş anlaşmasında ortaya konulan hedef ve amaçları çerçevesinde iş modelinin sürdürülebilirliği önümüzdeki döneme ilişkin hususlar arasında yer almaktadır. 2023 yılı birinci çeyrek itibarıyla IILM sukuk ihraçlarının toplam küresel kamu ve çok taraflı kalkınma bankaları ihraçları içinde yaklaşık yüzde 30'luk yüksek bir paya sahip olduğu göz önüne alındığında IILM'den elde edilen fayda, beklenti ve zorluklar ile ihraç potansiyeli gibi stratejik konuların bir arada değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, önümüzdeki dönemde IILM'in ihraç program hacminin artırılması, farklı vade ve para birimi cinsinden ihraç yapılması gibi konuların gündeme gelebileceği öngörülmektedir.

³ IILM sukuku getiri oranı farkı= (3 aylık IILM sukuku getiri oranı) - (3 aylık USD LIBOR oranı)

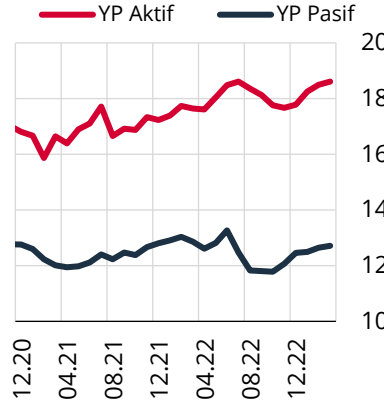
IV.3 Faiz ve Kur Riski

Faize duyarlı aktif ve pasifler arasındaki vade uyumsuzluğu önceki Rapor dönemine göre önemli bir değişim göstermeyerek tarihsel ortalamasının altındaki seyrini sürdürmüştür. Bankaların faize duyarlı TL aktiflerinin ağırlıklı ortalama vadesi 2022 yılının ikinci çeyreğinden itibaren yukarı yönlü hareketlenmiştir. Bankaların TL aktif kompozisyonunda uzun vadeli sabit getirili menkul kıymet payındaki artış kısmen değişken faizli krediler ile dengelenirken, TL aktiflerin ortalama vadesinde sınırlı yükseliş görülmüştür. Faize duyarlı TL yükümlülüklerin ortalama vadesi ise bir süredir 5- 6 ay arasında yatay bir seyir izlemektedir (Grafik IV.3.1). Bankaların faize duyarlı YP aktiflerinin ve pasiflerinin ortalama vadelerinde önemli bir değişiklik bulunmamaktadır. Ortalama vade YP aktiflerde 18 ay, YP pasiflerde 12 ay civarında hareket etmektedir (Grafik IV.3.2). Son Rapor dönemine göre aktif ve pasifler arasındaki vade farkı TL için tarihsel ortalamaya yakınsarken, YP için yatay bir gelişim izlemektedir (Grafik IV.3.3).

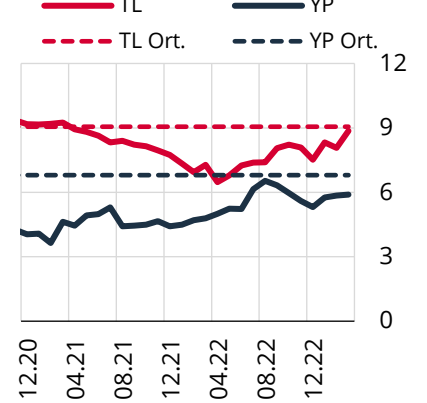
Grafik IV.3.1: TL Aktif ve Pasiflerin Ağırlıklı Ortalama Vadesi (Ay)

Grafik IV.3.2: YP Aktif ve Pasiflerin Ağırlıklı Ortalama Vadesi (Ay)

Grafik IV.3.3: Aktif ve Pasiflerin Ağırlıklı Ortalama Vade Farkı (Ay)

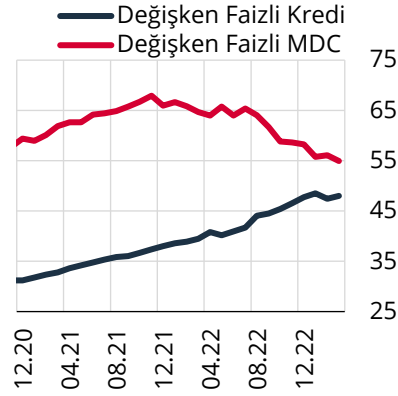
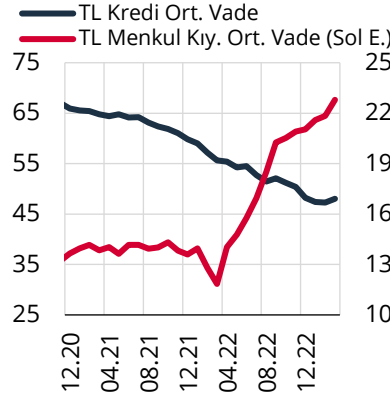
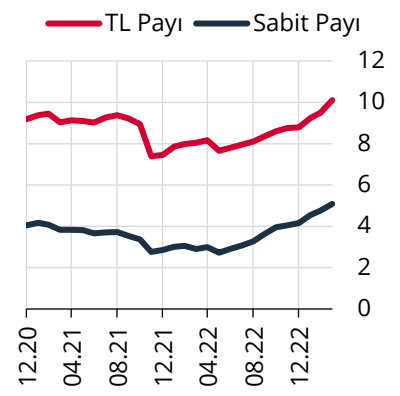

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Vadeler, yeniden fiyatlandırma dönemini göstermektedir. Ağırlıklı ortalama vadelerde vade dilimlerinin orta noktaları esas alınmıştır. Kesikli çizgiler ilgili serilerin 2013-2020 ortalamasıdır. Katılım bankaları hariçtir.

Bankaların sabit getirili ve uzun vadeli menkul kıymetlere olan talebi artarken; kısa vadeli ve değişken faizli kredi eğilimi devam etmektedir. Bankalar faize duyarlı aktif ve pasifler arasındaki vade uyumsuzluğunu varlık kompozisyonunda değişken faizli ürünlerin payını artırarak ve sabit faizli kredilerin vadelerini kısaltarak yönetmektedirler. 2022 yılının ikinci yarısından itibaren Liralaşma stratejisi kapsamında devreye alınan makroihtiyati düzenlemeler sonrasında banka portföylerinde TL sabit getirili menkul kıymet ihtiyacı artarken bu gelişmenin bir yansıması olarak TL değişken faizli menkul kıymetlerin payı azalmaya başlamıştır. Kredilerde ise 2020 yılından bu yana değişken faizli yönündeki eğilim büyük ölçüde devam etmektedir (Grafik IV.3.4). Banka aktiflerinde sabit faizli menkul değerlerin ortalama vadesi uzarken, sabit faizli kredilerin vadesindeki gerileme aktiflerin ortalama vadesindeki artışı önemli ölçüde dengelemiştir (Grafik IV.3.5). TL menkul kıymetlerin ve sabit faizli TL menkul kıymetlerin sektörün aktiflerine oranı sınırlı düzeydedir (Grafik IV.3.6)

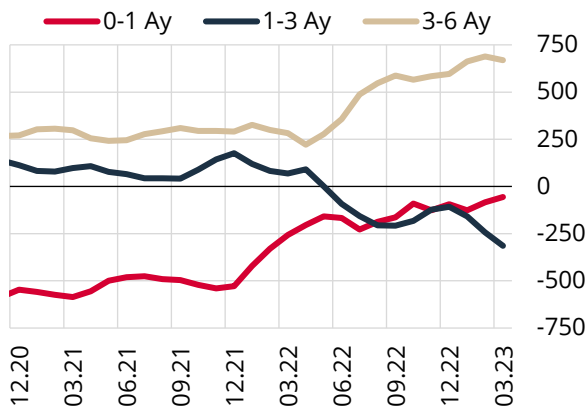
Grafik IV.3.4: TL Menkul Değerler ve TL Kredilerin Faiz Yapısı (%)**Grafik IV.3.5: Sabit Faizli TL Menkul Değerler ve TL Kredilerin Vadesi (Kalan Vade, Ay)****Grafik IV.3.6: TL Menkul Kıymetlerin Aktif Payı (%)**

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

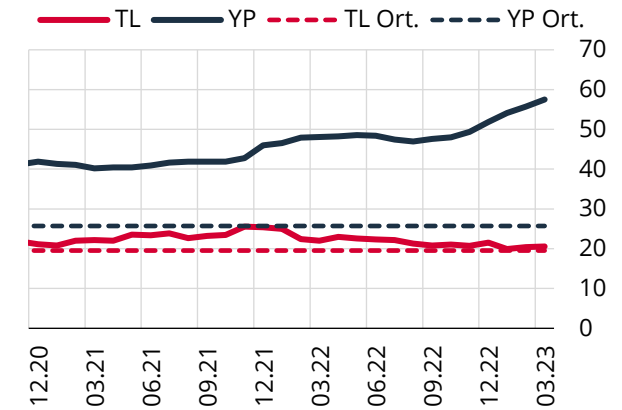
Ağırlıklı ortalama vadelerdir. Ağırlıklı ortalama vade hesabında vade dilimlerinin orta noktaları esas alınmıştır. TL menkul değerler bankaların elinde bulundurduğu sabit getirili toplam menkul kıymetler üzerinden hesaplanmıştır. Katılım bankaları hariçtir. Getirisi faize bağlı olmayan menkul kıymetler sabit faizli menkul kıymetlere dâhil edilmiştir.

Bankaların 3 aya kadar vadede toplam faize duyarlı pozisyon açığı kapanırken; 6 aya kadar vadede ise faize duyarlı pozisyon fazlası artmıştır. Bankaların 1 aya kadar vadede taşıdıkları negatif pozisyon özellikle 2021 yıl sonundan sonra standart mevduat ürünlerine kıyasla daha uzun vadelerde açılan KKM ürününün etkisiyle önemli ölçüde azalmıştır. Bunun bir yansıması olarak bankaların 1-3 ay arasındaki fazla pozisyonları da negatif alana geçmiştir. 3-6 ay arasındaki pozitif pozisyonlarının artışını sürdürdüğü görülmektedir (Grafik IV.3.7). Ayrıca, yüzde 57,5 ile tarihsel ortalamasının oldukça üzerinde seyreden YP vadesiz mevduat payı ve yüzde 20 civarında seyreden TL vadesiz mevduat payı maruz kalınan yeniden fiyatlama riskini bir miktar sınırlamaktadır (Grafik IV.3.8).

Grafik IV.3.7: TL Varlık-Yükümlülük Boşluk (Gap) Analizi (Milyar TL, 3 Aylık HO)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Grafik IV.3.8: Vadesiz Mevduat Payının Gelişimi (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

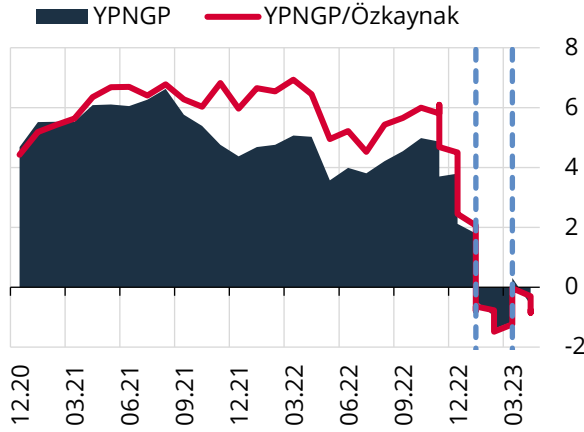
Dipnot: Katılım bankaları hariçtir. Kesikli çizgiler ilgili serilerin 2013-2020 ortalamasıdır.

Bankalar yasal oranların oldukça altında ve sınırlı düzeyde YP pozisyon taşımaya devam etmektedir.

BDDK tarafından 9 Ocak 2023 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yapılan düzenleme değişikliği ile YP genel karşılıklar, YP pozisyon hesaplamasına dâhil edilmiş ve opsiyonların delta değeri dikkate alınmaya başlanmıştır. Bu gelişmeye ilave olarak BDDK'ya standart oranlarda değişiklik yapma yetkisi verilmiş, Kurul 9

Ocak 2023 tarihinde yüzde 20 seviyesinde olan YP net genel pozisyon (YPNGP)/öz kaynak oranı yasal sınırını yüzde 5'e düşürmüştür, 9 Mart 2023 tarihinde ise yüzde 10'a çıkarmıştır. YPNGP hesaplamasında yapılan değişiklik öncesinde bankalar 1,8 milyar ABD doları uzun pozisyona sahip iken, değişiklik sonrasında YPNGP -0,7 milyar ABD doları seviyesine gerilemiştir (Grafik IV.3.9). YPNGP/öz kaynak oranı ise düzenleme öncesine göre 2,8 yüzde puan azalarak yüzde -0,8 seviyesine düşmüştür. Bilanço içi YP açık pozisyonu, bankaların YP borçlarındaki kayda değer azalış sonrasında 2021 yıl sonundaki 42 milyar ABD doları seviyesinden 2023 yılı nisan ayı itibarıyla 30 milyar ABD doları seviyesine gerilemiştir (Grafik IV.3.10).

Grafik IV.3.9: YPNGP/Özkaynak Oranı ve YPNGP Gelişimi (% , Milyar ABD Doları)

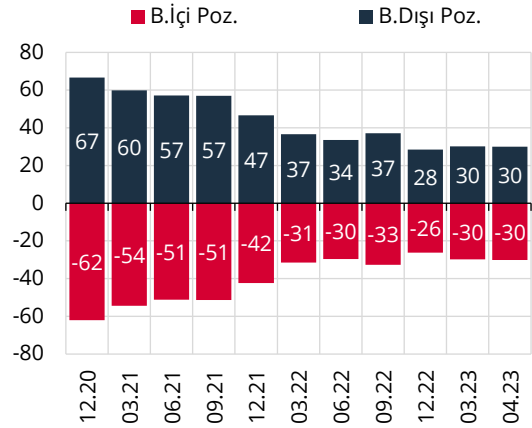

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.2023

Dipnot: Kesikli çizgiler düzenleme değişikliği tarihlerini göstermektedir.

Grafik IV.3.10: Bankacılık Sektörü YP Pozisyon Gelişimi (Milyar ABD Doları)

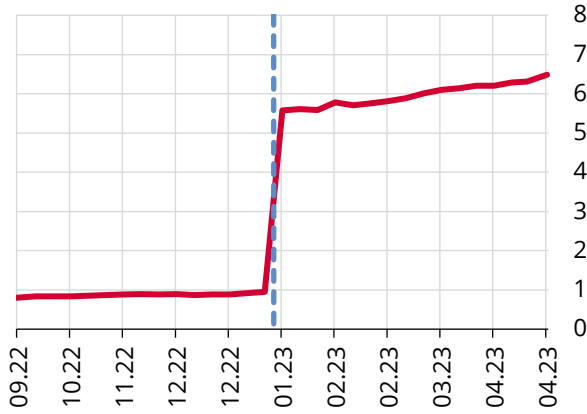

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.2023

Yönetmelikte yapılan YPNGP standart oranı hesaplamasına YP genel ve özel karşılıkların tamamının dâhil edilmesi ile para opsiyonlarının delta eşdeğerine göre dikkate alınmaya başlanmasının YPNGP üzerinde aşağı yönlü 2,3 milyar ABD doları kadar net etkisi olmuştur. 2023 yılının ilk haftasında 950 milyon ABD doları seviyesinde olan YPNGP standart oranı hesaplamasına esas karşılık tutarı, düzenleme değişikliği sonrasında 5,6 milyar ABD dolarına yükselmiştir (Grafik IV.3.11). Böylece, YP karşılıklara ilişkin yapılan değişiklik YPNGP'yi aşağı yönlü 4,6 milyar ABD doları tutarında etkilemiştir. Bununla birlikte, delta eşdeğerine göre hesaplandığında, para opsiyonu alımlarında (YP varlık tarafında) yaklaşık 3,6 milyar ABD doları tutarında azalış, para opsiyonu satımlarında (YP yükümlülük tarafında) ise 6 milyar ABD doları düzeyinde gerileme gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, opsiyonların delta değeri ile dikkate alınması YPNGP'yi nette 2,3 milyar ABD doları yukarı taşımıştır (Grafik IV.3.12).

Grafik IV.3.11: YPNGP/Özkaynak Standart Oranı Hesaplamasına Esas YP Karşılıklar (Milyar ABD Doları)

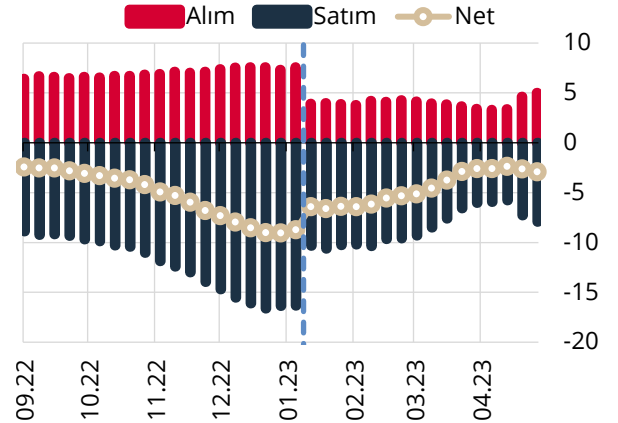

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.2023

Dipnot: Kesikli çizgi ilk düzenleme değişikliğinin yapıldığı tarihi göstermektedir.

Grafik IV.3.12: Para Opsiyonu Tutarları (Milyar ABD Doları)

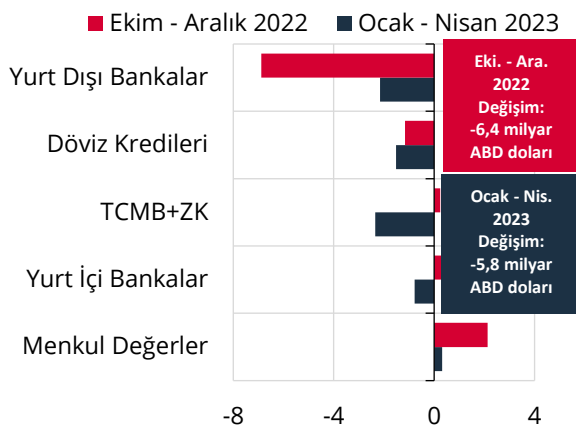
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.2023

Dipnot: Kesikli çizgi ilk düzenleme değişikliğinin yapıldığı tarihi göstermektedir.

Bilanço içi YP varlıkların azalmasında sektörün yurt dışı bankalardan alacaklarının azalması belirleyici olurken, KKM uygulamasının etkisi ile YP mevduattaki düşüş ise YP yükümlülüklerin azalmasında etkili olmuştur. Bilanço içi YP varlıklar, 2022 yılı ekim-aralık döneminde 6,4 milyar ABD doları, 2023 yılı ocak-nisan döneminde ise 5,8 milyar ABD doları düşüş göstermiştir (Grafik IV.3.13). Bu dönemde, menkul kıymet kaleminin arttığı, buna karşın yurt dışı bankalardan alacaklar ve YP krediler kaleminde azalış olduğu dikkat çekmektedir. Bankaların YP mevduat dönüşümünde gerekli olan YP likiditenin bir kısmını yurt dışı mevcutları ile karşıladıkları değerlendirilmektedir. Bilanço içi YP yükümlülükler ise 2022 yılı ekim-aralık döneminde 13,8 milyar ABD doları, 2023 yılı ocak-nisan döneminde ise 8,4 milyar ABD doları gerilemiştir (Grafik IV.3.14). Bu gelişmelerde, KKM'ye geçişlerin devam etmesinin etkisi ile YP mevduat bakiyesinde yaşanan önemli azalışın belirleyici olduğu görülmektedir.

Grafik IV.3.13: Bankaların Bilanço İçi Döviz Varlıklarındaki Değişim (Milyar ABD Doları)

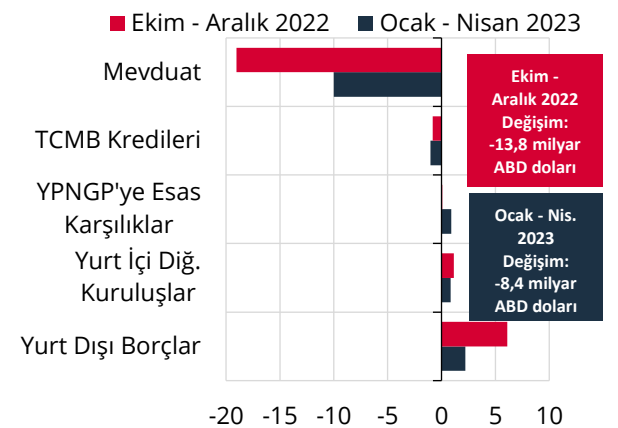

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.2023

Dipnot: Ocak-nisan 2023 döneminde, 13 Ocak 2023 tarihine göre değişim esas alınmıştır. Yurt dışı bankalar, ters repo işlemlerinden alacakları da içermektedir.

Grafik IV.3.14: Bankaların Bilanço İçi Döviz Yükümlülüklerindeki Değişim (Milyar ABD Doları)

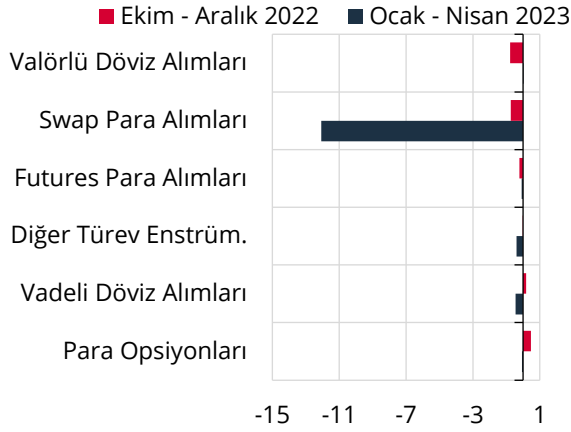
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.2023

Dipnot: Ocak-nisan 2023 döneminde, 13 Ocak 2023 tarihine göre değişim esas alınmıştır. YP mevduat, DTH ile kıymetli maden depo hesaplarının toplamıdır. Yurt dışı borçlar, yurt dışından kullanılan krediler, ihraç edilen menkul kıymetler ve repo işlemlerinden sağlanan fonların toplamıdır.

Bilanço içi pozisyon açığındaki azalış büyük oranda bilanço dışında swap bakiyesindeki azalış ile karşılanmıştır. Bilanço dışı YP varlıkların 2023 yılı ocak-nisan döneminde 5,5 milyar ABD doları düşüş gösterdiği, bu durumun büyük oranda swap para alımlarından kaynaklandığı görülmektedir (Grafik IV.3.15). 2022 yılı ekim-aralık döneminde toplam 9,2 milyar ABD doları artış gösteren bilanço dışı yükümlülükler, 2023 yılı ocak-nisan döneminde 3 milyar ABD doları gerileme kaydetmiştir. Bu gelişmede etkili olan faktörlerden biri para opsiyonları kalemindeki azalıştır. Bu azalışın temel kaynağı, YPNGP düzenlemesi ile bankaların para opsiyonlarının delta eşdeğerini dikkate alarak hesaplama yapmasıdır (Grafik IV.3.16).

Grafik IV.3.15: Bankaların Bilanço Dışı Döviz Varlıklarındaki Değişim (Milyar ABD Doları)

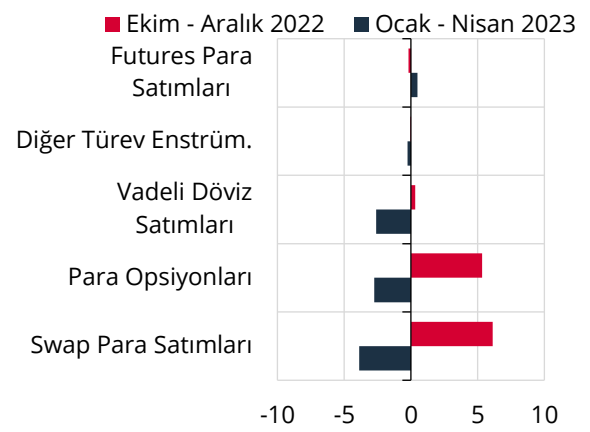

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 28.04.2023

Dipnot: Ocak-nisan 2023 döneminde, 13 Ocak 2023 tarihine göre değişim esas alınmıştır. Para opsiyonları, söz konusu dönem için para opsiyonlarının delta eşdeğerini ifade etmektedir.

Grafik IV.3.16: Bankaların Bilanço Dışı Döviz Yükümlülüklerindeki Değişim (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

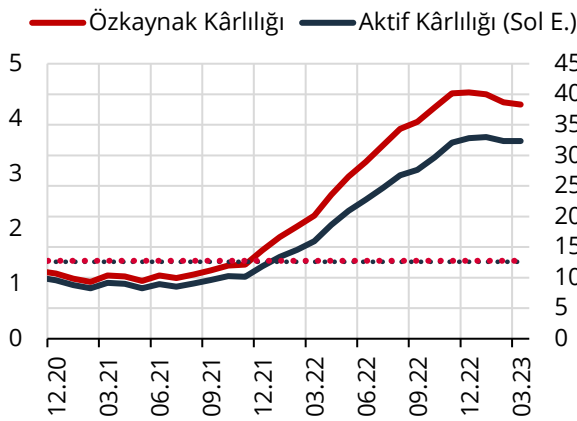
Son Gözlem: 28.04.2023

IV.4 Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği

Bankacılık sektörü kârlılığı sermayeyi desteklemeye devam etmektedir.

Bankacılık sektörünün özkaynak kârlılığı 2022 yılında yüzde 40,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2023 yılı ilk çeyreğindeki özkaynak kârlılığı ise yüzde 38,3 ile önceki dönemin bir miktar altında gerçekleşmiştir. Aktif kârlılığında da benzer bir gelişim takip edilmiştir. 2022 yılında yukarı yönlü hareket eden aktif kârlılığı 2023 yılının ilk çeyreğinde yatay bir seyir izlemiştir (Grafik IV.4.1). Sektörün özkaynak kârlılığındaki güçlü gelişimin bankaların geneline yaygın olduğu görülmektedir (Grafik IV.4.2). Diğer yandan bankaların 2023 yılı mart ayı itibarıyla 60,8 milyar TL olan serbest karşılıkları dikkate alındığında özkaynak kârlılığı yüzde 43,2 olarak hesaplanmaktadır.

Grafik IV.4.1: Özkaynak Kârlılığı (12 Aylık, %)

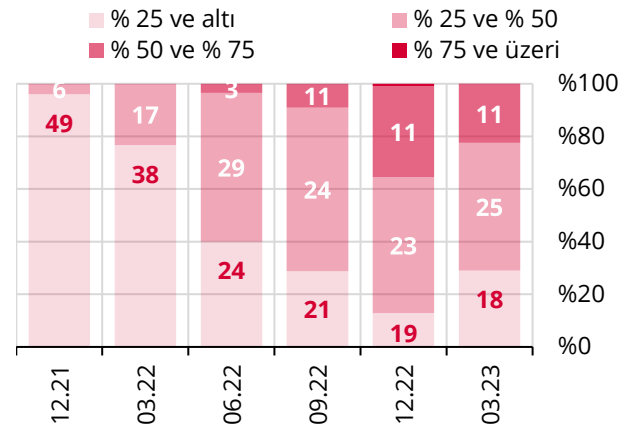

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Kesikli çizgiler 2012-2021 ortalamalarını göstermektedir.

Grafik IV.4.2: Bankaların Özkaynak Kârlılığı Dağılımı (12 Aylık, % Aktif Payı)

Kaynak: TCMB

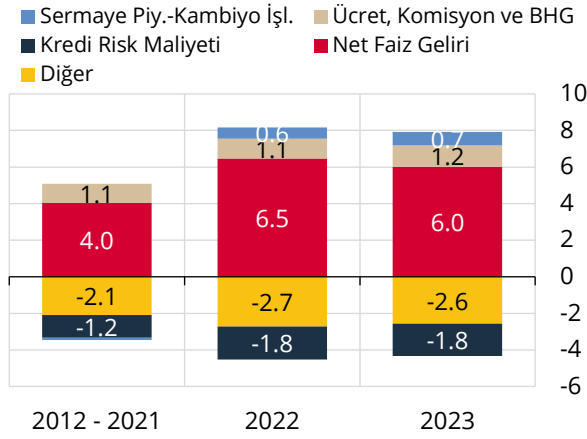
Son Gözlem: 03.23

Aktif kârlılığında artışa en önemli katkı net faiz gelirlerinden gelmiştir.

2022 yılında net faiz gelirin aktif kârlılığına katkısı güçlü seyredirken 2023 yılının ilk çeyreğinde net faiz gelirin katkısı görece azalmıştır. 2022 yılının genelinde ücret ve komisyon gelirleri ile sermaye piyasası ve kambiyo işlemlerinden elde edilen gelirler aktif kârlılığına olumlu katkı vermeye devam etmiştir. Diğer yandan, 2022 yılında kredi risk maliyeti kârı aşağı çeken bir faktör olsa da karşılık gideri artışının sınırlı düzeyde kaldığı gözlenmiştir (Grafik IV.4.3).

Net faiz marjındaki gelişmede menkul kıymetlerden elde edilen gelirlerin katkısı belirleyici olmuştur.

2022 yılında yukarı yönlü bir seyir izleyen net faiz marjı, yıl sonunda tarihsel ortalamasının üzerinde yüzde 7,3 seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik IV.4.4). Net faiz marjının bileşenlerine bakıldığında, 2022 yılında ılımlı düzeylerde seyreden TL fonlama maliyetlerinin net faiz marjı desteği devam etmiştir. Kredilerden elde edilen faiz gelirlerinin önemli katkısı sürerken 2022 yılında menkul kıymet faiz gelirlerinin katkısının artarak devam ettiği gözlenmiştir (Grafik IV.4.5). Bankaların özellikle TÜFE'ye endeksli menkul kıymetlerde değerlendirme kaynaklı gelirleri artış kaydetmiştir.

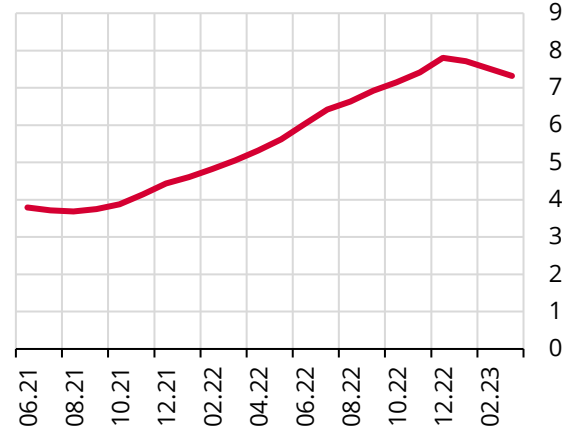
Grafik IV.4.3: Aktif Kârlılığının Bileşenleri (12 Aylık, % Puan)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

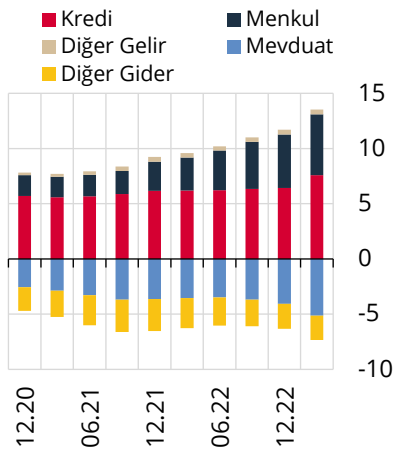
Dipnot: Kredi risk maliyeti için genel ve özel kredi karşılıklar toplamı kullanılmıştır.

Net faiz gelirin 2022 yılındaki seyrinde faiz marjı katkısı baskın rol oynasa da son çeyrekte hacim etkisinin de güçlendiği görülmektedir. 2023 yılı ilk çeyreğinde faiz marjının görece katkısı enflasyondaki gerileme ve kredi faizlerini düzenleyen makroihtiyati düzenlemelerin etkisiyle azalırken hacim etkisinin katkısı artarak devam etmiştir (Grafik IV.4.6). Kredilerden elde edilen faiz gelirlerinin toplam faiz giderlerine oranının 2022 ikinci yarısından itibaren gerilediği gözlenmektedir. Menkul değerlerden elde edilen faiz gelirlerinin toplam faiz giderlerine oranının da 2022 yıl sonunda tepe noktaya ulaştığı, takip eden dönemde azaldığı görülmektedir (Grafik IV.4.7).

Grafik IV.4.4: Net Faiz Marjı (%)

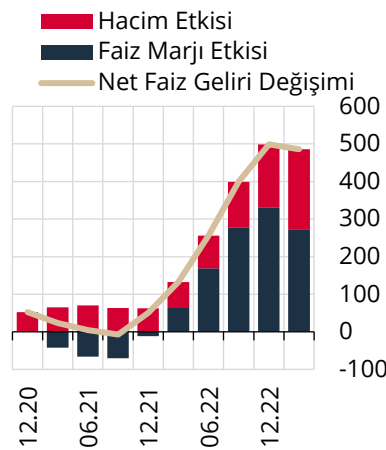
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Grafik IV.4.5: Net Faiz Marjı Bileşenleri (Yıllıklandırılmış, %)

Kaynak: TCMB

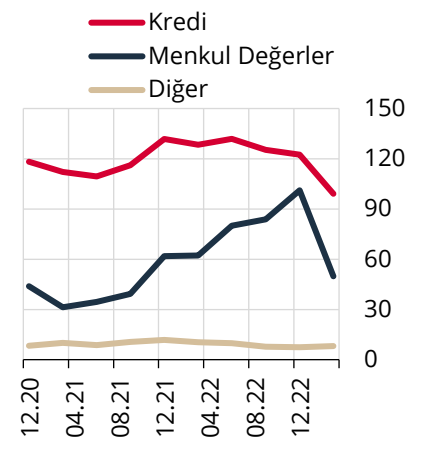
Son Gözlem: 03.23

Grafik IV.4.6: Net Faiz Gelirinin Yıllık Değişimi ve Katkıları (Yıllıklandırılmış, Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: 12 aylık faiz marjındaki yıllık değişimin ilgili dönemdeki faiz getirili aktif bakiyesi ile sağlayacağı varsayımsal etki faiz marjı etkisi, aynı dönem net faiz gelirindeki değişimin kalan kısmı hacim etkisi olarak tanımlanmıştır.

Grafik IV.4.7: Faiz Geliri/Toplam Faiz Gideri Kırılımı (Çeyreklik, %)

Kaynak: TCMB

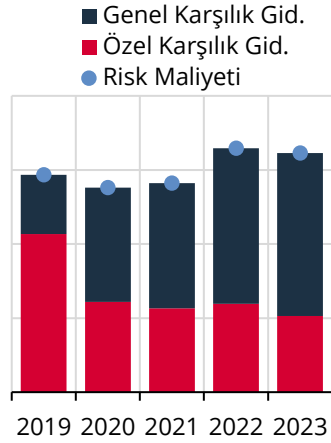
Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Kredilerden ve menkul değerlerden elde edilen faiz gelirleri toplam faiz giderine oranlanmıştır.

Bankacılık sektörü aktif kalitesindeki olumlu seyir ile ücret, komisyon ve hizmet gelirlerindeki görünüm kârlılık performansını desteklemektedir.

TGA oranındaki olumlu görünüm ile kredi riski kaynaklı zararların kâr performansı üzerindeki etkilerinin sınırlı olduğu değerlendirilmektedir (Grafik IV.4.8). Bankacılık hizmet gelirlerinde en büyük paya sahip olan kredi kartıyla ilişkili ücret ve komisyonların aktiflere oranı 2022 yılında artarak yüzde 0,6 düzeyine gelmiştir. 2023 yılı ilk çeyreğinde bu seyir korunmuştur (Grafik IV.4.9). Kredilerden alınan ücret ve komisyon gelirlerinin aktifler içindeki payı son yıllarda sınırlı da olsa istikrarlı bir artış eğilimindedir (Grafik IV.4.10).

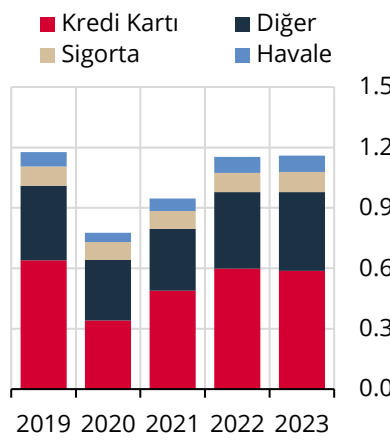
Grafik IV.4.8: Kredi Risk Maliyeti (Yıllıklandırılmış, %)

Kaynak: TCMB

Dipnot: Risk maliyeti, 2023 yılı için mart 2023 itibarıyla özel ve genel karşılıkların 12 aylık dönem tutarının ilgili dönem ortalama brüt kredi tutarına bölünmesi ile elde edilmiştir.

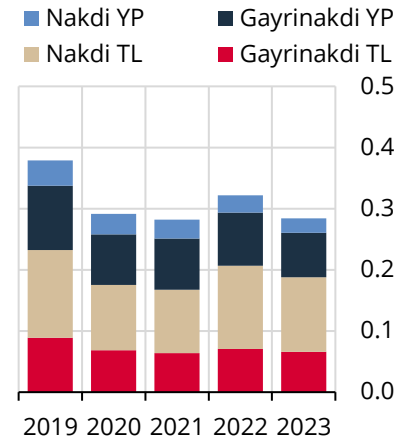
Grafik IV.4.9: Bankacılık Hizmet Gelirlerinin Aktiflere Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Dipnot: 2023 yılı için Mart 2023 itibarıyla 12 aylık tutarlar kullanılmıştır.

Grafik IV.4.10: Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyon Gelirlerinin Aktiflere Oranı (%)

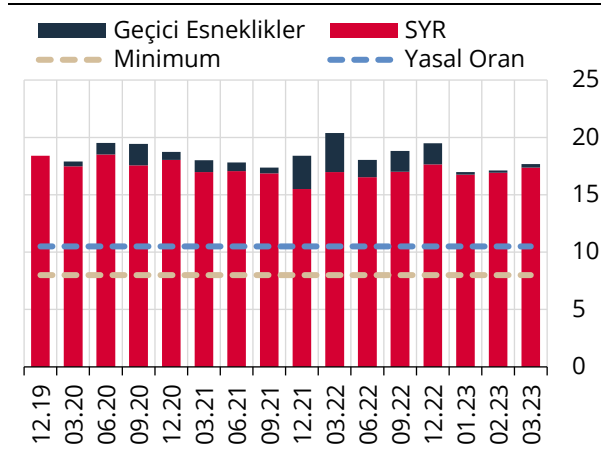

Kaynak: TCMB

Dipnot: 2023 yılı için mart 2023 itibarıyla 12 aylık tutarlar kullanılmıştır.

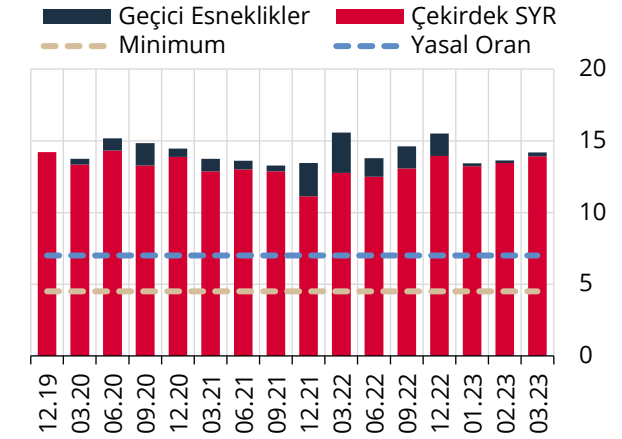
2022 yılı boyunca bankalar sermaye pozisyonlarını güçlendirmiş, yasal sınırların üzerindeki sermaye oranlarını korumuştur. Yasal oranların üzerinde tutulan fazla sermaye bankacılık sektörünün olası risklere karşı güçlü bir konumda olmasını sağlamaktadır.

2023 yılı mart ayı itibarıyla bankacılık sektörünün SYR'si yüzde 17,7, çekirdek SYR'si yüzde 14,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sermaye oranları BDDK'nın sermaye oranları hesaplamasına yönelik sağladığı esnekliklerde değişikliğe gitmesi sonucu önceki rapor dönemine göre gerilemiştir. 2023 ocak ayından itibaren sermaye yeterlilik oranlarında kredi riskine esas tutar hesaplamasında 2021 yıl sonu döviz kuru yerine 2022 yılsonu döviz kuru kullanılmaya başlanmıştır. Böylece kredi riskine esas tutar hesaplanırken kullanılan YP aktifleri değerlendirme kuru USD/TL için 13,3'ten 18,7'ye yükselmiştir. Söz konusu değişiklik ile sermaye oranlarında geçici esnekliklerin etkisi oldukça sınırlı hale gelmiştir. Geçici esneklikler hariç bırakıldığında sektörün SYR'si yüzde 17,4, çekirdek SYR'si yüzde 13,9 seviyesinde olup yasal oranların oldukça üzerindedir (Grafik IV.4.11, Grafik IV.4.12).

Grafik IV.4.11: Sermaye Yeterliliği Rasyosu (%)

Kaynak: BDDK, TCMB
Hesaplamaları

Son Gözlem: 03.23

Grafik IV.4.12: Çekirdek Sermaye Yeterliliği Rasyosu (%)

Kaynak: BDDK, TCMB
Hesaplamaları

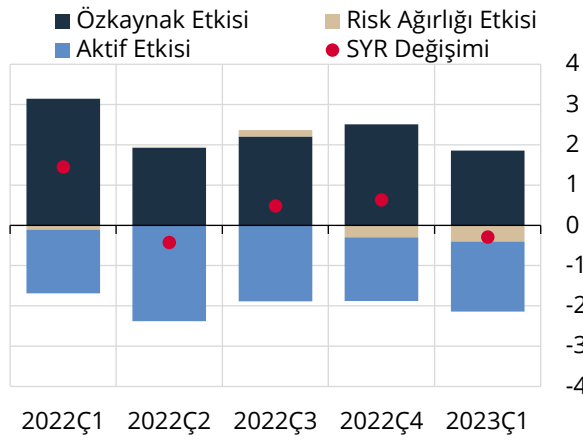
Son Gözlem: 03.23

* Kur ve menkul kıymet değerlendirme esnekliğinden arındırılmış SYR ve çekirdek SYR'leri ifade etmektedir.

Dipnot: Minimum oranlar, mart 2023 itibarıyla sektör geneli için uygulanan oranlardır ve sistemik önemli bankalar için daha yüksektir. Yasal oranlar, Basel III düzenlemeleri kapsamında minimum orana ek olarak bankaya özgü döngüsel sermaye tamponu, sermaye koruma tamponu ve sistemik önemli banka tamponu oranının toplamından oluşmaktadır.

2022 yılı boyunca gözlenen güçlü kârlılık performansı ile bankaların sermaye pozisyonları önemli ölçüde güçlenmiştir.

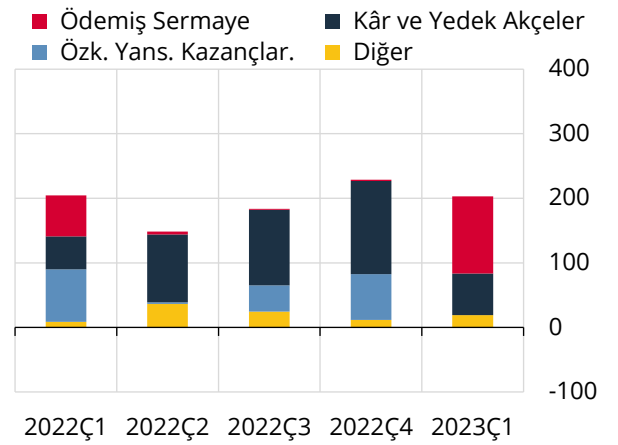
2022 yılında düzenleme esneklikleri olmaksızın hesaplanan SYR yaklaşık 2,1 yüzde puan, çekirdek SYR ise yaklaşık 2,8 yüzde puan artmıştır. Bankacılık sektörünün SYR'sindeki yükselişte yasal özkaynak artışı belirleyici olmuş, özkaynakların olumlu katkısı bilanço genişlemesinin olumsuz etkisinin önüne geçmiştir. Özkaynak artışına en yüksek katkı kârlılıktan gelmiştir. Kârlılığın yanı sıra bankaların özkaynaklara yansıtılan kazançları sermaye yeterliliğini besleyen diğer bir önemli kalem olarak öne çıkmaktadır. Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan menkul değerler portföyünde yer alan TÜFE'ye endeksli menkul kıymetlerin katkısı ve tahvil faizlerinin gerilemesiyle bankaların menkul değerler değerlendirme farkları artış göstermiştir. Ayrıca 2022 yılında kamu bankalarına yapılan sermaye ilavesi ve bazı bankaların ödenmiş sermayelerini artırmaları sermaye oranlarının yükselmesine katkı sağlamıştır. İhtiyaç kredileri ve kredi kartlarına yüzde 150'ye varan risk ağırlığı uygulanması, KOBİ dışındaki kesime kullanılan belirli TL ticari kredilere uygulanan risk ağırlığının yüzde 200'e çıkarılmasının etkisiyle 2022'de SYR'de daha yüksek risk ağırlığı etkisi gözlenmiştir. 2023 yılının ilk çeyreğinde SYR 0,3 yüzde puan azalmıştır. Bu dönemde kârlılığın ve menkul değerlendirme farkları kaynaklı özkaynaklara yansıtılan kazançların sermaye oranlarına katkısı önce çeyreklere göre gerilerken, kamu mevduat bankalarına yapılan sermaye ilavesi ile ödenmiş sermaye artışı öne çıkmıştır. Operasyonel riske esas tutarda yapılan yıllık güncelleme nedeniyle risk ağırlığının aşağı yönlü etkisi belirginleşmiştir (Grafik IV.4.13 ve Grafik IV.4.14).

Grafik IV.4.13: SYR'deki Çeyreklik Değişime Katkılar (% Puan)

Kaynak: BDDK, TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: BDDK geçici önlemleri hariç SYR'ler kullanılmıştır.

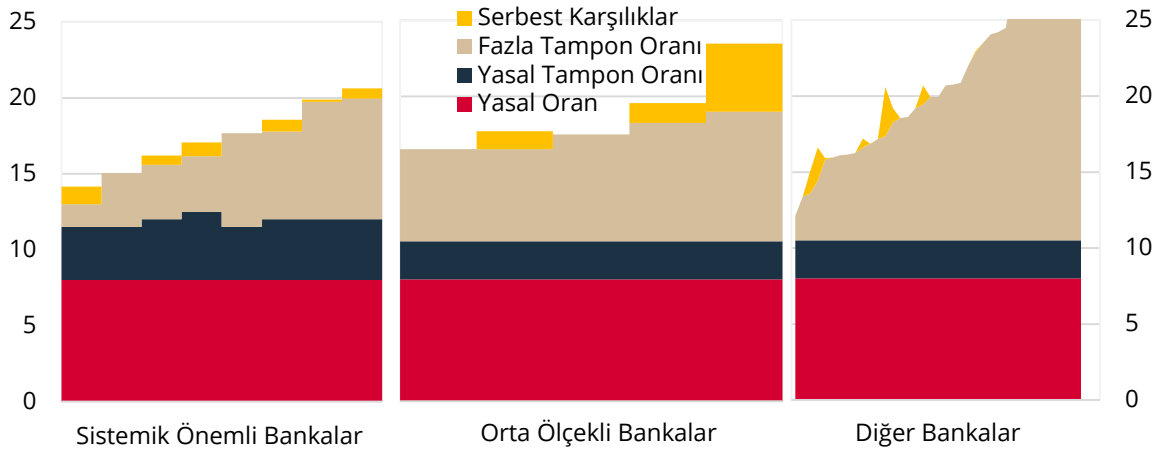
Grafik IV.4.14: Yasal Özkaynak Çeyreklik Değişimi (Milyar TL)

Kaynak: BDDK, TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Hisse senedi ihraç primleri ödenmiş sermayeye dâhil edilmiştir.

Yüksek sermaye tamponları bankalara rahat bir faaliyet alanı sağlamaktadır. Özellikle sistemik önemli bankaların fazla sermayelerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Sermaye tamponlarının yüksek seyretmesi ile ödenmiş sermaye ve kâr gibi kaliteli unsurların sermayeye katkısı, bankaların beklenmeyen kayıpları karşılama ve sistemik riski yönetme kapasitesinin bulunduğunu göstermektedir. Sermaye tamponlarının yanı sıra ayrılan serbest karşılıklar gerçekleştirilecek risklere karşı bankaların daha hazırlıklı olmalarını sağlamaktadır (Grafik IV.4.15).

Grafik IV.4.15: Sektörün Yasal Sermaye Oranları ve Fazla Sermaye Tamponları (%)

Kaynak: BDDK, TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: BDDK geçici önlemleri hariç SYR'ler kullanılmıştır. SYR'si yüzde 25'i aşan bankalar en sağdaki grafikte gösterilmemiştir.

Kısaltma Listesi

AB	Avrupa Birliği	IIF	Uluslararası Finans Enstitüsü
ABD	Amerika Birleşik Devletleri	IILM	Uluslararası İslami Likidite Yönetimi
BCBS	Basel Bankacılık Denetim Komitesi	IME	İnşaat Maliyet Endeksi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu	İSO	İstanbul Sanayi Odası
BDFK	Banka Dışı Finansal Kuruluşlar	K/M	Kredinin Mevduata Oranı
BES	Bireysel Emeklilik Sistemi	KAP	Kamuyu Aydınlatma Platformu
BHG	Bankacılık Hizmet Gelirleri	KEA	Kur Etkisinden Arındırılmış
BIS	Uluslararası Ödemeler Bankası	KKB	Kredi Kayıt Bürosu
BİST	Borsa İstanbul	KMH	Kredili Mevduat Hesabı
BKK	Bireysel Kredi Kartları	KKM	Kur Korunmalı Mevduat
Bkz.	Bakınız	KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
BP	Baz Puan	KYB	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
CDS	Kredi Temerrüt Takası	KV	Kısa Vadeli
DBS	Devlet Borçlanma Senetleri	LIBOR	Londra Bankalararası Faiz Oranı
DTH	Döviz tevdiat hesapları	LKO	Likidite Karşılama Oranı
EGM	Emeklilik Gözetim Merkezi	MDC	Menkul Değer Cüzdanı
FAVÖK	Faiz Amortisman Vergi Öncesi Kâr	MKK	Merkezi Kayıt Kuruluşu
FDIC	Federal Mevduat Sigorta Kurumu	MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
FGKO	Finansman Gideri Karşılama Oranı	NFM	Net Faiz Marjı
Fed	ABD Merkez Bankası	NHN	Net Hata ve Noksan
FINMA	İsviçre Finansal Piyasa Denetim Otoritesi	ODD	Otomotiv Distribütörleri Derneği
FSB	Finansal İstikrar Kurulu	OKS	Otomatik Katılım Sistemi
G20	Grup 20 Ülkeleri	PMI	Satın Alma Yöneticileri Endeksi
GİB	Gelir İdaresi Başkanlığı	SAMEKS	Satınalma Müdürleri Endeksi
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler	SOFR	Teminatlı Gecelik Finansman Oranı
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	Sol E.	Sol Eksen
GÜ	Gelişmiş Ülkeler	SPK	Sermaye Piyasası Kuruluşu
HO	Hareketli Ortalama	SÜE	Sanayi Üretim Endeksi
HHO	Haftalık Hareketli Ortalama	SVB	Silicon Valley Bridge Bank
HMB	Hazine ve Maliye Bakanlığı	SYR	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
		TBB	Türkiye Bankalar Birliği

TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TGA	Tahsili Gecikmiş Alacak
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
ÜFE	Üretici Fiyat Endeksi
VYŞ	Varlık Yönetim Şirketleri
YEKDEM	Yenilenebilir Enerji Kaynakları Destekleme Mekanizması
YP	Yabancı Para
YPNGP	Yabancı Para Net Genel Pozisyonu
ZK	Zorunlu Karşılık

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
İdare Merkezi
Hacı Bayram Mah., İstiklal Cd. No: 10 Ulus, 06050 Ankara,
Türkiye
www.tcmb.gov.tr
ISSN 1305-8576 (Çevrimiçi)